

VREME

28. april 2011.

broj 1060

**Kraljevsko
venčanje**

**Draga Katarina i
vitez Reda podvezice**

INTERVJU: EMIR KUSTURICA

**JA SAM UČEN,
USPJEŠAN I ZNAM
DA OŠAMARIM**

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnik glavnog urednika

Aleksandar Čirić

sekretarijat

Mirjana Kalezić

redakcija

Dejan Anastasijević,
Aleksandar Anđić (*foto@vreme.com*),
Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,
Sonja Čirić, Jovan Dulović,
Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević,
Nebojša Grujić (*kultura@vreme.com*),
Andrej Ivanji (*svet@vreme.com*),
Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov,
Tatjana Jovanović,
Jasmina Lazić (*medjvreme@vreme.com*),
Zoran Majdin, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković, Milan Milošević,
Teofil Pančić, Ana Radić,
Saša Rakezić (*strip@vreme.com*),
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić,
Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (*arhiva@vreme.com*)
Jelena Mrda (*foto@vreme.com*)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović,
Tanja Stanković, Vladimir Stankovski,
Slobodan Tasić; **korektori:** Stanica
Milošević, Marija Halupka;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković,
Ivana Smolović; **daktilograf:** Zorica Nikolić

internet izdanje

<http://www.vreme.com>

Marija Vidić (urednica)

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

(*prodaja@vreme.com*)

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

(*marketing@vreme.com*)

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa

Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

08 Zoom: Sastanak u Karađorđevu

10 Kraj štrajka Tomislava Nikolića:

Prevede ih žedan preko vode

12 Portret savremenika: Borislav Milošević

16 Ratni zločini: Pokolj u zatvoru Dubrava

19 Jug Srbije:

Između demokratskog i etničkog principa

23 Intervju: Mihajlo Gavrić

26 Vaseljenska tucijada u Ogladenovcu:

Kaži svima, sele, Srbi se vesele

28 Politički urbanizam:

Šta je ostalo i šta će biti od druga Tita

32 Nuspojave: Glumci nisu stigli, sire

33 Obrazovanje za XXI vek

41 Lisica i ždral: Talenat i obožavaoci

42 Ljudi i vreme

KULTURA

44 Intervju: Emir Kusturica

50 Strip esej: Dragi kamen iz Afrike

55 TV Manijak: 4B na Studiju B

SVET

56 Kraljevsko venčanje u Velikoj Britaniji:

Draga Katarina i vitez Reda podvezice

64 Hrvatska u haškom bunilu:

Muke po transkriptima

66 Srpsko-evropska posla:

Život sa roditeljima i priče o ženama

67 Meridijani

MOZAIK

69 Vreme nauke: Slike napretka

77 Pošta

78 Vreme uživanja: Višnje

Neko se krajem maja 1999. setio da vazdušne napade NATO-a iskoristi kao pokriće za pokolj zatvorenika u zatvoru Dubrava, kod Istoka, Kosovo

Piše: Miloš Vasić

Većina ex-jugoslovenskih gradova je posle 1990. političkom voljom izbacila Titov naziv iz popisa ulica i trgova. Na njegovo mesto su došli nacionalni heroji, oslobodioci, očevi nacija ili često gradski toponimi (Riva, Glavna ulica)

Piše: Aleksandar Stanojlović

Svi se i dalje bave Tuđmanovim stenogramima sa Briona koji su završili u Haškom tribunalu. Ne zbog njihovog sadržaja, već da bi se utvrdilo ko je taj izdajnik koji ih je dostavio tom sudu

Piše: Tatjana Tagirov

Na naslovnoj strani: Emir Kusturica
Foto: Dragan Teodorović

Vernici plaču dok u hramu u selu Putaparti, u južnoj indijskoj državi Andra Pradeš, odaju poslednju počast svom duhovnom vođi Satja Sai Babi. Hinduistički guru Satja Sai Baba, koga milioni sledbenika širom sveta smatraju živim Bogom, umro je 24. aprila u Indiji u 86. godini. “Živi bog” je više od tri nedelje proveo u bolnici, priključen na aparate za disanje i dijalizu, dok su se lekari borili da zaustave otkazivanje njegovih vitalnih organa. Imao je sledbenike u više od 126 zemalja sveta.

Foto: Alessa

28/04/11 - 04/05/11

prognoza vremena

27/04/11
<http://www.meteos.rs>

min°C	max°C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	13 21	13 22	13 24	14 22	14 24	17 25	16 23	
Vojvodina	11 21	11 22	10 23	12 22	13 24	15 23	14 21	
centralna i južna Srbija	11 21	10 22	10 23	12 23	12 25	14 25	13 23	

Biće većinom **povoljna** biometeorološka situacija što će uticati na izostanak uobičajenih tegoba kod većine meteoropata. Ipak, hronični bolesnici bi trebalo da se pridržavaju terapije pogotovo u danima kada će biti pljuskova, zbog **nagle promene** vremena u kratkom periodu.

broj nedelje

32.000.000

Građani Srbije su za protekle uskršnje praznike pojeli oko 32 miliona farbanih jaja i 4000 tona mesa.

YTONG®

I LETI I ZIMI
IDEALAN TERMOBLOK

Proslava

Da li je trener FK Partizana koristio jezik mržnje u proslavi pobe nad Crvenom zvezdom? Koga to zanima, može da pogleda snimak na internet portalu Jutjub na adresi www.youtube.com/watch?v=y1RjR8Iubno. Na snimku koji je napravio neko iz Partizanove uprave ili neko od prisutnih novinara/fotoreportera vidimo nekoliko minuta originalne zabave fudbalera Partizana, predvođenih trenerom Aleksandrom Stanojevićem. Snimak je bio postavljen i na zvanični internet portal FK Partizana, pa je uklonjen, jer je neko shvatio da ne priliči hvaliti se takvim sadržajem. Kamera najpre prati dešavanja u svlačionici, pa ispod južne tribine, pa opet u svlačionici. Polugoli i poluobučeni fudbaleri Partizana neposredno po završetku 140. derbija, utakmice između fudbalskih klubova Partizan i Crvena zvezda, trče, skakuću i pevaju. U jednom trenutku, podno južne tribine, “najprivrženiji navijači” bacaju trenera Stanojevića uz pokliče seksualne konotacije: “Silov’o si Zvezdu Stanoje.”

Onda Stanoje siđe pa krene da “vodi navijanje” uz pesmu “Zašto ćutite, pičke ciganske”, što prate svi igrači i južna tribina.

Posle toga smo kadrom opet u svlačionici: igrači skakuću i pevaju sa svojim trenerom uz pesmu “Kurva umire, kurva gasi se” (kurva je Zvezda, op. ur.). Snimak se završava tako što vidimo navijače koji su na prozoru svlačionice sa igračima Partizana, a neko im deli banane. Oni pevaju “Titula, slaviće se titula”.

Za one koji prate srpski fudbal i koji su nekad bili na nekoj utakmici između “većitih rivala”, ove pesme su poznata stvar. Navijači Crvene zvezde nisu ostali dužni jer imaju, na primer, pesmu o “silovanom detetu” (“Kad si bio dete malo, komšija te silovao”), a spisak uvreda koje jedni drugima “pošalju” za vreme utakmice niko nikada nije ni brojao, već su kolege izveštači uvek govorili o “fantastičnom ambijentu”.

Sada se postavilo pitanje ponašanja trenera Stanojevića, koga je pratio glas da je “džentlmen u kopačkama”, jer se “smatra” da je on svojim ponašanjem možda prekršio i neki zakon. Stanojević se izvinio i rekao da ga je ponela emocija izazvana njegovim utisak da se u javnosti nipodaštavaju svi njegovi uspesi sa Partizanom.

Trener Stanojević zna, ili bi trebalo da zna, da nema urote protiv Partizana, a ako ima neke drugačije informacije, mogao bi da se ugleda na nekadašnjeg predsednika FK Partizana Tomislava Karadžića i da sve ispriča “organima”. Takođe, mogao bi da zna da bi on trebalo da bude taj koji će “usmeravati” ponašanje onih koji podržavaju klub, a ne da bude njihov instrument za odašiljanje različitih poruka. On treba da ukaže na loše strane sporta na terenu i tribini, a ne da bude “deo južne armije”. Bar ne u javnosti.

Video prikazuje eksploziju radosti koja podseća na energiju seoske svadbe kada svatovi malo više popiju pa ne znaju više ni šta govore, ni koje pesme naručuju, ni čije žene napadaju. Nema tu mnogo veze sa “sportskim duhom”, “poštovanjem protivnika”, ne daj bože “čojstvom” i svim onim čime se diče pravi muškarci. Bilo polugoli kao fudbaleri, bilo u roze košulji kao trener Stanojević. Pijani od pobe nad najvećim rivalom oni su slavili i to tako treba razumeti. Ovaj snimak nije pokazao ni da neko nekoga više mrzi – on je samo potvrdio jednu vrstu mentaliteta. I to je tako. To nikakav disciplinski postupak ne može da promeni.

S. G.

Humani kapital

Pošto se pokazalo da ne postoji socijalizam s ljudskim likom, umesto izraza radna snaga, šljakatori, giljovani, manosi, radoljubi, fizosi, šljakavci, šančeri, crnci, boškići i vukovci ovde je zacario sterilni izraz **humani kapital** – valjda da bi nam se utuvalo u glavu da postoji – kapitalizam s ljudskim likom.

Humani kapital je, inače, zbir znanja, veština, sposobnosti, ličnih odnosa, potreban da bi se radom proizvodila ekonomska vrednost. Ranije smo pominjali sličan termin (videti: Novogovor: Humani resurs, “Vreme” 941, 15. januar 2009).

Izraz **humani kapital** je ušao u masovnu upotrebu šezdesetih XX veka u Čikaškoj školi za ekonomiju (knjiga Garija Bejkera **Humani kapital**, 1964).

Neoliberalno cinično rekli bismo da smo milijarde, imamo višak slobodnog humanog kapitala: prema odgovorima na upitnik EU, u Srbiji je januara 2010. registrovano 751.590 nezaposlenih lica. Nesolidna kapitalistička klasa (25 odsto poništenih privatizacija) nametnula je, međutim, našim upravljačima da jave Evropi da je naš **humani kapital** nešto kao nevažeci novac – “ima neodgovarajuću starosnu i profesionalnu strukturu i slabu pokretljivost”.

A inače je pitom: Sudeći po odgovorima na Upitnik EU, od 1. januara do 8. decembra 2010. u Srbiji su izbila 104 štrajka, u kojima je učestvovalo preko 26.000 zaposlenih. Najčešći razlog štrajka je taj što vlasnici preduzeća zaposlenima nisu isplaćivali zarade. Minimalna cena rada je samo 102 dinara po radnom času (bez poreza i doprinosa), a septembra 2010. bila je 90.

Upitnik EU: “(A) da li su dozvoljeni lokauti?”

Odgovor srpske vlade: “Pravo na lokaut nije predviđeno zakonom.”

Lokaut je izraz za ono kada, radi jačeg sindikalnog pritiska na poslodavce, zaposlene sprečavaju da rade tokom štrajka. Šta nas ispituju o tome, kao da ne znaju da smo to odbacili zajedno s diktaturom proletarijata, a i sa odlukom Prvog kongresa II Internacionalne iz 1889. da Prvi maj bude međunarodni praznik kojim se manifestuje radnička klasna solidarnost!

A i to potiče iz Čikaga: u subotu 1. maja 1886. tamo su bile masovne demonstracije za osmočasovni radni dan; 3. maja, tuča članova sindikata i štrajkbrehera, policija ubila četiri člana sindikata; 4. maja neko je bacio bombu koja je ubila sedam i ranila 67 policajaca, pa je osam anarhista osuđeno na smrt, a četvorica njih su i pogubljena...

MILAN MILOŠEVIĆ

Ko ne misli ovako, taj kleveće i laže

Naslov sam pozajmio od Džonija, pesma je, naravno, Nedelj- ni komentar, za čitaoce kojima to eventualno nije poznato, mada sumnjam da takvi čitaju "Vreme". Ali mi odlično leži uz priču o komentarima na internetu, vrsti komunikacije koja se u Srbiji primila bolje nego Tviter.

Povoda za ovu priču ima mnogo, ali ja biram ovaj aktuelan, poviku naprednjaka na nekoliko medijskih sajtova i navodnu blokadu pro- naprednjačkih komentara na njima. Na jednom od tih sajtova, na portalu RTS-a, imam nekakvu ulogu. Koordinator sam svih aktivnosti portala, tako da imam uvid u sve komentare i objavljene i neobjavljene. Razlog zašto neki sajt objavljuje komentare, sličan je razlogu zašto televizijski i radio novinari rade ulične ankete. To nije presek "razmišljanja nacije", ali je obično zanimljiva ilustracija koja oživljava priču. Komentari na internetu povećavaju interesovanje za tekst, koji dobija novu dimenziju, neku vrstu interaktivnosti. To je i dobro i opasno. Prvo, komentatori su uglavnom anonimni. Ne snose nikakvu odgovornost, a mrtvi su ljuti kada se njihovo zapljuvavanje ne objavi i odmah potežu argument o neviđenoj cenzuri. Uprkos svemu tome, ne bi se legitimisali ni za živu glavu.

Pre nekoliko meseci razgovarao sam Stivom Hermanom, urednikom BBC-jevog News sajta, i on mi je rekao da traže najbolji model za objavljivanje komentara koje do sada nisu puštali. Rekoh mu da je naše iskustvo da nema dobrog modela. Uvedeš li registraciju komentatora, mnoge će mrzeti da još i to obave kada im dođe da nešto prokomentarišu i sve će se svesti na malu grupu posvećenika i profesionalnih spinera, što svakako nije cilj. Ostaje moderacija, što radi RTS. Kriterijum je isti kao kod ulične ankete, na sajtu ne objavljujemo ništa što ne bismo objavili na radiju ili televiziji. Problem je kako isfiltrirati komentare kada počnu da stižu u ogromnom broju, da li objavljivati baš svaki koji prolazi kriterijume ili je dovoljno objaviti neke ilustrativne, odnosno reprezentativne. Jer, postoji opasnost da komentari potpuno promene ton osnovnog teksta, bilo da ih neko šalje smišljeno i organizovano (stranka, kompanija) ili da stižu spontano. Čak i da je u pitanju pravi glas naroda, može da obesmisli uređivačku politiku. A zadatak medija je da utiču da se javna svest pomera u pozitivnom smeru, što ponekad znači plivanje protiv žestokih struja.

Po meni, žaliti se da vam neko ne pušta komentar isto je što i tražiti od njega da napiše ono što mu vi diktirate. Urednik sajta odgovoran je za sve što se na sajtu objavi, uključujući i komentare i to mu daje za pravo da ih bira, ako to želi. Ne mora, može da ih pušta redom, mada to nikome ne bih preporučio. Cenzuru na internetu bi da sprovedu nezadovoljni komentatori, oni koji misle da je njihovo pravo da im se objavi sve što napišu iako bi trebalo da se raduju kada moderator zaključi da su rekli nešto pametno što treba da čuju i drugi. Uostalom, internet je slobodan prostor, mesta za pisanje koliko voliš. Ali ima onih koji se i u praznom bioskopu namere da sednu baš pored vas, pa da šušljaju kolicima i podrignu i bune se kada ih zamolite da se samo malo pomere. Zaista, šta mislite o takvima?

foto: Igor Salinger/aermedia.com

AVIO-PREVOZ

Strateško odugovlačenje

Iako se u srpskim medijima spekulise o datumu raspisivanja tendera za strateškog partnera u ovoj srpskoj avio-kompaniji, u ovom trenutku niko pouzdano ne zna da li će i kada tender biti raspisan. Kako "Vreme" nezvanično saznaje od izvora bliskog Vladi Republike Srbije, raspisivanje tendera zavisi od ishoda pregovora sa Turkiš erlajnsom, do kojih bi trebalo da dođe tokom idućeg meseca. Tek tada će biti poznat stav predstavnika turske avio-kompanije prema strategiji privatizacije Jat ervejza, koju je Vlada sačinila u saradnji sa privatizacionim savetnikom Dilojt. Iako je bilo izvesnih kontakata i sa drugim avio-kompanijama, u ovom trenutku je Turkiš erlajns jedini ozbiljno zainteresovan za stratešku saradnju. Međutim, ništa više od toga nije poznato. Ukoliko do dogovora dođe, tender će biti raspisan vrlo brzo, zatim potpisan ugovor o strateškom partnerstvu i prenos imovine Jat ervejza, tako da bi nova avio-kompanija mogla da bude osnovana već do jeseni. Ovo je, međutim, najbolji mogući ishod imajući u vidu da još nije izvesno ni da li će do pregovora doći u toku idućeg meseca. Inače, Vlada Srbije je još 16. aprila prošle godine usvojila Zaključak o osnivanju nove avio-kompanije jer su Radna grupa za poslovnu konsolidaciju Jat ervejza i menadžment te kompanije zaključili da ona nije

u stanju da posluje profitabilno. Tada je planirano osnivanje nove avio-kompanije koja bi preuzela ulogu nacionalnog avio-prevoznika u strateškom partnerstvu sa nekom uspešnom stranom kompanijom. Ranije je najavljeno i da će jedan deo imovine sigurno biti prebačen u novu kompaniju, jedan deo će služiti za izmirivanje dugova, a nije isključena mogućnost da ostatak kompanije nastavi da funkcioniše kao čarter prevoznik. Državni sekretar za vazdušni saobraćaj Miodrag Miljković još ranije je rekao da je strategija Turkiš erlajnsa da avio-prevoznici iz regiona prevoze putnike ka njihovim većim linijama, što bi turskoj kompaniji koristilo za povećanje popunjenosti prekookeanskih letova i da su zbog toga zainteresovani za razvoj svog tržišta u zemljama bivše Jugoslavije. U svakom slučaju, sudbina domaćeg avio-prevoznika i dalje je neizvesna, ali ćemo do kraja narednog meseca bar dobiti odgovor na pitanje kojim tempom će se rešavati.

MARKO NEDELJKOVIĆ

Odmrzavanje istine

Poslednjeg utorka u aprilu u osam gradova bivše SFRJ počela je akcija prikupljanja milion potpisa podrške za osnivanje REKOM-a – Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim kršenjima ljudskih prava počinjenim od 1991. do 2001. na prostoru nekadašnje SFRJ.

Pet stotina aktivista Koalicije za REKOM u Sarajevu, Ljubljani, Zagrebu, Banjaluci, Prištini, Skoplju, Podgorici i Beogradu, počelo je 26. aprila, u pet minuta do podne, performans u kome su svi oni ostali nepomični – zamrznuti na nekoliko minuta. Posle zvižduka iz pištaljke “odmrzli” su se i potpisali peticiju. Na beogradskom Trgu republike, peticiju su među prvim potpisali direktorka Fonda za humanitarno pravo Nataša

Kandić, glumica Mirjana Karanović, poverenik za informacije od javnog značaja Rodoljub Šabić.

Građani Srbije će peticiju moći da potpišu do 6. maja u 30 gradova, a iz Koalicije za REKOM su najavili da će aktivisti potpisati skupljati i “od vrata do vrata”. Koaliciju za REKOM čini više od 1500 udruženja i pojedinaca iz svih jugoslovenskih republika i svih vera. Među članicama su udruženja porodica žrtava i nestalih, veterana, logoraša, udruženja novinara, manjinskih zajednica, organizacija za ljudska prava.

Cilj je stvaranje nezavisne regionalne komisije (REKOM) koja će delovati kao vanskudski i istražni organ koji bi trebalo da utvrdi i javno saopšti činjenice o proteklom ratnim zbivanjima.

Kako stoji u Statutu, zadaci REKOMA će biti prikupljanje podataka o slučajevima ratnih zločina i drugih teških kršenja ljudskih prava, prikupljanje podataka o nestalima, stradalima, mučenima, o mestima na kojima su vršeni zločini, istraživanje političkih i društvenih okolnosti koje su doprinele izbijanju rata, sukoba, zločina. U planu su i “javna saslušanja žrtava” i preporučivanje mera za sprečavanje ponavljanja krvavih događaja. Cilj Komisije je da se javnost podstakne na saosećanje, poštovanje i solidarnost sa žrtvama iz svih etničkih skupina. Cilj je i međunacionalno pomirenje, unapređenje međusobnog poverenja, reforme institucija i integracija utvrđenih činjenica u obrazovne sisteme svih država bivše Jugoslavije.

Nakon što se prikupljanje potpisa završi, peticija i Statut REKOM-a biće dostavljeni parlamentima svih država bivše Jugoslavije na ratifikaciju, posle čega bi Komisija trebalo da počne sa radom.

REKOM će imati dvadeset članova: iz Bosne i Hercegovine pet predstavnika, iz Hrvatske, Srbije, Kosova po tri člana, iz Crne Gore, Makedonije, Slovenije po dva člana. Član će biti čovek ili žena “visokih moralnih kvaliteta, posvećen tolerantnom dijalogu i konstruktivnom rešavanju sporova”. Sedište Izvršnog sekretarijata REKOM-a biće u Sarajevu, glavnom gradu Bosne i Hercegovine. Statutom je predviđeno da se rad REKOM-a finansira iz budžeta bivših jugoslovenskih država i iz donacija.

MIRKO RUDIĆ

ŠTEDNJA ZA PRIČU

★★★★★★★★

• DEVIZNA I DINARSKA ŠTEDNJA U PIRAEUS BANCIMA

Odaberite „Štednju za priču” Piraeus banke, njene raznovrsne proizvode osmišljene prema Vašim potrebama

- **Piraeus 50** štednju sa mogućnošću podizanja do 50% oročenog uloga bez razoročenja
- **Piraeus Unapred** štednju sa isplatom kamate unapred
- **Piraeus 30** štednju sa mogućnošću podizanja do 30% oročenog uloga bez razoročenja
- **Piraeus Standard** štednju
- **Piraeus Dinarsku** štednju

PIRAEUS BANK

Otvorena za Vas.

CALL CENTER 00-24
0800 000 800
011/ 3024 077, 3024 078
www.piraeusbank.rs

Dobar glas daleko se čuje

► zoom

piše: Dragoljub Žarković

Sastanak u Karađorđevu: Boris Tadić ne misli valjda ozbiljno kad kaže da se neće mešati u bosanska pitanja. Srbija je potpisnik Dejtonskog sporazuma

U beogradskoj čaršiji se s nipodaštavanjem gleda na pitanje bosanske konstitucije i slabo se shvataju razmere sukoba koji tamo permanentno traje. Srpska politička i javna elita je egocentrična i zaneta samo pitanjima iz sopstvenog sokaka

Turski gambit:

Tri mačke u džaku

POKOJNI NIKOLA MILOŠEVIĆ poredio je dejtonsku Bosnu s tri divlje mačke zatvorene u istom džaku koje neprestano grebu iznutra i tvrdio je da je pitanje dana kada će taj džak poderati. Uzajamna napetost između entiteta još nije dostigla tu silu, ali, ruku na srce, radi se na tome.

Profesor Nenad Kecmanović iznosi, u jednom autorskom tekstu, pretpostavku da su američki ustavni arhitekti poratnu BiH od početka posmatrali kao razvojni projekat po kome “veći entitet” predstavlja nukleus jedinstvene multikulti države u koju će se postepeno utopiti i RS. Tako je 80 odsto ukupne međunarodne ekonomske pomoći upućeno u Federaciju kako bi to privuklo Srbe da sami poruše međuentitetske granice. “A obaviješteni bošnjački analitičari su najavljivali: osiromašena RS će potrčati pod skute bogatoj Federaciji, poput Istočne Njemačke – Zapadnoj”, piše on.

Ni to se nije dogodilo. Milorad Dodik uspešno upravlja svojim delom Bosne, nakon obilne akvizicije beogradskog “Telekoma” u tamnošnju telefoniju, nešto preko 700 miliona evra, ali i sam otvara granice kapitalu. Mnogi srpski biznismeni planiraju da težište svojih poslovnih aktivnosti tamo presele.

Bosansko pitanje ipak se vratilo na scenu, kao jedno od ključnih pitanja celog regiona. Bez mirne Bosne nema mira na Balkanu, a bez mira na Balkanu i tako dalje...

Sve se, u ovom trenutku, vrti, kao što je za “Politiku” napisao Đorđe Vukadinović, “oko pokušaja da se pod najrazličitijim izgovorima, a oni su najčešće u vezi sa potrebom prilagođavanja, navodnim, EU standardima i jačanjem centralnih institucija, sprovede

derogiranje Dejtonskog sporazuma, Republici Srpskoj oduzme što više ovlašćenja, a od Bosne i Hercegovine napravi što unitarnija država pod dominacijom većinskog, bošnjačkog elementa”.

Pobuna Republike Srpske protiv dalje revizije dejtonskog okvira ove neobične tvorevine došla je za Beograd u vrlo nezgodnom trenutku. Kako zadovoljiti i Brisel od koga se očekuju blagovesti o kandidaturi za članstvo u EU, za šta je aktuelna vlada više nego što je politički pametno vezala svoje izborne šanse, a, s druge strane, ne izdati prekodrinske sunarodnike.

Nakon trilateralnog sastanka sa predsednikom Turske Abdulahom Gulom i tročlanim Predsedništvom BiH u Karađorđevu, Boris Tadić je ponovio da Srbija u potpunosti poštuje Dejtonski mirovni sporazum kao i teritorijalni integritet svih svojih suseda. Neće se, rekao je predsednik Srbije, mešati u unutrašnje stvari Bosne i Hercegovine. To je očekivano ispuštanje ritualnog diplomatskog zvuka, ali se nadam da Tadić ne misli baš tako.

Srbija je jedan od potpisnika i garanta Dejtonskog sporazuma i takva izjava je bila očekivana, ali to neće umiriti one tri mačke s početka teksta. Ustavno rešenje za Bosnu i Hercegovinu jeste u suštini jedan provizorijum koji je održavan punih 16 godina, ali uz stalnu doradu kojom niko u suštini nije zadovoljan. Srpska strana navodi da je Republika Srpska gubila svoje nadležnosti (u RS su izračunali, čak 56 u odnosu na izvorna dejtonska rešenja), a sa njima i smisao svog postojanja, dok je centralna vlast u BiH, sa tri dogurala do 11 ministarstava i sa 6 na 87 institucija i čak 22.000 zaposlenih.

U beogradskoj čaršiji se s nipodaštavanjem gleda na pitanje bosanske konstitucije i slabo se shvataju razmere sukoba koji tamo permanentno traje. Srpska politička i javna elita je egocentrična i zaneta samo pitanjima iz sopstvenog sokaka – šta je u Patrijaršiji

foto: TANJUG

pojeo Toma Nikolić i šta je rekao, povodom toga, ovaj ili onaj – i ne bi bilo prvi put da se takav odnos prema stvarnosti izrodi u zlo širih razmera.

Ovde se radi o tome da se kontroliše proces izmena dejtonskog aranžmana koji verovatno jeste prevaziđen, što nikako ne znači da bi Republika Srpska trebala da bude gubitnik u tim izmenama. Usudio bih se čak da kažem da je sa stanovišta ekonomskih i političkih interesa za Srbiju važnije pitanje Bosne nego Kosova.

Kosovo je, osim mita, gotovo ispražnjeno od drugih sadržaja, a Republika Srpska je ozbiljan faktor u balkansko-evropskim poslovima i ključ stabilnosti i mira u regionu. Ako Turska to shvata, valjalo bi i mi to da shvatimo i da se umešamo, ali ovaj put na konstruktivan način.

Mala sa reklame:

Da li je nerad srpski san

KAD SAM JA bio mali, onaj ko bi došao u park i pravio se važan s novim biciklom bio je bliži batinama nego što se to danas može naslutiti. Zato mi dođe da izudaram ono dete, ni krivo ni dužno, s reklame jedne banke koje nas svako malo, s televizije i bilborda, pita: “Je l’ i ti imaš svoj stan?”

Još starmala s reklame drži u ruci šoljicu za kafu, valjda u glavi autora reklame, simbol malograđanske situiranosti i kućnog mira, sve u nadi autora i naručioca da će deca da spopadnu roditelje da skoče u najbližu ekspozituru i zaduže se da bi kupili stan. Pa da je lutka u pitanju bilo bi neukusno, a kamoli kad je reč o investiciji o kojoj stotine hiljada ljudi mašta baš zarad svoje dece koja bi volela da im roditelji imaju stan.

Taman se stižala galama oko onog “Megatrendovog” reklamiranja “paljenja iz zemlje” kao vrhunca uspeha u životu, a eto nam novog

skandala u čarobnom svetu marketinga koji nedostatak dobrih ideja nadoknađuje debelim glupostima.

Svaki dan prolazim pored nekog okruglog kioska na Trgu republike u kome se prodaju listići za Bingo. Kiosk je ukrašen slikama i reklamnim tekstovima. Jedan od njih glasi: “Neću morati ništa da radim sledećih dvadeset godina. Ostvariću srpski san!”

Reč je nagradnoj igri Državne lutrije Srbije koja, eto, nerad poistovećuje sa srpskim snom. To možda, nažalost, jeste tačno, ali je protivno državnim interesima, civilizacijskim standardima i poželjnom kulturnom modelu.

A posle se pitamo zašto nam ide ovako kako nam ide.

Miris svlačionice:

Godine i gluposti

TOKOM KRATKE FUDBALSKE karijere otkrio sam specifični smrad u muškim svlačionicama. Sve je tu izmešano: znoj, testosteron, strah, tuga, radost isto tako, para iz kupatila, pobacane štucne i kopačke, gaće i dresovi na sve strane, vlažni peškiri i lepljivi dodiri... Kroz sve to probija se miris nekog asepsola kojim čistačice brišu podove i klupe.

Zaboravljeni miris svlačionice nanjušio sam ponovo kad sam ugledao slavlje Partizanovih igrača nakon pobede u poslednjem derbiju “većitih rivala” na kome se ponovo pokazalo da je dostojanstvo teže sačuvati u pobedi nego u porazu, što je možda uzrokovano i jakim uticajem svlačioničarskog vonja na aktere događaja.

Video-zapis euforičnog pevanja prostačke navijačke pesme, u čemu je horovođa bio trener fudbalera Partizana, dokazuje činjenicu da pobeda opije čoveka. Posle se vadio na mladost. Čovek ima 37 godina. To dokazuje da čovek nikad nije dovoljno star da ne bi pravio gluposti.

Prevede ih žedan preko vode

Mnogi mere koliko je kilograma, a koliko glasova Nikolić izgubio tokom svog štrajka/posta, a malo ko obraća pažnju na to šta će biti sledeći korak naprednjaka

PRIČESTIO SE I OKONČAO ŠTRAJK: Tomislav Nikolić

Foto: Dimitrije Goll

LIDER SRPSKE NAPREDNE stranke Tomislav Nikolić je na Vaskrs 24. aprila prekinuo štrajk glađu pričestivši se posle Vaskršnje liturgije, koju je u Sabornoj crkvi služio patrijarh Irinej. Posle je patrijarh pozvao Nikolića i ministre unutrašnjih poslova Ivicu Dačića i vere i dijaspore Srđana Srećkovića u patrijaršijske odaje, a tamo o politici nisu razgovarali: Objašnjenje je glasilo: "Pa Vaskrs je!", mada su potezi tokom tih događaja povlačeni baš nekako po crkvenom kalendaru iako ti naprednjaci, dok su bili radikali, nisu mnogo koketirali s crkvom. Nikolić je svoj politički motivisan štrajk žeđu prekinuo na Veliki četvrtak posle poziva patrijarha Irineja i posle uvida u rezultate analize krvi.

Sada mnogi lideri javnog mnjenja, inače nenaklonjeni Nikoliću, mere koliko je kilograma, a koliko glasova on izgubio tokom tog posta. Malo ko obraća pažnju na to šta bi mogao biti naredni korak naprednjaka, a oni će, očitto nešto raditi, kao što su radili i u poslednjih 35 meseci, menjajući sredstva pritiska (lokalne kampanje, dve velike peticije, najava demonstracija, miting, štrajk glađu i žeđu, štrajk glađu, post, performansi i pritisak na medije).

DVE PETICIJE: Oni su u junu 2009. ostvarili zapažen rezultat na ponovljenim lokalnim izborima u Zemunu (32 odsto glasova) i na Voždovcu (oko 30). U januaru i februaru 2010. organizovali su potpisivanje peticije za obaranje vlade i raspisivanje vanrednih parlamentarnih izbora. Tvrdi da su sakupili milion potpisa. Odgovor jednog predstavnika vlasti je, navodno, bio šaljiv: "Šta, samo milion!"

Godinu dana kasnije, 13. januara 2011, naprednjaci su predsednici Skupštine Slavici Đukić-Dejanović predali peticiju sa 304.180 potpisa građana za promenu Ustava, kojom se traži smanjenje broja poslanika i ministara itd.

Petog februara oni su organizovali prilično posećen miting u Beogradu koji je protekao bez incidenata i uz trud obezbeđenja i policije da se spreči da se u njega infiltriraju desničarske i navijačke grupe koje su se eksponirale prošlog septembra (oko 6000 učesnika nereda povodom Parade ponosa).

Nakon februarskog mitinga, naprednjaci su najavili da će 16. april biti Dan za promene (sedeće demonstracije na stiroporu dok izbori ne budu raspisani). U toku tog mitinga, koji je bio

nešto slabiji od prethodnog, Nikolić je pozvao pristalice da se razidu i saopštio da je prestao da uzima vodu i hranu: "Ako mi se nešto desi, raspiši izbore!", dovikivao je Tadiću preko Pionirskog parka.

ZOVI ME SPASOJE: Tokom Nikolićevog štrajka, naprednjaci su najavljivali da će serijom protesta u više gradova pojačati pritisak na vlast, ali se sve završilo performansima u Beogradu ispred Predsedništva Srbije i RTS-a, u Kruševcu, Nišu i Valjevu, da, i pozivom Nikoliću na Veliki petak 22. ispred Beogradskog kliničko-bolničkog centra da prekine štrajk glađu. Kao što su i druge akcije ličile na kopiju onoga što je u prethodnoj deceniji radila opozicija, tako je i ovaj završni čin ličio na onu scenu na preobraženjskom mitingu opozicije 1999. kada je Spasoje Krunic pozvao Vuka Draškovića da dođe na govornicu, a deo mase skandirao "Zovi ga Spasoje!", pa je događaj kasnije nazvan "Miting Zovi me Spasoje". Deo demonstranata je posle zviždao Vuku, a Nikolića su sada čerečili kolumnisti. Preko zamenika predsednika Srpske napredne stranke Aleksandra Vučića Nikolić je tada poručio da će,

nakon što do Vaskrsa bude razmišljao o svesmu u Srbiji, krenuti, kako je rečeno, u najžešći politički obračun sa onima koji su Srbiju uništili i opljačkali. Tu retoriku naprednjaci-radikali koriste odavno. Za sada najavljuju krivične prijave protiv odgovornih za prodaju Telekoma... Miting? Možda.

U aprilu 2011. naprednjaci nisu ostvarili svoj proklamovani cilj – određivanje datuma

vanrednih izbora. Njihove pretnje nisu bile dovoljno uverljive, a njihove akcije nisu bile velikog obima ni dometa, a pitanje je i šta su bila njihova stvarna očekivanja. Nikolić koji je u politici od 1990. možda je znao da se za tako vremenski udaljen cilj (izbori za osam ili deset meseci) sada ne može skupiti kritična masa i da najavom sedećih demonstracija nije fascinirao protivnike – zašto bi, inače, pre početka

tog mitinga prestao da uzima vodu i hranu...

Da je s govornice uzviknuo: "Sedi dole, dok ja gladujem!", da li bi oni sedeli duže tamo na stiroporu, nego što je on postio? Drugim rečima, on je svoje pristalice preveo žedan preko vode, računajući valjda s tim da im je poznata ona niška: "Bem ti besenje, zamal' da s' udavim!"

Milan Milošević

Izborna buđenja

Budimo u dodiru

Koalicije jure, partije rade po terenu

NE ZNA SE kad će izbori, ali svi su u kampanji. Ako neko to nije primetio, neka pogleda šta radi Mladen Dinkić. U toku Nikolićevog štrajka on je izjavio da nema osećaj da se na političkoj sceni Srbije bilo šta bitno promenilo, pa dodaje da bi on radije na ulicu nego u krevet, da ga ne zanima da li je Nikolić dobio ili izgubio nešto štrajkom, već to da ostvari peticiju Ujedinjenih regiona Srbije (URS) o decentralizaciji, pošto "od isprazne politike građani nemaju koristi, ali imaju od toga da se izgradi škola, bolnica ili ukinu putarine za građane Mladenovca i Grocke". I krenuo je sa preostalim resursima.

U Narodnoj skupštini Srbije 14. marta je formirana poslanička grupa Ujedinjenih regiona čiji je šef Mladen Dinkić, koji je nakon smene s mesta ministra i potpredsednika vlade sada formalno smenjen i sa mesta predsednika Nacionalnog saveta za regionalni razvoj. Dinkić inače svakodnevno vodi akciju "Moj grad, moja šansa" i pokušava da napravi koaliciju koja bi bila iznad crte. Liberalni konzervativisti iz G17 plus u okviru političkog saveza URS zapravo prave koaliciju sa nizom raznobojnih manjih partija. Počeli su prošlog maja taj savez sa Koalicijom "Zajedno za Šumadiju Verka Stevanovića i Narodnom partijom bivše radikalne gradonačelnice Novog sada Majom Gojković, a postavili sa pokretom "Živim za Krajinu" Boška Ničića, sa Vojvođanskom partijom Aleksandra Odžića, sa Koalicijom za Pirot, sa Bunjevačkom strankom, sa predsednicima opština gde je Dinkić sekao vrpcu, na primer s predsednicima opština Rača i Pirot, odnosno sa grupama građana (GG): "Dragana Živanović Rača", "Belocrkvanska slobodna inicijativa"; "Otvoreni krug"; "Cokić predsednik"; "Stojanča Arsić"; "Pokret za Vranje"; "Aca Jovanović"; "dr

Goran Janjić"; "dr Rakić – adv. Pešić"; "dr Gaga Četković"; UG "Za naše mesto"; "Narandžasti blok". Sada je Dinkić s predsednikom Reformističke stranke iz Niša Aleksandrom Višnjicom potpisao sporazum o pristupanju ove partije URS-u.

Dinkić saopštava da je peticiju Ujedinjenih regiona Srbije za donošenje zakona neophodnih za decentralizaciju države u prethodne tri nedelje potpisalo 225.000 građana, a da mu je cilj da do kraja maja bude prikupljeno više od 300.000 potpisa za podršku zakonima o finansiranju lokalnih samouprava i vraćanju imovine gradovima i opštinama, o tome da 80 odsto poreza na plate ostane u opštini u kojoj su prikupljeni, da se opštinama i gradovima vrati imovina i da se njihovi čelnici biraju direktno... Ko kaže da ne zna dete šta je 300.000 glasova.

Ako neko i dalje misli da izborna kampanja nije počela, samo neka pogleda kako je na vladinoj strani živa aktivnost koalicionih partnera na terenu. U Jagodini prilikom redovnog prijema građana kod gradonačelnika Dragana Markovića Palme, gost je koalicioni partner zamenik premijera i ministar unutrašnjih poslova Srbije Ivica Dačić, sada možda ključna ličnost za odluku o raspisivanju izbora, koji izjavljuje da je jedino vlast koja je u dodiru sa građanima sposobna da donosi odluke u korist države i naroda. Mogao je da doda i da koalicioni partneri u komplikovanim okolnostima mogu da donesu korisne odluke samo ako budu u dodiru.

A ko veruje da će se izborni ishod u Srbiji lomit između pet slova SNS:DS neka to svoje viđenje uporedi sa slikom te frenetične aktivnosti i sledećim činjenicama:

U PUNOM ZALETU: Mladen Dinkić

Foto: Tanjug

U Skupštini Srbije deluju 23 stranke:

Srpska radikalna stranka, SRS (77 poslaničkih); Demokratska stranka, DS (64); G17 plus (21); Demokratska stranka Srbije, DSS (21); Liberalno-demokratska partija, LDP (12); Socijalistička partija Srbije, SPS (11); Nova Srbija NS 9; Liga socijaldemokrata Vojvodine LSV 5; Partija ujedinjenih penzionera Srbije, PUPS (5); Srpski pokret obnove, SPO (4); Savez vojvođanskih Mađara, SVM (4); Sandžačka demokratska partija, SDP (4); Jedinstvena Srbija, JS (3); Zajedno za Šumadiju, ZZŠ (2); Demokratski savez Hrvata u Vojvodini, DSHV (1); Nestranačka ličnost, NL (1); Demokratska levica Roma, DLR (1); Pokret veterana Srbije, PVS (1); Socijalno-liberalna partija Sandžaka, SLPS (1); Partija za demokratsko delovanje, PZZD (1); Bošnjačka demokratska stranka Sandžaka, BDSS (1); Socijaldemokratska unija, SDU (1); Demokrišćanska stranka Srbije, DHSS (0); Trenutno je u Registar političkih stranaka upisano 77 političkih stranaka. U januaru ove godine status registrovane dobila je i Komunistička stranka. Poslednja, registrovana 8. aprila ove godine, je Bošnjačka demokratska zajednica.

U toku 2010. godine Srbija je dobila tri nove stranke, "Puls Srbije", Stranka vojvođanskih Slovaka i stranka "Nijedan od ponuđenih odgovora"...

Pa vi vidite...

M. M.

Stariji i uspešniji brat

Dok se Slobodan Milošević tek uspinjao putem klasičnog partijskog aparatčika, Borislav je već bio “neko”. Porođični poznanici kažu da je prema Slobodanu imao neku vrstu očinskog stava čak i kada je on već postao predsednik Srbije, ali i da su odnosi među njima dugo bili hladni zbog Slobodanovog braka sa Mirjanom Marković

MADA JE OD pada Slobodana Miloševića prošlo skoro jedanaest godina, srpska javnost kao da ne želi i ne može da pobegne od porodice čija je vladavina obeležila kraj veka u ovoj zemlji. Uz neprekidne rasprave o tome da li je Miloševićev duh još uvek živ u Srbiji, povremena pomnjanja suđenja članovima porodice rasutim po belom svetu, poslednjih dana su se u medijima pojavili i naslovi poput “Milošević kroji sudbinu železnice”, “Povratak Miloševića”. Ti naslovi su bili reakcija na vest da je Borislav Milošević postao savetnik generalnog direktora kompanije “Zarubež stroj tehnologije”, čerke firme Ruskih železnica. Ta kompanija bi trebalo da realizuje ruski kredit od 800 miliona dolara namenjen srpskoj železnici.

Sam Milošević je u izjavama govorio da je u tom poslu “samo jedan od šrafčića, sa željom da pomogne svojoj zemlji”. Ističući da je “star čovek i da sigurno neće da pravi karijeru”, Milošević je rekao i da je, iako “formacijski” na ruskoj strani, lično duboko zainteresovan da “stvar uspe i bude uzajamno korisna i uzajamno efikasna”, dodajući da se, ipak, radi o savim običnom poslu i da “ne veruje da to nekoga naročito interesuje”. Da rutinska vest o postavljenju jednog od bezbroj savetnika u velikoj kompaniji ipak mnoge u Srbiji zainteresuje učinila je činjenica da je Borislav Milošević stariji brat Slobodana Miloševića, bivšeg predsednika SR Jugoslavije i Srbije.

PREVODILAC: Dok se o Slobodanu Miloševiću zna gotovo svaki detalj, privatni život Borislava Miloševića u javnosti je malo poznat, verovatno i ličnim trudom čoveka koji se bavio osetljivim poslovima i uglavnom se klonio javnosti. Borislav je rođen 1934. godine u Nikšiću. Otac Svetozar i majka Stanislava preselili su se početkom Drugog svetskog rata u Požarevac, gde je 1941. rođen Slobodan. Roditelji su se ubrzo razveli, a otac se vratio u Crnu Goru. Porođične tragedije su pratile Miloševiće. Otac

Svetozar se ubio 1962. godine, majka Stanislava počinila je samoubistvo 1972. godine. Ubio se i jedan od ujaka, general Milisav Koljenšić. Borislav Milošević u prvom braku nije imao dece, iz drugog braka ima sina Svetozara.

Široj javnosti Borislav Milošević je postao poznat tek kao “Slobin brat”, iako je impresivnu karijeru izgradio mnogo pre nego što je njegov mlađi brat postao “lider svih Srba”. To je, doduše, bilo poznato užem krugu ljudi, zbog prirodne diskretnosti poslova kojima se bavio. Počeo je u međunarodnom sektoru Centralnog komiteta SKJ, odakle su se regrutovali kadrovi koji su po ambasadama ostvarivali kontakte sa drugim partijama. Čitava njegova karijera tesno je vezana za Rusiju, gde je sedamdesetih počeo diplomatsku službu. U našim diplomatskim krugovima se, uz priču da ruski jezik govori čak bolje nego srpski, godinama govorkalo i da je čovek KGB-a. Međutim, poznato je da je bio prevodilac Josipu Brozu Titu i tokom osetljivih razgovora sa Brežnjevom u četiri oka, za šta sigurno nije dovoljno samo sjajno znanje jezika, već i neograničeno poverenje obe strane.

Borislav je diplomatsku karijeru ostvario kao crnogorski kadar. Bio je ambasador Jugoslavije u Alžiru, a u Moskvi je 1998. godine na mestu ambasadora zamenio jednog od živopisnijih likova iz galerije saradnika Slobodana Miloševića, Danila Ž. Markovića. Među našim ljudima u Moskvi se pričalo da je zbog uticaja koji je imao u Moskvi bio važniji od ambasadora i kada u ambasadi nije radio. Posle pada Slobodana Miloševića sa vlasti 5. oktobra 2000, Borislav je još neko vreme ostao ambasador SRJ u Moskvi. Bizarna vest bila je da se poseta Vojislava Koštunice Rusiji krajem oktobra 2000. pripremala bez učešća ambasadora, a da bi se izbegla diplomatska bruka da zvaničnim razgovorima ambasador ne prisustvuje, Borislav je tokom Koštuničine posete Rusiji pozvan u

Beograd “na konsultacije”. Sa konsultacija se u Moskvu vratio posle odlaska Koštunice, a u Moskvi je ostao da živi i radi i pošto je opozvan sa mesta ambasadora.

BIZNIS: Diplomacija, biznis i ostali državni poslovi su obično tesno izmešani. Veze iz jedne oblasti korisne su u drugima, u vreme SFRJ mnogi ljudi koji su u diplomatiji obavljali važne funkcije bili su u nekom periodu i na čelu važnih državnih firmi, naročito onih koje su bile okrenute spoljnoj trgovini. Borislav Milošević je bio direktor Intereksporta, tadašnjeg izvoznog giganta.

Mladen Dinkić je 2007. godine izjavio da je Borislav Milošević 1998. godine od države dobio 700.000 dolara kao proviziju prilikom kupovine dva ukrajinska helikoptera, u kojoj je učestvovala i of-šor kompanija Neokom na Kipru, čiji je vlasnik bio Borislav. Borislav Milošević je oštro demantovao tvrdnje o proviziji, izjavljujući da je u nabavci helikoptera “sve bilo čisto kao suza” i da to može da potvrdi i dokumentacijom, koju je spreman da dostavi sudu. Dodao je i da nije uzeo ni dinara provizije i da su ti poslovi bili “u interesu države”. “Meni taj novac nije ni bio potreban. Evo, ja i sada u sedamdesetoj godini aktivno radim, ali ne za vlast u Beogradu, već za svoju državu Srbiju”, rekao je tada Milošević u izjavi “Presu”.

Nakon što je završio diplomatsku karijeru, posvetio se biznisu, radeći kao savetnik za nekoliko kompanija u Moskvi. Izvori “Vremena” kažu da Borislav Milošević u Rusiji ima nesporan autoritet koji je sticao nezavisno od činjenice da mu je brat bio Slobodan Milošević. U krugu uticajnih Miloševićevih prijatelja su mnogi političari, biznismeni, između ostalih, kažu, i Jevgenij Primakov, bivši predsednik ruske vlade, i Vladimir Jakunjin, predsednik Ruskih državnih železnica, koji je inače sa Milutinom Mrkonjićem u Beogradu potpisao protokol o etapnoj realizaciji ruskog kredita od 800

miliona dolara za srpsku železnicu. Na televizijskim stanicama u Rusiji Milošević često komentariše događaje u Srbiji, a pre nekoliko nedelja, kada su izbili nemiri u Alžiru, govorio je i o događajima u toj zemlji. Ruski državni trgovinsko-ekonomski univerzitet u Moskvi dodelio mu je nedavno počasni doktorat. U jednom intervjuu je izjavio da će ga sigurno sahraniti u Rusiji, da više nema rodbine u Srbiji i da ga mnogo više ljudi poznaje u Rusiji nego u našoj zemlji.

HAG I BRAT: Dok se Slobodan Milošević tek uspinjao putem klasičnog partijskog aparata, Borislav je već bio "neko". Porodični poznanici kažu da je prema Slobodanu imao neku vrstu očinskog stava čak i kada je on već postao predsednik Srbije, ali i da su odnosi među njima dugo bili hladni zbog Slobodanovog braka sa Mirjanom Marković. Tokom devedesetih Borislav je na neki način ušao u Slobodanovu senku, a sudeći po kasnijim događajima, postao je pristalica politike svoga brata. Kao ambasador u Moskvi, posle izbora

24. septembra 2000. godine, kada je bilo očigledno da Savezna izborna komisija ne saopštava rezultate brzinom kojom to čine sve partije, izjavio je da je za zakašnjenje kriv "nedostatak moderne kompjuterske tehnologije".

Oni koji Miloševića privatno poznaju kažu da uglavnom izbegava razgovore o državnim poslovima, i da se od njega ne može ništa čuti o vremenu koje je proveo u "visokoj politici", i u Titovo vreme i kasnije. Ipak, posle pada Slobodana Miloševića Borislav se u javnosti mnogo više oglašavao nego pre toga. Posle hapšenja Slobodana Miloševića i njegovog izručenja Haškom tribunalu, Borislav je u mnogobrojnim izjavama tvrdio da je jedina krivica njego-

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

vog brata to što je “zaustavio bombardovanje NATO-a”, i da Slobodan “ostaje simbol borbe protiv američke i atlantske globalizacije”. Odbacivao je sve optužbe da je Slobodan Milošević zloupotrebljavao vlast i branio je njegovu politiku na Kosovu, tvrdeći da bi Zapad “morao da prizna da se Slobodan Milošević u stvari borio sa međunarodnim terorizmom”. Predlagao je da ruski političari daju garancije Haškom tribunalu za puštanje Slobodana Miloševića na slobodu za vreme njegovog suđenja, tvrdeći da Slobodan “ne želi da traži ili prihvatiti takve garancije od jugoslovenske vlade ili parlamenta”. Kritikovao je Haški tribunal, tvrdeći da su optužbe protiv njegovog brata izgrađene na “nagađanjima i političkim zaključcima”, da se tribunal finansira iz sumnjivih izvora, koji dolaze iz “fondova UN, Saudijske Arabije, Džordža Sorosa”. Govorio je i da se protiv Slobodana Miloševića i njegove porodice “preko 10 godina vodi široka klevetnička kampanja koja bukne svaki put uoči nekih važnih događaja”.

Često se spekulise da je Borislav svojim uticajem i vezama koje ima u Rusiji obezbedio azil za svoju snahu i bratanca, Mirjanu Marković i Marka Miloševića. On uglavnom odbija da odgovara na bilo kakva novinarska pitanja o Mirjani i Marku, a poznavaoi tvrde da se sa porodicom svog brata viđa veoma retko i da se najčešće čuje sa Marijom, koja živi u Crnoj Gori.

Kada je 11. marta 2006. godine Slobodan Milošević umro u zatvoru u Sheveningenu, Borislav Milošević oporavljao se u Moskvi od operacije na srcu i nije mogao da prisustvuje sahrani. Dok su Mirjana, Marko i Marija po medijima raspravljali o tome gde će Slobodan Milošević biti sahranjen, Borislav je izjavljivao da o mestu sahrane treba da odluče članovi porodice, dodajući da on misli da je “Slobodan sin srpskog naroda i da treba da bude sahranjen u svojoj zemlji”.

U intervjuu TV mreži NBC datom dan po smrti Slobodana Miloševića, izjavio je da punu odgovornost za tu smrt snosi Tribunal zato što je odbio da mu obezbedi adekvatno lečenje. Ponovio je i da njegov brat ne snosi nikakvu krivicu za sve što se desilo u bivšoj Jugoslaviji, da je odgovornost na zapadnim silama koje su želele da tu zemlju razbiju, čemu se njegov brat suprotstavljao.

Sve to je Borislav ponovio i ove godine, na petu godišnjicu smrti svog brata koja je, uz njegovo prisustvo, obeležena u državnoj Dumi u Moskvi. Borislav je tom prilikom rekao: “On nije preminuo, on je ubijen! Njemu nije dopušteno

da se leči, ne kažem da su ga zadavili, ugušili jastukom, ili da su mu sipali otrov u čaj, ali je ubijen! Za pet godina njegovog zatočenja nisu izvršili nijedan dostojan pregled, ni krvnih sudova... Nije to nimalo izbledelo, pet godina je prošlo. Pravi zločinci ne mogu da budu kažnjeni jer je takav odnos snaga u svetu. Čak i danas taj tribunal vrši pritisak na Beograd. Jedan od uslova za ulazak u Evropsku uniju je predaja generala Ratka Mladića. Treba se suprotstavljati tom Tribunalu koji je oruđe u rukama svetskih silnika, Amerikanaca, NATO-a i drugih evropskih sila...”

► Da ne nosi prezime Milošević, Borislav bi kroz sve što se u Jugoslaviji i posle nje dešavalo verovatno prošao kao jedna od široj javnosti manje-više nevidljivih ličnosti iz diplomatsko-poslovne zone. Većina ljudi iz tog sveta je, koristeći stečena iskustva i veze, iz socijalizma koji ih je iznedrio spretno preplovila u kapitalizam, i nastavila da se bavi biznisom, ko na Zapadu, ko na Istoku

U izjavama nekim beogradskim listovima Borislav je tvrdio i da “mi treba da budemo nezavisniji, a ne da sledimo samo Zapad”, prema kome vodimo “lakejsku politiku”. Tvrdio je i da je njegov brat “u političkom smislu gorostas”, i da “njegov duh i danas lebdi nad Srbijom”, da je danas veća nezaposlenost nego u vreme kada je njegov brat bio na vlasti, da su penzioneri vrlo ugroženi, da je državni dug sada veći nego kada je svrgnut Slobodan Milošević...

Borislav Milošević se povremeno oglašavao komentarišući i druge političke teme. U vreme referenduma o nezavisnosti Crne Gore 2006. godine, u izjavi za “Jutarnji list” iz Moskve rekao je da “treba podržati odluku građana Crne Gore na referendumu i trezveno gledati na stvari”. U intervjuu američkoj agenciji AP 2008. godine odbacio je tvrdnje da je otepljenje Kosova posledica vladavine njegovog brata. “Srpske vlasti su najavile da će upotrebiti samo miroljubive mere i da neće pribegavati sili. Ali ja lično verujem da su sve mere legitimne i da je upotreba vojne sile legitimna”, rekao je tada Milošević. Založio se tada za podelu Kosova i upozorio da će deklaracija o proglašenju nezavisnosti Kosova pogoršati odnose zapadnih zemalja sa Srbijom i izazvati nestabilnost ne samo u Srbiji, već i u regionu. “Jedino što će da se desi je to da će se Evropa od sad bolje snabdevati heroinom”, rekao je Milošević. Srpska radikalna stranka je krajem 2010. saopštila i da je u Državnoj dumi

Ruske Federacije osnovan Komitet za zaštitu ljudskih prava lidera radikala Vojislava Šešelj, i da je jedan od članova tog komiteta Borislav Milošević.

Poznanici Borislava Miloševića navode da se on od Slobodana po mnogo čemu razlikovao, ne samo fizički. Izuzetno ga zanima kultura, kao mlad je prevodio Boderla sa francuskog, bio je sjajan poznavalac umetnosti SSSR. Veoma voli pozorište, dok je za pokojnog Slobodana Miloševića bilo poznato da je u pozorište nije gotovo nikada ušao. Pisac Ivan Ivanji kaže da je sa Borislavom Miloševićem 1975. godine u

Helsinkiju, za vreme prve konferencije KEBS-a, po knjižarama tragao za ruskim knjigama, i da je Milošević posebno bio zainteresovan za izdanja ruskog “samizdata”, koje nije mogao da pronađe u Moskvi.

Da ne nosi prezime Milošević, Borislav bi kroz sve što se u Jugoslaviji i posle nje dešavalo verovatno prošao kao jedna od široj javnosti manje-više nevidljivih ličnosti iz diplomatsko-poslovne zone. Većina ljudi iz tog sveta je, koristeći stečena iskustva i veze, iz socijalizma koji ih je iznedrio spretno preplovila u kapitalizam, i nastavila da se bavi biznisom, ko na Zapadu, ko na Istoku. Borislav Milošević jeste deo te priče, i u Rusiji verovatno mnogo manje znači činjenica da je brat pokojnog predsednika Srbije od drugih stvari koje je u toj zemlji poslednjih decenija učinio. U Srbiji će ipak svaku vest o poslovima u kojima učestvuje pratiti i odrednica “stariji brat Slobodana Miloševića”. To je verovatno posledica i toga što čovek koji je imao karijeru i mnogo pre nego što se njegov brat popeo na vlast, čovek koga oni koji ga znaju opisuju kao inteligentnog i odlično obrazovanog, za sve što se devedesetih dešavalo krivi druge i brani neodbranljivo. U to neodbranljivo spada i ćutanje o ubistvu Ivana Stambolića, za koga kažu da je obojici braće bio blizak prijatelj, kao i o mnogim drugim zločinima koji su obeležili olovne godine vlasti Slobodana Miloševića. ◀

Momir Turudić

Pokolj u zatvoru Dubrava

Neko se krajem maja 1999. setio da vazdušne napade NATO-a iskoristi kao pokriće za pokolj zatvorenika u zatvoru Dubrava, kod Istoka, Kosovo. Taj slučaj bio je zamazan i zaturen u opštoj gužvi i režimskoj propagandi, sve dok se nije neočekivano i iz banalnih razloga pojavio pre nekoliko godina pred Specijalnim tužilaštvom za ratne zločine. Pretkrivične radnje su u toku, a pravda je spora, mada dostižna

DA BIVŠI, MILOŠEVIĆEV, ministar pravde iz kritičnog perioda Dragoljub Janković nije prošle nedelje bio pozvan na izvestan razgovor u Tužilaštvo za ratne zločine u Ustaničkoj ulici, teško da bi se bilo ko setio šta se u zatvoru Dubrava, kod Istoka, Kosovo, zaista dogodilo između 19. i 23. maja 1999. Fond za humanitarno pravo podsetio je da je podneo krivičnu prijavu na tu temu pre godinu dana. Ali, jedna krivična prijava bila je podneta i ranije, a Tužilaštvo po njoj postupa od 2008, što je bilo manje poznato – s dobrim razlogom.

Ali, da vidimo prvo nesporne činjenice. Zatvor u Dubravi kod Istoka proradio je 1986, posle deset godina gradnje, i bio je jedan od najmodernijih zatvora u Evropi, po proceni Državne bezbednosti iz izveštaja o događaju. Kapacitet mu je bio 3000 zatvorenika, a pomenuti izveštaj dodaje i da je “po nekim informacijama Zavod u Istoku građen i za druge namene sa ogromnim kapacitetima koji zadovoljavaju potrebe i susednih zemalja”. Koje su te zlokobne “druge namene” i o kojim je to “susednim zemljama” reč, ne kaže se, nažalost, ništa. U trenutku prvog bombardovanja aviona NATO-a, u zatvoru je bilo – po izveštaju DB-a – 1004 zatvorenika, 95 odsto albanske nacionalnosti.

ZVANIČNA VERZIJA: Ovde treba odmah reći da o kritičnim događajima postoje najmanje dva izveštaja, u koje je “Vreme” imalo uvid. Jedan je već pomenuti izveštaj RDB-a, dokument bez zaglavlja i potpisa, ali pisan prepoznatljivom udbaškom prozom; u njemu se navode detalji koji ukazuju da ne potiče

SASLUŠAN: Bivši ministar pravde Dragoljub Janković

ni iz Ministarstva pravde, niti iz Ministarstva unutrašnjih poslova. Neki četvrti izvor teško je zamisliti. U tom izveštaju, međutim, nema nekih detalja kojih ima u izveštaju direktora zatvora u Istoku od 24. maja 1999, što čitaoca učvršćuje u pretpostavci da je o izveštaju RDB-a reč. Zadržaćemo se sada na opisima događaja u kojima se izveštaji podudaraju.

Dakle, dana 19. maja 1999. oko 13.05 sati KPZ Istok napadnut je iz vazduha sa nekoliko projektila, konkretno komandna soba obezbeđenja i paviljon pojačanog nadzora, jedan prazan paviljon i zgrada službe obezbeđenja (kasarna). Tom prilikom poginula su tri osuđenika Albanca, a više ih je povređeno.

NAKON ZLOČINA: Po saznanjima tužilaštva za ratne zločine u KPZ Istok u periodu od 13. do 23. marta 1999. ubijena su najmanje 93 zatvorenika

“Osuđenička populacija” (direktor) smeštena je na sportske terene. Uviđaj je obavljen oko pet po podne. Onda do 21. maja nema podataka, a toga dana od 8.20 do 10.30 zatvor po- gađa – po direktoru – bar 25 većih projektila i nepoznat broj manjih. Tada gine zamenik di- rektora, a ranjena je i jedna stražarka. “Pre- ma prvom saznanju bilo je desetine poginu- lih i na desetine teško povređenih”, piše 24. maja direktor u svom izveštaju. Oko podne je dovedena grupa novinara, ali se tada po- javila i bespilotna letelica NATO-a, pa su se udaljili na vreme. Onda je stigla i uviđajna ekipa, ali nije otišla dalje od kapije zatvo- renog dela, jer je opet počelo bombardovanje. Po “vizuelnom zapažanju” direktora, poginu- lo je “oko stotinu osuđenih lica, od kojih se veći broj nalazi u ruševinama”. Izveštaj RDB- a, očito kasnijeg datuma, navodi 97 poginu- lih zatvorenika i 196 lakše i teže povređenih. Oba izveštaja pominju pogodak u zid, a au- tori pretpostavljaju da je namera NATO-a bila da omogući zatvorenicima bekstvo iz zatvo- ra. Izveštaj RDB-a čak precizira da je “među osuđenima bilo poznatih terorista i zliko- vaca koji su počinili više ubistava policajca i vojnika, a za koje se stalno interesovao Međunarodni komitet Crvenog krsta i druge tzv. humanitarne organizacije”, pa se to uzi- ma kao motiv bombardovanja. Niko, među- tim, nije uspeo da pobegne. Izveštaj direk- tora ne navodi po kojim krivičnim delima su zatvorenici bili suđeni.

Tu u ovim zvaničnim verzijama dolazimo na jednu zanimljivu razliku. Oba izveštaja kažu da su dana 22. maja 1999. oko pet izju- tra u KPZ Istok stigle specijalne jedinice MUP- a Srbije i ušle u zatvoreni deo, a straža se po njihovom naređenju povukla u spoljni prsten obezbeđenja. Specijalne jedinice su dolazile i oko 17 sati istoga dana i 23. maja oko 5 izju- tra. Razlika je u tome što direktor zatvora kaže u svom izveštaju ovako: “Nije nam poznato šta su tamo radili, ali čule su se detonacije.” ▶

► Najtužnija priča u svemu ovome jeste ona o tome kako je Tužilaštvo doznalo za pokolj u KPZ Istok: grupa stražara koji su sve to videli i znali od početka bila je prevarena, pa se naljutila. Naime, ostali su bili bez prekovremenih sati i ratnih dnevnica, jer je neki direktor falsifikovao njihove potpise i klepio njihove pare. Onda su se naljutili i napisali krivičnu prijavu za ratni zločin u KPZ Istok

Izveštaj RDB-a detonacije ne pominje. Ta će se razlika kasnije pokazati kao važna, kao što ćemo videti.

ŠTA SE STVARNO DOGODILO: Tužilaštvo za ratne zločine došlo je u međuvremenu, za ove tri godine rada, do saznanja da se nije baš sve tako dogodilo; da u ovim izveštajima ima značajnih praznina. Kao prvo, doznalo se da je u kritično vreme iz KPD Zabela kod Požarevca u KPZ Istok premeštena grupa osuđenika za najteža krivična dela, njih najmanje trinaest (većina na po 20 godina). Uz njih je išla i pošiljka oružja: 39 automatskih pušaka, 12 puškomitraljeza i veća količina ručnih bombi i streljačke municije, sve iz zaliha KPD Zabela, namenjena straži u Istoku, uredno zavedena i popisana. Zašto su baš ti osuđenici i pod kojim izgovorom premešteni – pokazće istraga koja je u toku. Bilo kako bilo, toj trinaestorici podeljeno je pomenuto oružje i njime su bili uredno zaduženi, na reverse i potpise. Onda je počeo pokolj: po saznanjima Tužilaštva za ratne zločine, najmanje 93 zatvorenika iz KPZ Istok ubijeno je u periodu 19–21. maj 1999. hicima iz streljačkog naoružanja i ručnim bombama. Bila su, kažu u Tužilaštvu, dva pristupa: jedne su okupili u trpezariji da im podele cigarete; podelili su im cigarete i onda ih pobili; nije im bilo žao ni cigareta, ni municije. Druga grupa postrojena je na igralištu i pokošena rafalima. Sadržani su u bar jednoj masovnoj grobnici, a NATO je okrivljen za njihovu smrt. Osuđenici iz Zabele onda su uredno razdužili naoružanje, vraćeni su u Požarevac i dobili su po dvadeset dana dopusta; neki su se vratili, a neki nisu; još ih hapse po Evropi po našim poternicama za odsluženje ostatka kazne; jedan je čak dogurao do važnog egzekutora izvesnog kokainskog kartela koji vam se čini

poznatim; jedan, neki Simić, uhvaćen je pre oko mesec dana.

Španski kontingent KFOR-a u međuvremenu je upozoren i obavio je ekshumacije i sudsko-medicinske ekspertize na bar jednoj masovnoj grobnici zatvorenika iz KPZ Istok. Pronađeni su projektili iz streljačkog naoružanja, podobni za veštačenje, fragmenti ručnih bombi i drugih eksplozivnih sredstava, pa se vidi od čega je ko poginuo. Tužilaštvo za ratne zločine raspolaže reversima zaduživanja tih pušaka, sa serijskim brojevima i imenima onih koji su ih zadužili; sada je samo pitanje balističkog veštačenja da ko je u koga pucao.

LAGANJE, PODVALJIVANJE, MASKIRANJE: Pretkrivični postupak koji traje obuhvata najmanje 160 svedoka i najmanje 35 osumnjičenih, od kojih su 13 pomenuti osuđenici iz Zabele, a ostatak pripadnici Operativne poterne grupe (OPG) MUP-a Srbije koja se pojavila u KPZ Istok u kritično vreme. Tu se sad treba vratiti na početak priče, ali ovoga puta s tačke gledišta saznanja do kojih je Tužilaštvo za ratne zločine došlo. Kao prvo, zatvor je bombardovan zato što je NATO imao obaveštajne podatke da se tamo sklonio Milorad Legija Ulemek sa elementima svoje Jedinice za specijalne operacije (JSO). On je tamo i bio, ali je povučen u Beograd dan-dva ranije, kad je Miloševiću bilo postalo jasno da je Kosovo izgubljen slučaj. Time bi se moglo tumačiti i nadletanje izviđačke bespilotne letelice nad tim lokalitetom, koje se pominje u izveštaju direktora.

Zatim, direktor zatvora je – kako saznajemo – izvestio “tamo gore” da “ima 200 mrtvih”, umesto 93, koliko ih je bilo pobijeno u zajedničkoj akciji požarevačkih robijaša, Ministarstva pravde i MUP-a; udvostručio je broj mrtvih u nadi da će “oni gore prestati s tim”. Oni

gore rekli su da hoće bar 500. Ko su ti gore? To treba pitati Šainovića i ekipu koja je vodila rat na Kosovu 1999.

Što se tiče tih dolazaka OPG (Specijalne policije MUP), i za to ima objašnjenje: u jednom trenutku, izvesni komandant OPG shvatio je šta se desilo i dojurio na lice mesta. Da li su oni normalni, pitao ih je: da li misle da će svet poverovati da je NATO pobio albanske zatvorenike u KPZ Istok hicima iz streljačkog naoružanja? Onda je krenulo zamazivanje i maskiranje onoga što se stvarno desilo. Taj komandant doveo je svoje ljude koji su ispraznili zatvoreni deo KPZ Istok i krenuli da što postavljaju eksplozivna punjenja, što ispaljuju rakete iz “zolja” (64 mm; neuverljivo...), ne bi li ispalo da su zatvorenici pobijeni u vazдушnim napadima.

Krivično-pravno gledano, ovo u KPZ Istok nije se moglo dogoditi bez dve vertikale komandovanja: Ministarstva pravde i Ministarstva unutrašnjih poslova. Odatle se poziv bivšem ministru Jankoviću javlja kao logičan; njegov kolega Vlado Stojiljković to je na vreme rešio, kako da kažemo... Ostaju funkcioneri između njih dvojice i KPZ Istok: izvesni generali, pukovnici, načelnici, direktori uprava, komandiri obezbeđenja, komandiri jedinica na terenu itd. Tu će se Tužilaštvo za ratne zločine opet (po ko zna koji put...) suočiti sa pasivnim otporom Miloševićevih kadrova sačuvanih posle petooktobarskog prevrata: vrana vrani oči ne vadi, neće general na generala. “Kad bi samo jedan propevao, ostali bi se utrivali ko će koga da potkaže, ali niko da se usudi”, kaže jedan od istražitelja.

Najtužnija priča u svemu ovome je ona o tome kako je Tužilaštvo doznalo za pokolj u KPZ Istok: grupa stražara koji su sve to videli i znali od početka bila je prevarena, pa se naljutila. Naime, ostali su bili bez prekovremenih sati i ratnih dnevnica, jer je neki direktor (ne obavezno onaj iz kritičnog perioda) falsifikovao njihove potpise i klepio njihove pare. Onda su se naljutili i napisali krivičnu prijavu za ratni zločin u KPZ Istok. Ne daš pare? E, sad vidi šta ćeš! Isti je slučaj bio i sa onim batajničkim hladnjačama: da se jedan od vozača nije naljutio jer mu iz MUP-a nisu bili dali obećani stan... To je ono što je zapravo strašno: da ih nisu pokrali ili im podvalili – nikada ne bi propevali o najstrašnijim zločinima. Možda neko i bi, da ne grešimo dušu; ali, ovo je naše dosadašnje iskustvo. ◀

Miloš Vasić

Između demokratskog i etničkog principa

Deset godina po okončanju oružanih sukoba na jugu Srbije 2000–2001. godine još traje proces normalizacije, koji uključuje i integraciju Albanaca u sistem Srbije. Jedna od najvažnijih stavki na tom putu je i veće uključivanje Albanaca u rad državnih institucija u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa, čiji je broj ostao u znatnom proporcionalnom disbalansu sa etničkom strukturom stanovništva u tim opštinama

U kaficu preko puta zgrade lokalne skupštine u Preševu ispijaju se kratka kafa i čaj. Sunčan je, prijatan dan na rekonstruisanom gradskom trgu, gde je i gradska džamija, koja je nedavno dobila novo lice. Pričaju se gradske priče, a jedna od tema je i preko 60 novih radnih mesta u državnoj službi koja se otvaraju tu u Preševu i susednom Bujanovcu.

Radna mesta u državnoj službi jesu vest ako se uzme u obzir da je reč o gradu sa visokom stopom nezaposlenosti. Vodeći lokalni političari tvrde da se radi o broju od oko 60 odsto, a zvanična prezentacija Opštine Preševo da je reč o “preko 70 odsto”, Nacionalna služba za zapošljavanje navodi podatak o stopi nezaposlenosti u Preševu od 23,9 odsto.

Bez obzira na te razlike, konkurs nema samo socijalni, već daleko širi i ozbiljniji politički kontekst.

Albanci u Preševu čine preko 89 odsto stanovništva, u Bujanovcu oko 56 odsto, a u Medveđi blizu 25 odsto. Istraživanje BIRN-a potvrdilo je da u većini organizacionih jedinica državnih institucija u tim opštinama etnički sastav zaposlenih ni danas ne reflektuje etničku strukturu stanovništva.

“Taj koncept multietničnosti na jugu Srbije započet je 2002. godine, po okončanju sukoba, ali do danas nije zaživeo. S jedne strane, zato što vlada u Beogradu do danas na tom planu nije ništa posebno uradila, a sa druge, zbog unutaralbanske političke podele, gde

jedan broj lokalnih lidera i dalje region vidi u sastavu Kosova, i taj ceo koncept ih uopšte ne zanima”, u dve rečenice sumira šta je u poslednjih deset godina učinjeno na integraciji Albanaca sa juga Srbije u institucije države Belgzim Kamberi, novinar i predsednik

RAZGOVORIMA DO NORMALIZACIJE I INTEGRACIJE:
II međunarodni forum o Južnoj Srbiji

fotografije: Igor Salinger/aermedia.com

lokalnog Odbora za ljudska prava.

Promena etničke strukture zaposlenih u državnim institucijama u opštinama juga Srbije naseljenim većinom Albancima, beleži se od kraja osamdesetih godina XX veka i poklapa se sa usponom Slobodana Miloševića i njegovim konačnim dolaskom na vlast u Srbiji.

Rat na Kosovu 1998–1999. godine, intervencija NATO-a protiv SRJ 1999. godine i oružana pobuna Albanaca sa juga Srbije okupljenih u Oslobođilačku vojsku Preševa, Bujanovca i Medveđe, dodatno su uticali na povećanje distance između lokalnih Albanaca i centralnih vlasti u Beogradu. U cilju stabilizacije regiona, odmah po otpočinjanju rata, Vlada Srbije formirala je Koordinaciono telo za jug Srbije.

UČEŠĆE MANJINA: Ustavom Srbije iz 2006. godine, zajamčena je ravnopravnost svih građana u vođenju javnih poslova.

Takođe se navodi da se “pri zapošljavanju u državnim organima, javnim službama, organima autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave vodi računa o nacionalnom sastavu stanovništva i odgovarajućoj zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina”. Učešće pripadni-

ka manjina u javnim poslovima definisano je i obavezujućom konvencijom Saveta Evrope.

No, isto tako Ustav Srbije propisuje i da je izjašnjavanje nacionalne pripadnosti slobodno i da o tome niko nije dužan da se izjašnjava. Takođe, Zakon o zaštiti podataka o ličnosti ►

nacionalnu pripadnost tretira kao naročito osetljiv podatak.

To su samo neki od razloga zbog kojih se, zvanično, u Srbiji ne vodi evidencija o etničkoj pripadnosti zaposlenih u državnim institucijama.

BIRN je, tokom istraživanja, poslao upite o zastupljenosti nacionalnih manjina u organizacionim jedinicama državnih institucija, agencija i službi u opštinama Preševo, Bujanovac, Medveđa, kao i u Vranju. Osim nekoliko njih koji su dostavili podatke, velika većina anketiranih državnih institucija pozvala se na navedene ustavne i zakonske odredbe i odgovorila da takvu evidenciju ne vode.

Istovremeno, BIRN je podatke prikupljao upitima lokalnim samoupravama, kao i novinarskim istraživanjem na terenu. Takođe je, što se tiče učešća Albanaca u državnim institucijama na lokalnom nivou, korišćen nezvanični radni dokument nekih albanskih političkih partija, zaključno sa 2008. godinom.

S obzirom na to da je istraživanje rađeno od februara do aprila 2011. godine, postoji mogućnost da je u međuvremenu došlo do manjih promena.

Rezultat istraživanja je da je broj Albanaca u državnim institucijama i danas u znatnom proporcionalnom disbalansu sa etničkom strukturom stanovništva u tim opštinama.

TRALJAV POSAO: Zbog činjenice da većina državnih institucija tvrdi da ne vodi evidenciju o etničkoj strukturi zaposlenih, postavlja se pitanje na osnovu kojih podataka se vodi polemika o učešću manjina u radu državnih organa.

“Jednostavno je. Vidi se po imenima iz spiskova zaposlenih”, objasnio je za BIRN jedan od funkcionera albanske partije sa juga Srbije.

U suterenu jedne stambene zgrade u centru Preševa nalaze se prostorije Partije za demokratsko delovanje, najuticajnije stranke među Albancima juga Srbije. Lider stranke i jedini albanski poslanik u Skupštini Srbije, Riza Halimi, stalno na uvetu ima mobilni telefon i razgovara.

“Traljavo...”, kaže Halimi, odmahujući glavom dok odgovara na pitanje kako protiču raspisani konkursi. “Konkursi se poništavaju, uslovi su neprimereni... Suštinski, problemi se ne rešavaju”, nastavlja on.

Radi se o ukupno 63 radna mesta koja su otvorile Uprava carina, Uprava prihoda i 11 inspeksijskih službi.

“I šta se desilo? Na konkurs Uprave carina prijavilo se preko 300 ljudi, a iz Preševa su na

razgovor pozvali samo njih pet i primili dvoje. Iz Bujanovca su primljena samo tri Albanca, a istovremeno je primljeno sedam Srba”, tvrdi Halimi, dodajući da je i sam išao da se raspita o čemu se radi.

“Rekli su mi da ljudi nisu ispunjavali uslove, da nisu imali praksu, jer je uslov bio šest meseci radnog iskustva. Pa, ovde toliko ljudi nema posla, ko je mogao da ima šest meseci radnog iskustva?”, pita se on, dodajući da je na konkursu Uprave prihoda uslov još teži – dve godine radnog iskustva.

“Problem je što Koordinacioni centar ceo proces nije koordinisao, jer da jeste, mogao je da bude raspisan konkurs za pripravnike, gde ne bi bilo uslova o prethodnom radnom iskustvu”, zaključuje Halimi.

“Na konkurse se prijavljuje veliki broj ljudi, ali postoje mnogi problemi jer ljudi jednostavno ne znaju šta moraju da urade kada se javljaju na konkurs”, objašnjava Nenad Đurđević, doskorašnji direktor Službe Koordinacionog tela za jug Srbije, tela čiji je zadatak da operativno sprovodi odluke predsedništva, u kome sede politički lideri lokalnih Albanaca i predstavnici Vlade Srbije.

Prema njegovim rečima, konkursi za Upravu carina i Upravu prihoda su dobar primer na kome se vide brojni problemi u integraciji Albanaca juga Srbije.

“Na konkursu za Upravu carina, od oko 400 kandidata samo je njih 55 ispunjavalo formalne uslove, a od toga su jedna trećina bili Albanci”, objašnjava, dodajući da je posao do sada dobilo sedam Albanaca i sedam Srba.

Slično je, kaže, bilo i na konkursu za Upravu prihoda, gde je od 167 kandidata, koji su sa srednjom stručnom spremom konkurisali za osam radnih mesta, samo njih osam ispunjavalo je uslove, koji su uključivali dve do tri godine radnog iskustva. I svi su bili Srbi.

“Pored radnog iskustva, na oba konkursa, mnogi kandidati podneli su nepotpune prijave, nedostajala je dokumentacija, i praktično se ispostavilo da mnogi zapravo ne znaju kako se konkuriše za posao”, zaključuje on.

Đurđević dodaje i da mnogi kandidati nisu prepoznali razliku između “radnog iskustva” i “radnog staža”. Prema njegovim rečima, svi ti problemi prezentovani su lokalnim albanskim političkim liderima.

“Zato sada pripremamo jedan priručnik i se-

riju seminara na kojima bismo ljudima predstavili praktično šta treba uraditi i kako se pripremiti za konkurse”, ističe Đurđević.

On dodaje da Koordinaciono telo ne može da utiče na pravilnike poslodavaca, kako bi se kriterijumi prilagodili slici prosečnog kandidata sa juga Srbije.

Međutim, Riza Halimi kaže da dosadašnji ishod ovih konkursa za njega predstavlja i dodatni politički balast u komplikovanoj unutaralbanskoj igri na jugu.

On tvrdi da je potpisom čelnika PDD-a na Sporazum o rekonstrukciji Koordinacionog tela iz 2009. godine, koji je predviđao uspostavljanje multietničke vlasti u Bujanovcu i uključivanje Albanaca u državne institucije, stranka samo izgubila.

“Ispada da smo pogrešili mi koji smo

Daleko je dijalog

Na nedavno održanom Drugom međunarodnom forumu o Južnoj Srbiji okupile su se sve strane – predstavnici Vlade Srbije, lokalnih zajednica iz tog regiona, međunarodnih institucija. Pod nazivom "Integracije: između etničkog i demokratskog principa", Balkanska istraživačka mreža (BIRN) organizovala je forum čiji je cilj bio da javnost uputi u trenutno stanje regiona. Akcentat je stavljen na obrazovanje kao esencijalni činilac uspešne integracije albanske manjine i na zapošljavanje, što je jedna od najvećih kočnica i briga Južne Srbije.

Predstavnici Vlade Srbije, među kojima su bila tri ministra, izneli su podatke koji govore da u regionu stvari idu nabolje. Raspisan je konkurs za osnovnu policijsku obuku za 50 policajaca – po 20 u Preševu i Bujanovcu i deset u Medveđi, otvorena su odeljenja Ekonomskog i Pravnog fakulteta u Medveđi, a očekuje se u narednom periodu da sa radom počne i odeljenje Ekonomskog fakulteta u Bujanovcu. Za nastavu u osnovnom obrazovanju obezbeđen je udžbenik iz Albanije sa prilagođenim sadržajem, ostali udžbenici se "ubrzano prevode na albanski jezik" i oni bi trebalo da budu "dostupni" početkom nove školske godine. Kao ključni problemi istaknuti su jezička barijera, nedostatak kadrova, kao i obostrana diskriminacija Srba i etničkih Albanaca u državnim i lokalnim institucijama.

Predsednik Koordinacionog tela i ministar u Vladi Srbije Milan Marković smatra čak da ovo telo "nikada bolje nije radilo", ali da ne postoji podrška lokalnih, albanskih političara. Nakon svojih izlaganja, ministri Ivica Dačić, Žarko Obradović i Milan Marković napustili su Forum.

Gradonačelnici Preševa i Bujanovca, Šaip Kamberi i Ragmi Mustafa, izrazili su duboko nezadovoljstvo naporima Beograda, koji su ocenjeni kao nedovoljni što pokazuje situacija "na terenu". "Mi danas govorimo o istim temama o kojima smo govorili prošle godine, što govori koliko smo odmakli", bio je komentar Šaipa Kamberija, gradonačelnika Bujanovca.

Iako je događaj zamišljen kao prilika za razmenu mišljenja, deluje da je većina "pričala svoje priče" bez autentičnog napora da se dođe do pravog razgovora.

Drugim rečima, stavovi su potpuno oprečni, a do sučeljavanja i eventualno nalaženja zajedničkih tačaka nije došlo. Ovakav skup je mogao da bude prilika za dvosmeran, konstruktivan dijalog. No, ministri Vlade nisu, iznevši "lepe vesti" na papiru, ostali da saslušaju primedbe ni predsednika opštine ni brojnih učesnika Foruma koji su došli sa juga Srbije.

U jednom trenutku, moderator je pitao Dušana Janjića: "Koji problemi u Južnoj Srbiji mogu da se reše za godinu dana?" "Nijedan", odgovorio je on aludirajući na to da je u pitanju dugačak proces. Potom je naglasio da su potrebni zdravi temelji, redovna komunikacija između dve strane, konkretna rešenja. Osvrćući se na situaciju kakva je sada, Janjić je rekao da treba da "molimo i Boga i Brisel" za poboljšanje.

Reč, dve sa konferencije

"Ekonomska situacija je gora i nezaposlenost je veća nego 2001. godine... Ne smete našu situaciju u Preševu, Bujanovcu, Medveđi izjednačavati sa opštim problemima koje društvo ima zbog krize. To je neumesno. U ovim opštinama ljudi nemaju nikakvo rešenje, nikakvu perspektivu i zato beže."

"Suština uključivanja Albanaca u društveni sistem Srbije je da budu subjekat, a ne objekat. U tome Koordinaciono telo nije uspeło." – **Riza Halimi**, narodni poslanik

"Koordinaciono telo je od početka prepoznalo problem obrazovanja na jugu zemlje, ali je sav teret na nama. Preveli smo sve udžbenike na albanski jezik i obezbedili simultani prevod na albanski jezik na fakultetu u Medveđi. Sve je besplatno, a nijedan albanski političar nije došao da podrži otvaranje ovog fakulteta." – **Milan Marković**, ministar za ljudska i manjinska prava

"Molimo vas da ne sumnjate u našu iskrenu nameru (kada je reč o poboljšanju obrazovnog sistema na jugu Srbije i omogućivanju zajednicama regiona da ostvare svoja prava). Ali da bismo postigli taj cilj, potrebni su nam kadrovi i novac, samo želja nije dovoljna." – **Žarko Obradović**, ministar prosvete i nauke

"Srbija je šampion u strategijama, ali nema akcioni plan(...) Iz velikih projekata neophodno je izbaciti politiku i prepucavanja, a pritom je potrebno veće učešće u privatnom sektoru." –

Grem Tindal, PROGRES Program

J. Jorgačević

potpisali Sporazum, jer se problemi ne rešavaju, a PDD je zbog potpisa izbačen iz vlasti u Preševu, gde je sada na vlasti DPA sa Ragmi Mustafom na čelu. A Mustafa bojkotuje rad Koordinacionog tela, i na takvoj politici prikuplja političke poene", kaže Halimi, objašnjavajući da radikalne politike imaju plodno tle na jugu Srbije, jer je ekonomska situacija izuzetno teška.

Sporazumom o rekonstrukciji Koordinacionog tela podrazumevao je povratak albanskih lidera u to telo, uspostavljanje multietničke vlasti u tri opštine juga Srbije i paralelno Albanaca u rad državnih institucija.

"U Bujanovcu su Srbi ušli u vlast, ali uključivanje Albanaca u rad državnih institucija ide traljavo. Stiće se utisak da se balansira uključivanjem Srba u lokalna rukovodstva u Bujanovcu i Preševu, ali tamo za ceo proces nisu zainteresovani", zaključuje Halimi.

Preševski gradonačelnik Ragmi Mustafa, lider DPA, namršti se na pitanje kako protiču konkursi za mesta u državnoj službi, u gradu na čijem je čelu.

"Ne znam mnogo o tome. To je dogovor Demokratske stranke i PDD-a, gde PDD o svemu odlučuje. Ja o tome nisam niti informisan niti su me o tome pitali", kaže on, zagledan negde ka podu svoje kancelarije.

Mustafa dogovor albanskih lidera i Vlade Srbije o uključivanju Albanaca u državne institucije i ulazak Srba u institucije lokalne samouprave opština juga Srbije vidi samo kao dogovor vlasti i PDD-a, koji se Preševa ne tiče. On tvrdi da je bilo pritisaka da se dogovor postigne i u gradu na čijem je on čelu, i uslovljavanja "novcem i zapošljavanjem".

"Mi ovde imamo dvojicu odbornika Srba, i to jednog iz SPS-a i jednog iz SRS-a, i oni imaju podršku svojih stranaka jer nisu u vlasti. U Preševu ukupno ima oko 1000 Srba, glasača, to je zanemarljiv broj", odgovara Mustafa na pitanje zašto dogovor nije sproveden u Preševu, dodajući da mesta u vlasti dobijaju stranke koje potpišu koalicioni sporazum o vlasti.

Mustafa, na kraju, ističe da ne veruje u započeti proces integracije Albanaca u državne institucije, iako kaže da je "važno uključiti Albance".

"Nude 65 radnih mesta, a čuo sam da se planira zapošljavanje 30 Srba i 35 Albanaca. Ne znam koliko su radna mesta na carini dugotrajno rešenje, ta će granica nestati sa ulaskom u EU, pa će ti ljudi opet ostati bez posla. Ni inspektori nisu rešenje, jer verujem da će ta ▶

ETNIČKA STRUKTURA (Popis 2002. godine)	Stanovnika: 43.302	Albanci: 54,69%,	Romi: 8,99%	Srbi: 34,14%	Ostali: 2,19%
Osnovni sud u Vranju, Odeljenje Bujanovac	/ zaposleno	2 Albanaca sudija			
Prekršajni sud Vranje, Odeljenje Bujanovac	/ zaposleno	1 Albanac sudija			
Policija	307 zaposlenih	107 Albanaca	2 Roma	198 Srba	
Uprava prihoda i Poreska uprava	24 zaposlena	3 Albanaca	nema Roma	21 Srbin	
Katastar	10 zaposlenih	nema Albanaca	nema Roma	10 Srba	
Nacionalna služba za zapošljavanje	5 zaposlenih	2 Albanaca	nema Roma	3 Srbina	
RZZO i PIO	10 zaposleno	2 Albanaca	nema Roma	8 Srba	
Služba trezora	4 zaposlena	nema Albanaca	nema Roma	4 Srbina	
Crveni krst	44 zaposleno	2 Albanaca	nema Roma	42 Srba	
Železnica	11 zaposlena	nema Albanaca	nema Roma	11 Srbina	
PTT	19 zaposlenih	5 Albanaca	1 Rom	13 Srbina	
Telekom (šalter)	1 zaposleni	nema Albanaca	nema Roma	1 Srbin (dolazi iz Vranja)	
EPS	33 zaposlena	7 Albanaca	nema Roma	26 Srba	
Srbijašume	21 zaposleni	5 Albanaca	nema Roma	16 Srba	
Lokalna skupština	41 mesto	23 Albanaca	1 Rom	17 Srba	
Opštinsko veće	9 članova	6 Albanaca	nema Roma	4 Srbina	
Organi i institucije lokalne samouprave	790 zaposlenih	242 Albanaca	35 Roma	506 Srba	7 ostalih
Veterinarske stanice	34 zaposlena	6 Albanaca	nema Roma	28 Srba	
Uprava carina	/ zaposleno	1 Albanac	/	/	
Poreska uprava	27 zaposlenih	2 Albanaca	/	/	

Podaci o Preševu i Medveđi nalaze se na veb stranici <http://birn.eu.com>.

radna mesta biti ukinuta kada se promeni Vlada", priča Mustafa.

Za Belgzima Kamberija, takav Mustafin stav posledica je njegove politike, koja se još nije odrekla agende o spajanju opština sa albanском većinom sa Kosovom.

"Dogovor su prihvatile stranke koje su prihvatile da se zalažu za prava Albanaca u okviru institucija sistema, i koje su na vlasti u Bujanovcu", zaključuje on.

Kamberi ipak ne veruje da je Mustafa neupućen u to kako idu konkursi za novootvorena radna mesta, jer su partije tela preko kojih se lobira za dobijanje radnih mesta.

"Sada su najvažniji etnički princip i partijska pripadnost. Kandidati se, dakle, biraju po ključu, a to nije normalan proces", zaključuje on.

On dodaje da je za jug Srbije karakteristično to da tamo gde vlast imaju Albanci, Srbi teško dolaze do radnih mesta i obrnuto.

"Mislim da će sve tako teško biti dok se u odnosima sa Kosovom ne napravi napredak. Do tada će ovaj region, kao i proces integracije Albanaca, ostati talac tih nerešenih odnosa", zaključuje Kamberi, koji će ipak priznati da je kriza kadrova jedan od problema sa kojima se objektivno suočavaju Albanci.

"Mnogi obrazovani su otišli iz regiona prema evropskim zemljama, Makedoniji i Kosovu.

Studentima koji su studirali na univerzitetima na Kosovu, u Srbiji diplome ne važe, činjenica je i da mnogi mladi Albanci danas slabo govore srpski jezik."

U Koordinacionom centru, kada su u pitanju konkursi, ne žele da ulaze u političku polemiku, mada priznaju da su svesni komplikovane unutaralbanske političke scene na jugu. Oni ipak odbacuju Mustafinu neobaveštenost rečima da to telo o svim važnim pitanjima, uključujući i raspisivanje konkursa, obaveštava opštine.

"Predsedništvo Koordinacionog tela, kao najviši politički organ, obaveštava sve predsednike opština koji dobijaju sve informacije u vezi s konkursima", izričit je Đurđević.

A upravo su poslovi u državnoj službi bili prva uspešna, zajednička akcija vlasti u Beogradu i lokalnih lidera kada je u saradnji sa OEBS-om pokrenut projekat multietničke policije.

Projekat je otpočeo 2001. godine, po okončanju sukoba na jugu Srbije, sa ciljem da se stvori policijska struktura koja bi imala poverenje i Albanaca i Srba. Čitav program ocenjen je kao pozitivan, a danas Albanci čine nešto više od 50 odsto policijskog sastava u Preševu, blizu 35 odsto u Bujanovcu i blizu 5 odsto u Medveđi.

Prema podacima koje je BIRN dobio od MUP-a Srbije, od ukupnog broja zaposlenih njih 0,6 odsto su Albanci, a najveći broj radi u Policijskoj upravi u Vranju, gde čine 18,6 odsto zaposlenih.

Međutim, i Riza Halimi i Ragmi Mustafa imaju sumnje kada je u pitanju budućnost tog projekta.

"Prvobitan broj Albanaca u policiji u proteklih deset godina se smanjio. Neki su otišli sami, neki su udaljeni zbog prekršaja. Potrebno je da se nađe način da se kursevi za obuku nastave i da budu primljeni novi ljudi", kaže Riza Halimi.

Ragmi Mustafa sumnja da će multietnička policija kao projekat uopšte opstati i smatra da ona nije dugoročno rešenje.

Međutim, MUP je sredinom marta raspisao novi konkurs za upis devete klase Centra za osnovnu policijsku obuku, i to za deset polaznika, za Policijsku stanicu u Medveđi, i za po 20 polaznika za policijske stanice u Bujanovcu i Preševu.

Tih 50 novih radnih mesta u policiji izmeniće postojeće brojke i, statistički, etnički sastav približiti onom koji postoji u opštinama juga Srbije.

*Peda Obradović, Balkanska istraživačka mreža
Priredila: Jelena Jorgačević*

Od crnog ka zelenom

Foto: M. Milenković

„Uz adekvatnu podršku države sigurno možemo da za deset-petnaest godina budemo u prvih dvadeset evropskih elektroenergetskih kompanija. Međutim, do tada mnogo kockica mora da se složi“

Prema paketu zakona o zaštiti životne sredine koji su stupili na snagu krajem 2004. godine, ali i prema Ugovoru o Energetskoj zajednici, obaveza JP Elektroprivreda Srbije je da uskladi rad svojih objekata sa regulativom Evropske unije. „Reč je o ujednačavanju kriterijuma proizvodnje i trgovine, sa posebnim naglaskom na zaštitu životne sredine. Sa jedne strane potpisnice su zemlje Jugoistočne Evrope, a sa druge Evropska unija“, objašnjava Mihajlo Gavrić, direktor Sektora za zaštitu životne sredine EPS-a. Nije tajna, nastavlja, da termoelektrika ima najveći negativan uticaj na životnu sredinu, kao emiter štetnih gasova koji su proizvod

tehnološkog procesa proizvodnje električne energije iz uglja. „Praktično, tim sporazumom je, doduše u energetske sektoru, Srbija već ušla u Evropsku uniju – imamo obaveze kao i sve druge zemlje Unije, sa rokovima izvršenja u skladu sa obavezama, ali nemamo baš ista prava: nisu nam, naime, dostupni fondovi Evropske unije u onom obimu kao što su dostupni punopravnim članicama. Naš rok je 31. januar 2017. godine, što se možda nekome čini kao vrlo komotan rok, ali s obzirom na sredstva koja su za to potrebna, a potrebno je 1.200.000.000 evra, pa još kad se tome doda izgradnja novih kapaciteta, jasno je da je jako, jako tesno.“

„VREME“: Naročito ako emisija prašastih čestica i sumpor-dioksida mora da se desetkuje, a emisija azotnih oksida da se prepolovi.

MIHAJLO GAVRIĆ: To smanjenje emisije koje pominjete je u odnosu na 2004. godinu. Već sada je emisija prašastih čestica svedena na četvrtinu, sumpor-dioksida na polovinu.

Ali je emisija azotnih oksida veća – ne bogzna koliko veća, ali je veća.

Azotni oksidi nisu posledica sagorevanja uglja, već mazuta, koji se uobičajeno koristi samo kao potpala. Međutim, ako je ugalj lošijeg kvaliteta, onda se mazut koristi da pospeši ►

sagorevanje uglja i tada se količina azotnih oksida automatski povećava.

U prvom tromesečju ove godine ostvarena je najveća proizvodnja struje u istoriji EPS-a, a prošle godine je proizvodnja bila skoro za četvrtinu veća nego 2001. Budući da se više od dve trećine struje proizvodi u termoelektranama, logično je da je povećana i emisija ugljen-dioksida, što i nije u skladu sa evropskim trendovima.

Svojevremeno je u nekim novinama objavljena vest prenesena sa jednog sajta da je Elektroprivreda Srbije jedan od najvećih zagađivača u Evropi – da smo na jedno petomšestom mestu. Dakle, katastrofa. Međutim, nije napisano da je TENT, o kome je konkretno reč, peto ili šesto postrojenje po veličini instalisane snage na jednom mestu u Evropi. Shodno tome je i na petom, odnosno šestom mestu po zagađenju okoline. Sa druge strane, ako bi se kao merilo uzela emisija ugljen-dioksida po proizvedenom megavat-času električne energije, onda smo na 59. mestu u Evropi, što će reći da dobro radimo svoj posao – da su u okviru mogućeg gubici svedeni na minimum, a efikasnost podignuta na maksimum.

Od pristupanja Energetskoj zajednici Jugoslovenske Evrope proteklo je pet godina, ostalo je još šest da se uradi šta je zacrtano. Kakav je prolazni rezultat?

Ceo projekat revitalizacije postrojenja koja su u funkciji zaštite životne sredine i izgradnje novih tamo gde ih nije bilo podelili smo na pet grupa projekata i sve su u funkciji zaštite vazduha i vode, prvenstveno, ali i tla: dovođenje u sklad sa standardima Evropske unije rada elektro-filterskih postrojenja, izmena sistema za transport pepela i šljake, odsumporavanje dimnih gasova i denitrifikacija dimnih gasova, prečišćavanje otpadnih voda, upravljanje otpadom i slično. Ove godine ćemo završiti četiri od pet predviđenih sistema. Zacrtani ciljevi, kada su u pitanju čestice, a to se odnosi na rad elektro-filtera, biće dostignuti negde 2012, najdalje 2013. godine, kada bi trebali taj deo posla da zaokružimo. Ostaje nam jedino TENT A, gde se nadamo da ćemo uz pomoć Evropske unije i njihovo razumevanje i to završiti. Time bismo napravili jedan zaista veliki pomak u odnosu na prethodno stanje: oni koji žive u neposrednom okruženju termoelektrana biće izloženi negativnim uticajima isto onoliko koliko i ljudi u Zapadnoj Evropi. Isto to, možda 2014, odnosi se na izmenu sistema za transport i odlaganje pepela i šljake.

PANORAMA: Termoelektara Obrenovac

Novi kapaciteti i strateško partnerstvo

Termoelektrana „Kolubara A” je stara 50 godina, sa nedopustivo niskim iskorišćenjem goriva po proizvedenom kilovat-času. Kad će ona doći na red?

Kod termoelektrane „Kolubara A” problem je što su četiri, od pet blokova, ne stari, već prastari, tako da nije pametno ulagati novac u modernizaciju. Peti blok, koji je znatno mlađi, modernizovan je: mere zaštite životne sredine smo tako „utegli” da je emisija prašastih materija spuštena na nivo ispod propisanog evropskim normama.

„Kolubara B” je u planu još od sredine osamdesetih, više puta je izgradnja pokretana pa obustavljena. Prema Strategiji razvoja energetike koji je usvojila Vlada Republike Srbije, zacrtan je završetak prvog bloka ove elektrane za 2011, odnosno 2012. godinu.

To je jedan od dva lokaliteta na kojima je planirana izgradnja novih kapaciteta i za njih se traži strateški partner. Nije teško pretpostaviti da kad bismo imali sredstava, to bismo radili samostalno. Ovako, tender je u toku, ali još nisu donete nikakve odluke: ne bi trebalo ovo da se shvati kao „vađenje” na ekonomsku krizu, ali ekonomska kriza jeste realnost, ne samo u Srbiji nego i u svetu, pa je interes stranih kompanija koje bi eventualno došle i s nama to partnerski radile u ovom trenutku smanjen. Očekujemo da će to do polovine godine ipak da se razreši: u tom slučaju, sa radovima bi moglo da se počne iduće godine. Reč je o prvom bloku TE „Kolubara B” i trećem bloku TE „Nikola Tesla B”.

To sa odlaganjem pepela je, ako se ne varam, ozbiljan problem: deponije se decenijama uvećavaju, a kad dune vetar pepeo se podigne i poništi sav rad elektro-filtera.

Dešava se, posebno u letnjim periodima: kada prođe zimska sezona naša postrojenja idu na remont, tada imamo smanjenu količinu vode, kojom se deponije pepela „zalivaju” da bi se sprečilo razvejavanje. Kad vode ima dovoljno, zalivanjem se stvara „žitka smesa” za koju je potrebno 10 do 15 delova vode za

jedan deo pepela. Međutim, zbog velike količine vode, dolazilo je do ispiranja teških metala u podzemne vode. Sada to više nije tako. Nov sistem, koji sada primenjujemo, podrazumeva gustu hidro-smešu - jedan deo vode i jedan deo pepela, a kako pepeo ima svojstva slična cementu, dolazi do njegovog stvrdnjavanja na deponiji. Rezultat je solifikovana masa, kao kamen: više nema iscurivanja i time mnogo manja količina teških metala dospeva u podzemne vode.

Foto: M. Milenković

Pepelo je i pre dvadeset godina imao ista svojstva kao i danas. Zašto se tada nije primenjivao „nov sistem“ o kome govorite?

Mnoge stvari napreduju, pa i saznanja u ovoj

oblasti, mada kad smo se opredelili za promenu tog sistema, on nije jedino primenjen u zemlji Srbiji, njegovu primenu imate i na Erveovim elektranama u Mađarskoj i u Nemačkoj, s tim što ga je valjalo „podesiti“: znate kako, nije svaki ugalj isti. Ono čemu težimo je termoelektrana bez deponije: to sam video u Italiji, pa ko velim, ako mogu Italijani, zašto ne bismo mogli i mi: budući da smo po prvi put izdvojili suvi elektro-filterski pepeo u silose, otvorila se mogućnost primene tog istog pepela u putogradnji, u proizvodnji cementa, građevinskoj, opkarskoj industriji... Mogu vam pokazati ciglu koja je napravljena sto posto od pepela. Neke računice govore da bi primenom elektro-filterskog pepela u izgradnji auto-puteva, u zavisnosti od uslova gradnje, kilometar auto-puta bio jeftiniji od 30 do 80 odsto.

Budući da se putevi kod nas grade impresivnom brzinom, šta će da bude kad se silosi napune? Da se grade novi?

Elektroprivredi nije nijednog trenutka ideja da se sad nešto kapitališe naveliko, da zarađuje na nusproizvodima. Naše je bilo da stvorimo mogućnost. Mi samo pokušavamo

da napravimo još nešto, a to je ono što se zaista zove održivi razvoj. Dakle, nije to neko prodavanje placeva po Mesecu, nego realno i optimalno korišćenje resursa koje zemlja ima. Otvorena je potpuno nova mogućnost i mi smo počeli da sarađujemo, mislim čak krajnje ozbiljno, sa svim cementnim industrijama kod nas. Međutim, ekonomska kriza je i tu uzela danak: smanjena je proizvodnja cementa, građevinarstvo je stopirano, pa je i smanjena potreba za pepelom. Narastanjem privrednih aktivnosti to će se promeniti. Pored pepela koji može da se iskoristi, nusproizvod odsumporavanja je i gips. Dakle, uopšte nije s one strane pameti da se pored elektrane napravi i nekakav proizvodni kapacitet koji bi pravio elemente za građevinarstvo, zidne obloge, štukature i sve ono što se od gipsa pravi. Ista je priča i sa pepelom koji može da bude surogat i za pesak, za šljunak: samo čeka da bude iskorišćeno. Sa druge strane, u slučaju da se silosi napune, normalno je da se kompletna količina pepela transportuje na deponiju.

Zoran Majdin

Které pivo z Prahy je možná No 1. na světě?

Kaži svima, sele, Srbi se vesele

Vaseljenski čuvar tradicije podviknu, Zaklinjem se duhom pradedova, upališe tamjan i kandila, na talpa binu stadoše popovi, Osvećuju se jaja ova osvećenom vodicom... aaamin

SVI ZNAJU ZA Svetsko prvenstvo u tucanju jajima koje se za Uskrs održava u Mokrinu, tamo bio i ministar kulture plus ti informacioni sistemi Predrag Marković, i to sedmi put i zaredom, ali prvi put kao ministar, i ka'no ministar rek'o da on podržava nematerijalno nasleđe koje čini naš identitet. Tog tucanja jajima, na nivou nematerijalnog nasleđa koje čini naš identitet, nije bilo samo u Mokrinu, bilo ga i u selu Oglađenovac, 30-ak kilometara od Valjeva, gde prota Grozdana već 15. put organizov'o Vaseljensko prvenstvo – tucijadu na Balkanu. Kako knjige popa Grozdana kažu, Tucijada obnovljena 1997. godine, da bi 2001, nakon posete vladike Lavrentija, bila proglašena za Evropsko prvenstvo, sve je dalje napredovalo i 2008. joj je nadenuto ime Vaseljensko prvenstvo. Knjige popa Grozdana još kažu da postoji inicijativa i za podizanje Spomenika jajetu, "čija visina ne sme biti manja od prosečne visine čoveka, najrazumnijeg bića na zemlji". Za sada je pobednik dužan da jaje razbije o crkvena vrata, i pojede ga, a kada spomenik bude postavljen, pobednik će svoje jaje razbiti o Spomen jaje, po taj scenario predviđeno i kako: "Pobednik će kroz špalir hitati ka Spomen jajetu, biće to susret pobednika Tucijade, čiji mandat traje godinu dana, i Spomen jajeta, večitog pobednika Tucijade i simbola Hristovog vaskrsenja."

RADIĆEMO, RADIĆEMO: Eto nas u taj Oglađenovac, na brdu, gde crkva. Tu crkva, parohijski dom veći od crkve, razapet transparent "Vaseljensko prvenstvo, tucijada na Balkanu, www.crkva.org.rs". Pred Parohijski dom mala od drveni' talpi bina, na njoj sto, na stolu svećnjak, bosiljak, sve ograđeno trakom na kojoj specijalno ispisano Tucijada. Na zidu Doma zalepljen program, na zidu na beli hamer spisak sponzora, na beli hamer i spisak medijskih prijatelja Tucijade, kojima Odbor čestita praznik. Na taj hamer ima Radio Čava Osečina, ima Radio Link, ima Radio Raša Ešinger, ima i imena štampanih

fotografije: Dragan Todorović

medija, ali nigde nema da i "Vreme" prijatelj manifestacije, reporter uloži protest kod domaćina, prote Grozdana, on iskomandova, jedan na onaj spisak, plavim flomasterom, dopisa, "Vreme" – Beograd.

Reporter uze radosno vidi šta ima još, završeno bacanje kamena s ramena, u toku nadvlačenje konopcom, stade da se rimovano javlja vaseljenski čuvar tradicije Dragiša Simić, Pesma, igra, i vera u Boga/ to je snaga naroda srpskoga... U sve to reporter nabasa na dvojicu koji su angažovani na izradi Spomenika jajetu, jedan, imena Veroljub Knežević, uze referiše, jaje je sada visoko 2,3 metra, 1,9 u najvećem prečniku, površina 9,5 kvadrata, 14,5 tona, kamen granit. Uradili 50 posto posla, gromada bila nepravilnog oblika, već dve godine ne rade ništa, ne da pop pare, kol'ko puta pit'o, Očemo li nastavljati, pop samo veli, Radićemo, radićemo, vidi on, nema od toga ništa. Sve zavisi od popa, dve godine nisu pipnuli, bila gromada od 26 tona, sad je 20, kad kompletno urade biće 14,5 tona, nastavi referiše Knežević, na kivanom jajetu pokazuje kol'ko će bude visoko, kud se meri najveći prečnik... Uključi se i Milomir Rosić, Šabački put br. 170, koji obeć'o kamen za postolje, on je poklonio ovde muzeju mač, koji ko zna kol'ko godina ima, stupu za kafu, i 'voliku kašiku, drvenu, nije tražio od popa potvrdu, šta će mu potvrditi. Ima on i slike iz Australije, kad kao džokej osvojio nagradu od milion dolara, ima i sliku sa

kengurima, ima sve napismeno, ima sliku Aboridžinca sa četvrtastom glavom, to je na engleskom, Aboridžinac, ne zna kako se kaže na našem, mnogo lepa slika, Australija sa ovčama, urođenik sa četvrtastom glavom, u nos ima ono od zuba, mnogo lepo, može i za novine...

Radosno nastavimo dalje, jedan imena Đojimir uzeo hvali protu, ovo je samo da poželiš, vri od ljudi... Mirko Vasić uzeo pokazuje kako se proba tvrdoća jajeta, na licu mesta demonstrira, tuca vrh jajeta o zube. Kazuje i kako bira jaje, najbolje je jaje koje kokoška snese u sedam dana, kad nakupi kalcijuma, svako jaje mora da se proba, nema on ta jaja, ide po komšiluku, kod sirotinje, gde se ne 'rane kokoši, gde u deset dana kokoš snese jedno jaje, ili prvo jaje koje kokoška snese, e to je puno kalcijuma... Onaj vaseljenski Dragiša što čuva tradiciju uze vodi umetnički program, najavi dečji folklor u kome potomci Vojvode Mišića, iskoristimo pitamo protu Grozdana o sve, on reče o sve, da će biti osvećenje jaja, da će sve pozdraviti Namesnik podgorški. A što se tiče Tucijade imade kaže da sve sami organizuju, uz pomoć prijatelja, država kaže da to spada u veru, Crkva ih smatra za kulturu, treba da i' razvrstaju pa će valjda biti neke pomoći, daće bog, najvažnije da narod podržava...

MEGDAN JAJIMA: Protu posavetova reportera da obavezno uzme od Namesnika izjavu, na zelenu travu istrčase mlade Romkinje iz ansambla Regina, jedan sa šesir zapeva, *Kad se Ciga*

zaželi medeni kolača/ on pošalje Ciganku u selo da vraća... Sve se nastavi sa *Đelem, đelem*, Prota uze predstavi popa koji pobedio u bacanju kamena s ramena, uze da sve povlači u parohijske odaje gde sa taj Odbor za dugačak astal stade piše diplome, razvrstava pehare za pobednike. Tamo pred binu se javi guslar, javi se sa svoj repertoar i grupa "Kolubarke", u'vatimo, *Dok Mile prepreke savlada/ čini mi se umreću mu mlada...*

Vaseljenski čuvar tradicije Dragiša podviknu, Zaklinjem se duhom pradedova/ krstom iznad njihovih grobova/ Sačuvaću sjaj srpskoga sela/ opankom me Srbija zaklela, na onaj sto na talpa bini stadoše iznose svečnjake i kandila, korp sa našaranim jajima, pop Grozdan uze sve to nadgleda. Voditelj objavi da će biraju najlepše našarano jaje, žiri popova proglasi koje jaje najšarenije, svi popovi stadoše na tu talpa binu, upališe sveće, tamjan, kandilo, Blagosloven bog naš... aaamin, pop Grozdan otvori knjigu, dodade mikrofona Namesniku, ovaj bosiljkom poškropi jaja pa se nastavi, Osvećuju se jaja ova osvećenom vodicom ovom, u ime Oca, i Sina, i Svetoga Duha, aaamin... Mikrofona do'vati pop Grozdan, Zahvaljujemo braći sveštenicima koji su izvršili osveštenje jaja, našem namesniku Podgorskom,

proti Radenku koji je ovde došao, drugom proti Aleksiću, koji su ovde čitali molitvu i blagoslovili ova jaja i sve vas, dragi učesnici, dobro nam došli, i živeli. Sve pozdravi i Namesnik, svima prenese arhijerejski blagoslov episkopa Milutina, pozva protu Grozdana, kao prvog domaćina, na megdan jajima. Popovi međusobno podeliše megdan jajima, pop Grozdan objavi da Namesnik pobedio, intervenisa jedan od popova u koga ostalo čitavo jaje, Grozdan se teška srca ispravi, Namesnik je drugo mesto...

Onda bi da deca trče sa jajetom u kašici, i tu bi pobednik, voditelj objavi da počinje takmičenje u tucanju, ima preko 150 takmičara, neka za medije bude preko 300. Žiri zauze mesto za stolom na talpa bini na kome bio krst, bosiljak i ostali pribor, takmičari uzeše izlaze, dva po dva, dve po dve, to uze traje, primetimo da Onaj stručnjak za tvrdoću jaja ispade u drugom kolu, u sve bio prota Grozdan koji svima čestit'o plus sa nešto malo i crno sve snim'o i slikav'o. To sa tucanje i slikavanje uze da se nastavlja, mrdnemo uzbrdo, mali ringišpil, šatra sa muziku, sve ispalo iz šatre u to kolo, violina samo cijuče, čini ccc, još dalje muzika na otvoreno, tu pevaljka, koja veli *Šta je jablan među boričima/ to je moj dečko među*

mladićima, tu pevač njojzi vaseljenski odgovara, *Kaži svima sele/ Srbi se vesele/ Kaži svima rode/ Srbi kolo vode...* Vrnemo se nazad, ono tucanje ni blizu kraja, pop Grozdan stao na binu među ta jaja, svetlu vodicu, bosiljak, pa sa ono malo i crno čereslo i dalje samo snima, slikava i svakom i ponaosob najradosnije čestita. Uze da nas sustiže i prati Onaj seljak što hvalio protu, Vidiš li lolo kako se jede i pije, nije kriza, nije, nije... ◀

Dragan Todorović

18 69
Staropramen
PREMIUM BEER
PRAGUE

**Odgovor potražite na
Staropramen.com
ili u najbližem
kafiću.**

Šta je ostalo i šta će biti od

Većina ex-jugoslovenskih gradova je posle 1990. političkom voljom izbacila Titov naziv iz popisa ulica i trgova. Na njegovo mesto su došli nacionalni heroji, oslobodioci, očevi nacija ili često gradski toponimi (Riva, Glavna ulica)

U registrima ulica velikih srpskih gradova nema imena Josipa Broza Tita. Iako su njegovo ime nosile najvažnije gradske ulice i trgovi širom nekadašnje Jugoslavije, do danas se zadržalo samo u nekim mestima. U toku je proces druge istorijske revizije značaja lika i dela Josipa Broza. Gradska veća i komisije za ulice u Sloveniji, BiH, Crnoj Gori, jedno za drugim pokreću to pitanje. Podgorica i Ljubljana su nedavno vratili Titovu ulicu, Sarajevo i Zagreb je nisu ni ukidali. Srbija je od svih republika najduže branila naziv, porijeklo i svoj jugoslovenski identitet? Iz kog razloga Beograd, Novi Sad ili Niš ne žele da restituju Titovo ime kao naziv nekih od svojih javnih prostora? Da li takav razlog uopšte postoji?

Titovo ime i delo su sa raspadom Jugoslavije došli na prvu istorijsku reviziju i mnogi gradovi su promenili nazive ulica ili trgova. Uklonjeni su spomenici, institucije, prefiksi u nazivima gradova, portreti u učionicama, nazivi preduzeća kao Brodogradilište "Tito". Ali neki nazivi sa prefiksom "jugo" su ostali kao Jugoslovensko dramsko pozorište, Jugoslovenska kinoteka, pa onda Jugokonzert, da ne pominjemo Partizan ili Zvezdu. Narodni heroji, istorijski datumi, fraze i parole takođe su nestali sa srpskih ulica, ali su zadržani u nazivima nekih *privrednih subjekata* (Goša, Simpo, Štark, Pionir, 14. decembar, Jedinstvo).

Većina ex-jugoslovenskih gradova je posle 1990. političkom voljom izbacila Titovo ime iz naziva ulica i trgova. Na njegovo mesto su došli nacionalni heroji, oslobodioci, očevi nacija ili često gradski toponimi (Riva, Glavna ulica). Međutim, u višenacionalnim sredinama, u

Foto: REUTERS

druga Tita

etnički mešovitim naseljima, ulice, trgovi, aleje ili obale su zadržali u nazivu Titovo ime do danas. Razlog sigurno nije u glorifikaciji Broza, već je to jednostavno kompromis koji zadovoljava sve etnose u tom mestu. Ovaj model je najzastupljeniji u višenacionalnim selima i gradovima Vojvodine, Istre, slovenačkog primorja i u bošnjačkom delu BiH. Treba pomenuti da Titova ulica postoji u Napulju i u još sedam mesta u Italiji, u Nju Delhiju, Limasolu, Adis Abebi i još nekim zemljama. U Moskvi postoji *plošćad*, u Sao Paulu Titova *avenida*.

DRUGA REVIZIJA: Beograd i drugi srpski gradovi, posebno oni tradicionalno liberalniji, pre ili kasnije će sigurno ponovo dobiti toponim sa njegovim imenom na svojoj mapi grada. Koliko su Broz i vreme Brozovog socijalizma korisno ili štetno delovali na društvene procese u Srbiji i Beogradu pokazaće analize istoričara, javnosti i sud vremena. Činjenica je da je taj period *postojao*, da su Srbija i Beograd u tom periodu aktivno *učestvovali* i da se tada dogodilo *mnogo toga* dobrog. Prilikom određivanja ulične toponimije, jedan od kriterijuma je da se nazivi javnih prostora daju u delovima grada koji najviše asociraju na dato ime ili događaj. Stoga ime Josipa Broza u nazivima sigurno neće biti vraćeno u istorijski centar Beograda, umesto recimo Ulice Kralja Milana ili Trga Nikole Pašića, koji je najsocijalističkiji beogradski trg. Brozovo ime najbolje bi leglo u nekom od delova grada podignutih u njegovo vreme, možda na Novom Beogradu, u nekom od naselja u šumadijskom delu. Verovatno će biti restituisana verzija sa imenom, prezimenom i nadimkom umesto popularne verzije sa "Maršala Tita".

U srpskim gradovima je reč *plato* nedavno ušla u modu. Ove urbane forme su fizički male, ali imaju veliku prostornu energiju, pošto su u okruženju nekog važnog objekta ili istorijskog mesta. Za razliku od *trga*, nemaju prostorni i sadržinski kapacitet, ali poseduju onu četvrtu dimenziju kojoj je moguće prići samo iz filozofskog ugla posmatranja. Platoi su nenaumljivi, fizički nedefinisani, često ozelenjeni gradski prostori koji mogu dobiti imena jakih harizmatičnih ljudi ili ličnosti u procesu ►

Stanje stvari

SLOVENIJA: Trinaest mesta ima Titovu ulicu ili trg. U Ljubljani se nakon raspada Jugoslavije Titova cesta, glavna saobraćajna arterija u pravcu sever-jug, pocepala na Dunajsku, Slovensku i Barjansku. Pre dve godine vlasti su jednoj novoizgrađenoj ulici u severnom predgrađu grada koja prolazi kroz novo poslovno središte i sportski centar Stožice dale naziv Titova cesta.

HRVATSKA: Devetnaest mesta ima Titovu ulicu ili trg. Svi se nalaze severno i zapadno od linije Varaždin-Zagreb-Karlovac-Rijeka, najviše ih je u Istri i tu je još Šibenik. U Zagrebu postoji Trg Maršala Tita kao jedan od najlepših gradskih prostora, ali nije glavni trg. Na njemu se nalaze zgrade Hrvatskog narodnog kazališta, Rektorat Univerziteta i nekoliko muzeja. Sve vreme tokom rata i raspada nosi isti naziv, do danas. Veličanstveni Titov most, koji spaja ostrvo Krk sa kopnom, danas se zove Krčki most.

BOSNA I HERCEGOVINA: Trinaest mesta u Federaciji BiH ima Titovu ulicu ili trg, samo jedno u Republici Srpskoj. U Sarajevu je Ulica Maršala Tita centralna gradska ulica, ali je njena istočna polovina u Bašćaršiji promenjena u ulicu Mula Mustafe Bašeskije, dok je zapadna polovina zadržala Titovo ime.

CRNA GORA: Pet gradova (naravno i Tivat) zadržalo je Titovu obalu, trg ili ulicu. U Podgorici je Ulica Josipa Broza Tita vraćena pre pet godina u naselje Stari aerodrom, na trasu buduće istočne obilaznice, planirane kapacitetne saobraćajnice.

MAKEDONIJA: Sedam mesta ima Titovu ulicu ili trg. Najviši vrh Šar-planine se i dalje zove Titov vrh. U Skoplju su ulica i plošćad Maršal Tito promenili naziv u ulicu i plošćad Makedonija.

KOSOVO I METOHIJA: U Prištini je glavna ulica, prištinski korzo, nosila naziv Maršala Tita, koji je posle 1990. promenjen u Vidovdanska. Danas nosi naziv Nene Tereze. Nemamo podatke da li prištinske vlasti nameravaju da Brozu dodele neki od javnih prostora.

VOJVODINA: Osam naseljenih mesta ima Titovu ulicu ili trg. U Novom Sadu je Bulevar Maršala Tita bio reprezentativna saobraćajnica koja spaja centar grada sa Dunavom, mostom i Petrovaradinskom tvrđavom, a posle 1990. zove se Bulevar Mihajla Pupina. Pomenuti most preko Dunava zvao se Most Maršala Tita. Srušen je u bombardovanju 1999. da bi na njegovom mestu bio podignut današnji Varadinski most.

CENTRALNA SRBIJA: Šabac je poslednji grad koji je promenio naziv ulice Maršala Tita, 2005. godine. U Beogradu se Maršala Tita zvala današnja Kralja Milana koja povezuje Terazije i Slaviju, dakle segment centralne ose Kalemegdan-Slavija-Vračarski plato. Posle raspada zemlje, dobila je nesrećan naziv Srpskih vladara, koji se održao do dolaska SPO-a na vlast u Beogradu 1997, kada joj je vraćen naziv koji je nosila do Drugog svetskog rata. Ali Ulica Maršala Tita postoji u Višnjici i Železniku. Na Novom Beogradu su se zadržale ulice Omladinskih brigada, Proleterske solidarnosti, Španskih boraca, a sve su češći glasovi za vraćanje Bulevara Crvene armije.

SUDBINA SPOMENIKA: Otvaranje i obaranje u Titovom Užicu

Foto: Miloš Cvetković

Osam Titovih gradova

U trenutku Brozove smrti 1980. na mapi SFRJ postojali su Titov Veles, Titovo Užice, Titova Korenica i Titograd. Nakon toga odlučeno je da ostale četiri republike i pokrajine izaberu po jedan grad koji će u prefiksu dobiti Titovo ime, pa se spisak proširio na Titov Vrbas, Titovu Mitrovicu, Titov Drvar i Titovo Velenje. Sve su to radnički gradovi sa jakom industrijom ili su tradicionalno vezani za NOB. Mali pogled na ove gradove ukazuje da je u prihvatanju socijalističke toponimije najdalje otišla Crna Gora jer je odmah posle rata promenila naziv svoje nove prestonice. Ostale federalne jedinice su ispred imena grada dodale prisvojni pridev "Titov", a najviše se *stisla* Hrvatska, jer je za tu svrhu *žrtvovana* malena Korenica, tada većinski naseljena Srbima. Najčešća varijanta je bila ulica ili trg Maršala Tita. U zapadnim republikama često se pojavljivao oblik Titov(a) ulica, cesta, obala, trg.

RUDARI: Titovo Velenje

istorijske valorizacije. Poznati su nam primeri: Plato ispred Filozofskog fakulteta, Vračarski ili svetosavski plato, Plato dr Zorana Đinđića i najnoviji primeri – Plato Slobodana Jovanovića ispred Pravnog fakulteta i Plato Milana Mladenovića kod beogradskog Doma omladine. Možda bi Brozovo ime mogao da dobije neki od nežnih, osetljivih, a urbano jakih prostora u sklopu neke od građevina ili institucija koje asociraju na Brozovo vreme. U Beogradu bi bio prikladan pristupni *plato* Muzeju "25. maj", koji je dom današnjem Muzeju istorije Jugoslavije, velikom baštini kulture i umetnosti vremena socijalizma, u zgradi koja je građena da bude Titov muzej, ispred Titove rezidencije a pored njegovog groba. To je značajan gradski ansambl sa kvalitetnim parternim

rešenjem (arh. Branislav Jovin), koji predstavlja pristup jednom od beogradskih *akropolja*.

NA BRZAKA: Nedavno, prilikom preimenovanja ulica, loše je pozicioniran knez Aleksandar Karađorđević jer je dobio bulevar u delu grada koji u kneževu vreme nije postojao i koji pravi zbrku jer asocira na Bulevar kralja Aleksandra, ono što svi nazivamo *Bulevar*. Knežev bulevar, nekadašnji Bulevar Oktobarske revolucije, trasiran je u vreme kralja Aleksandra (Ujedinitelja) jer je vodio ka njegovom dvoru, a reprezentativno je opremljen kao široka zelena aleja za opsluživanje Broza i njegovih gostiju. U istom delu grada, na Partizanovom stadionu koji je nosio ime JNA (kakva koncentracija komunističkih idioma na malom prostoru), postoji svečana loža namenski građena za Maršala, sa simetričnom kompozicijom, pristupnom pasarelom, na najsvečanijem paradno-sletovskom prostoru socijalističke Jugoslavije. Ogromni *plato* ispred zgrade SIV-a, Palate Federacije, ima sve prerogative nekog naziva koje asocira na vreme socijalizma. To je prva zgrada Novog Beograda, simbol jugoslovenskog političkog jedinstva i neformalni muzej jugoslovenske umetnosti unutar

TITO U RASHODU: Poprsja na otpadu

Foto: REUTERS

Foto: Miloš Cvetković

arhitektonskog oblika koji je paradigma svog vremena. Ova *zgradurina* je nepotrebno i nepromišljeno krštena u *Palatu Srbija*, zato što, uz CK/Ušće i Hotel "Jugoslaviju", pripada graditeljskom nasleđu svih jugoslovenskih naroda.

U Kragujevcu je obeleženo mesto odakle je prva štafeta krenula na svoj dug put ka Svečanoj loži. Ovaj grad je bio jedan od najcrvenijih jugoslovenskih gradova i štafeta nije slučajno krenula baš iz centra grada. Taj ugao, čošak, raskršće, ta *nulta tačka* može da se nazove po Brozu, ili jednostavnije, *Skver štafete mladosti*, skromno, nenametljivo, bez ijednog kućnog broja, ali dovoljno jako da se to mesto obeleži. U Novom Sadu je zgodan pristupni *plato* ispred Muzeja savremene umetnosti Vojvodine, u zgradi u Dunavskoj ulici koja je sagrađena za Muzej revolucije.

Centralni Trg partizana u Užicu odavno je postao mitsko mesto kao jedan urbano veličanstven ambijent druge Jugoslavije. Vraćanje uklonjenog spomenika Josipu Brozu na trg, na originalno mesto, na sačuvano postolje, bio bi kulturni čin iz likovnih razloga, jer je Trg oblikovan prema proporcijama spomenika i oni su u organskoj vezi. Trg nije promenio ime. Tito je bio vođa partizana. Treba li još argumenata?

Aleksandar Stanojlović

Autor je urednik programa Urbane toponimije na sajtu itinereri.org

**INTERNET
4 MESECA
PO 1 DINAR**

Izaberite svoju brzinu!

Uz novi Click1 od 1,5 Mb/s dobijate Internet prva tri meseca za po 1 dinar.

Ovog proleća surfujte i razmenjujte sadržaje velikim brzinama.

Odaberite **Click4**, **Click6** ili **Click8** i dobijate Internet 4 meseca za po 1 dinar uz povećanu brzinu upload-a.

Prijavite se do 30. juna na 9818, on-line na www.opentelekom.rs ili posetite najbližu poslovnicu Telekoma Srbija.

Uz odabrani Click dobijate i wireless modem.

Ugovor se zaključuje na 12 meseci.

Click1	Click4	Click6	Click8	Click16
download 1536 Kb/s upload 256 Kb/s	download 4096 Kb/s upload 512 Kb/s	download 6144 Kb/s upload 1024 Kb/s	download 8192 Kb/s upload 1024 Kb/s	download 16384 Kb/s upload 1024 Kb/s

► **nuspojave**

piše: Teofil Pančić

Glumci nisu stigli, sire

Niti je Atelje 212 nadležan i "vlastan" da prizna nezavisnost Kosova, niti je prištinsko pozorište nadležno da prizna da "Kosovo je srce Srbije"

Tako se nekako namestilo da sam veče pre nastanka ovog teksta u jednom beogradskom pozorištu gledao uprizorenje komada jednog hrvatskog pisca, u kojem su briljirali jedan makedonski i jedan slovenački glumac. Sto mu gromova, pravi KPGT, zar ne... (objašnjenje za mlađe: Kazalište-Pozorište-Gledalište-Teatar)! Radi se, dakako, o Krležinim *Glembajevima* u Ateljeu 212, u režiji Jagoša Markovića, a Leone, odnosno Ignac Glembaj bili su Nikola Ristanovski i Boris Cavazza. Zapravo, ako ova predstava i bude po nečemu dugo upamćena, u strogo teatarskom smislu, biće to upravo jako duga scena (skoro pola predstave, srećom!) *obračuna* oca i sina Glembaj, tih "ubojica i varalica" stare i zimzelene škole...

Dakako, reći da je neko pozorište "srpsko", da je neki pisac "hrvatski", a neki glumac "makedonski" ili "slovenački", s jedne je strane tačno, a istovremeno s druge i potpuno beznačajno, pošto samo po sebi ne može govoriti i značiti ništa ni dobro ni loše. Ovo prvo je, dakle, tačno tek kao svojevrsna *oznaka porekla* – kao kod vina, recimo – a ono drugo naprosto znači da vas, ako niste baš neopevani idiot, kad pijete rujnog vina na koncu zanima samo je li to vino dobro, ili će sutradan glava da vam otpadne od posledica njegovog ispijanja, možda čak i sasvim umerenog... I to je tako savršeno razumno i tako savršeno prirodno da ću vas rado poštediti besmislenog objašnjavanja zašto je tome tako. Nevolje nastaju i bogougodan se poredak stvari na svetu ruši onog trenutka kada ono što je normalno i prirodno bude proglašeno ne-normalnim, a ono što je sumanuto i opasno postane norma; pri tome je bazično svejedno govorimo li o vinima, piscima (evo, ne traje li upravo još jedna od onih odvratnih *španskih serija* na temu "ah, čiji li je naš Andrić Ivo?"), pozorištima, već-mašinama, čačalicama ili traktorima.

Okej, sada k povodu naše današnje priče, sve ne odmičući se od narečenog Ateljea 212. U tom je pozorištu tokom maja, naime, trebalo da gostuje Narodno pozorište iz Prištine, s predstavom *Bračni par Martin*. Pazite, iz *prave* Prištine, a ne iz Zubinog Potoka, Zubinog Mehte, Mataruške Banje, Blaca ili koje-već-palanke koja glumi Prištinu u paralelnom kosmosu postkosovske Srbije! Međutim, neće gostovati: neki neidentifikovani, ali moćni Faktori uspeli su to da spreče, ispodžitnim antišambiranjem. Za sada. Ti Faktori, odmah i to da kažemo, ne stoluju u Beogradu, nego u Prištini: nekome se u tamošnjoj vlasti učinilo da "nije zgodno", i da "još nije vreme" da se tim Srbima i tamo tom Beogradu (iz kojeg Nam je stiglo sve zlo...) ide na noge, jer ko zna kako bi to moglo biti shvaćeno i zloupotrebjeno... Neka oni tamo prvo lepo priznaju nezavisnost Kosova, pa ćemo onda da se igramo pozorišta! Dotle – vrati mi moje krpice & ne diraj moje krugove! To jest, daske...

Međutim, šta? Niti je Atelje 212 nadležan i *vlastan* da prizna nezavisnost Kosova, niti je prištinsko pozorište nadležno da prizna da "Kosovo je srce Srbije". Jedino što oni i mogu i ume-

ju jeste da prave i izvode pozorišne predstave, odlične, loše ili osrednje, i to za ljude koje to zanima – a takvih ima u Beogradu, u Prištini, u Milvokiju, u Alma-Ati, sasvim svejedno. Otkad je teatra na svetu, histrionske družine gostuju tamo gde ih zovu (ili se čak pozovu same, why not?!), svečano ne mareći za trivijalne podele od ovoga sveta... Ovim nikako ne plediram za malograđansku viziju pozorišta, i umetnosti uopšte, kao nečega što, sestro moja slatka, "nema nikakve veze s politikom". Ma naravno da ima, ali na jedan sasvim, sasvim drugačiji, nezamislivo suštinski način od onoga koji stanuje u banalnim nacionalističkim umovima, čija imaginacija ne dopire dalje od podele sveta na Nas i Njih. I Šekspir, i Molijer, i onaj naizgled nezainteresovani Čehov, i Breht i Jonesko i svi koji nešto znače – sve je to i te kako *političko*, u tom smislu da se bavi onim što se gledaoca i njegovog života – uvek i svugde suočenog s tri velike teme: sa smrću, ljubavlju i vlašću, tim ili nekim drugim redosledom – veoma duboko tiče, a opet, ništa od bilo kojeg pozorišta dostojnog tog imena nije političko u onom smislu koji je *vlasnom* duhovnom kepecluku jedino dostupan i shvatljiv.

Odlično je Jeton Neziraj, umetnički direktor prištinskog Narodnog pozorišta opisao (v. tekst u e-novinama i Danasu) gorkasti osećaj sudaranja glave sa zidom od plitkoće, banalnosti i nerazumevanja, koji je u konačnici doveo do otkazivanja ovog gostovanja; i sami se, naročito iz devedesetih, sećamo sličnih stvari, odnosi u južnoslovenskom četvorouglu prolazili su kroz slične faze, i trebalo je istrpeti svašta, ali i biti uporan, stamen i nepopustljiv pred varvarima sa viškom moći i manjkom svega ostalog, da bi se došlo do toga da situacija iz prvog pasusa ovog teksta danas bude manje-više sasvim "normalna", a da o piscima i glumcima razmišljamo isključivo kao o onome što su, a ne o tome šta piše u njihovoj ličnoj karti, i ko im ju je izdao.

Kako god, što se onih prištinskih rodoljubačkih veselnika tiče, najironičnije od svega je što su nesvesno učinili veliku uslugu svojoj ovdašnjoj duhovnoj sabraći! Jer, zamislite da su iz Prištine javili da su spakovali kofere i da su orni i spremni na put *zaaa-beoograd*: oh, kako li bi ovde zagrali Rodoljupci, kako li bi se to rastručalo po kojekakvim pečatima, dverima, standardima i ostalim vidovdanima, kako li bi se uzbihozorio vaskoliki lumpen-intelektualni polusvet i bašibozluk, kako li bi se samo vranski i gavranski zagraktalo da jedno pozorište u srcu Beograda, evo, "priznaje Kosovo" dovodeći nam tamo nekakav bračni par Martin (ma, da to nije Marti Ahtisari, kumašine? Sigurno nije Dik Marti!). Ovako, sve je u najboljem redu, Oni Drugi su ispali kreteni o svom trošku, glumci nisu stigli, sire, pa možemo malo da uživamo u svojoj kontekstualnoj "moralnoj nadmoći". No bez brige, kad-tad, usluga će biti uzvraćena. Kako? Ih, namestiće se već nešto zgodno za šta bi se rečnikom Evrovizije reklo: Kosovo, 12 points! ◀

Čemu istorija?

Ove godine navršava se sedam decenija od početka Drugog svetskog rata i na našim prostorima. U međuvremenu, bilo je još ratova i drugih burnih istorijskih događaja koji se mogu tumačiti i predstavljati na razne načine. Udžbenici istorije za osnovne i srednje škole više su puta menjani, prekrasani i transformisani. Podjednako često, ako ne i češće, bili su predmet sporenja stručne javnosti, političara i, uopšte, javnog mnjenja. Oko ključnih istorijskih događaja i ličnosti u društvima bivše SFRJ nikada nije postignut konsenzus ili makar minimum slaganja, koji bi istoriji kao naučnoj disciplini omogućio da radi ono što joj je posao.

Prevelika količina istorije, burnih i važnih događaja i preokreta nužno rađa pitanje kako deci predavati i udžbenike pisati o nečemu što je toj istoj deci prošlo kroz kuću i kroz porodicu. Previše istorije po glavi stanovnika na ovim prostorima često zamagljuje granicu između

lične, tj. porodične i društvene, velike istorije, jer su akteri jedne i druge često isti. Drugi problem je što udžbenici istorije, s obzirom na izmene koje trpe u društvima koja se ne određuju jasno prema svojoj prošlosti i koja se još ideološki spore o pitanjima od pre sedam decenija, prestaju da budu didaktičko sredstvo i postaju oruđe u rukama političara i trenutno vladajuće ideologije. Analizom ovog problema bave se četiri nedavno objavljena zbornika "Kultura sjećanja", koje su zajednički izdali Disput Zagreb i Fondacija "Fridrih Ebert" (FES) Banja Luka. Iz ovih zbornika prenosimo najzanimljivije delove analize istorijskih udžbenika u Srbiji i Hrvatskoj, kada je reč o Drugom svetskom ratu, kojim su se bavile istoričarke Dubravka Stojanović i Snježana Koren. Tu je i tekst Tanje Topić, naučne saradnice FES-a Banja Luka, o tome sa kojim ciljevima i namerama su nastali zbornici "Kultura sjećanja".

Drugi svetski rat u udžbenicima u Srbiji

Ideološka konfuzija

U UDŽBENICIMA KOJI su u Srbiji bili u upotrebi tokom devedesetih godina XX veka Drugi svetski rat bio je predstavljen kroz specifičnu ideološku konfuziju koja je i inače obeležila vreme vladavine Slobodana Miloševića

U tumačenje partizanskog i četničkog pokreta unet je specifičan i ambivalentan ideološki amalgam komunističke i nacionalističke ideologije, tako da je ranije nesporna slika Josipa Broza Tita i njegovog partizanskog pokreta bila mehanički spojena sa idealizovanom slikom Draže Mihailovića i njegovih četnika. Oba pokreta predstavljena su kao antifašistička, kao oni koji su se borili protiv nacističke okupacije. Time je drama građanskog rata bila u potpunosti potisnuta, a pozicije dve zaraćene strane ostale su nejasne da bi se među njima mogao napraviti veštački balans, koji je trebalo da posluži kao tranziciono premošćavanje do neke buduće istorijske situacije koja bi omogućila i jasniji odnos prema Drugom svetskom ratu u Srbiji.

Ta situacija kao da je, bar za autore novih udžbenika, došla posle promena 2000. godine. U udžbeniku istorije za završni razred srednjih škola (objavljen 2002) kao svoj prvenstveni zadatak stavili su reinterpretaciju i reviziju Drugog svetskog rata. Način na koji su ti događaji viđeni u ovim knjigama bili su direktno suprotni njihovim interpretacijama tokom komunističkog perioda. Najvažnija promena dogodila se u tretmanu četnika i partizana, s tim što je izmenjena i ocena kolaboracionističkog režima Milana Nedića. General Milan Nedić, predsednik srpske vlade pod okupacijom, predstavljen je kao čovek "velikog ugleda kod Srba", koji je, kako piše, spasavao "biološku supstancu srpskog naroda", jer je "smatrao da je Nemačka trenutno suviše moćna i da se sa okupatorom, kako bi se sprečilo dalje stradanje srpskog naroda – mora sarađivati. Zbog strahovitih odmazda nad civilima protivio se svim nepromišljenim pokretima protiv okupatorske vojske."

U novim udžbenicima bitno je ublažena i ocena uloge koju je imao Dimitrije Ljotić i njegov Srpski dobrovoljački korpus, koji su bili glavni pomagači SS jedinicama i Gestapou u masovnim hapšenjima i zločinima vršenim po Srbiji. U udžbenicima su, bez pominjanja

njihove stvarne uloge, prikazani jednom rečenicom koja više skriva nego što otkriva: "njihov ideološki fanatizam bio je veći i od komunističkog".

(...)

Da bi se prikrila suština građanskog rata u Srbiji i četnički napadi na slobodnu teritoriju koju su partizani stvorili u okolini Užica u leto 1941. godine, bilo je potrebno u velikoj meri izmeniti istorijske činjenice. Tako se govori o oslobođenoj teritoriji, ali se ni na jednom mestu ne navodi da su je vojno oslobodili partizani i držali je pod svojom vlašću, jer bi to značilo priznavanje partizanskog vojnog uspeha. Autorima je bilo važno da se taj deo ratne istorije iskoristi samo da bi se stvorio utisak da

SPORNA TAČKA: Milan Nedić

su partizani prvi napali četnike i time izazvali građanski rat, a da se, pritom, prikrije činjenica da su četnici, zajedno sa nemačkim snagama, napali slobodnu teritoriju i time pomogli da dođe do kraja borbi u Srbiji.

Sledeće pitanje koje je autorima udžbenika predstavljalo problem u interpretaciji jeste pitanje kolaboracije. Da bi se sa četnika skinula odgovornost kolaboracije, bilo je potrebno primeniti čitav niz retoričkih sredstava i prikriti veliki broj istorijskih činjenica. U prvom udžbeniku, koji je objavljen 2002. godine, primeri četničke kolaboracije nisu ni bili navedeni, ali se posle kritika u javnosti, u drugom udžbeniku, onom iz 2006. godine, pojavio čitav niz argumenata koji suštinski opravdavaju kolaboraciju. Jedan od tih argumenata jeste stalno insistiranje na tome da su svi učesnici u ratu na jugoslovenskom tlu kolaborirali sa okupatorskim snagama, čime je već unapred

dobavljena indulgencija za četničku saradnju. To, međutim, autorima nije izgledalo dovoljno, pa su dodali i eksplicitno opravdanje takvog postupanja: "Među mnogim četničkim starešinama prevladalo je mišljenje da je italijanska vojska znatno manje opasna od ustaša i da stoga treba obustaviti dalju borbu. Italijanska okupacija bila je najbolje 'ratno rešenje' za očuvanje golog života Srba, naročito na prostoru Like, severne Dalmacije i Hercegovine, a italijanski vojnici najmanje zlo od svih zala s kojima su imali da se nose", ili, na istom mestu, još jasnije: "Jedan četnički komandant iz Dalmacije pisao je Mihailoviću da bi rat sa Italijanima predstavljao početak potpune katastrofe srpskog naroda. Zato je on svesno zagovarao kolaboraciju sa njima, kao 'jedan i jedini preostali put' za spasavanje naroda, koji je u NDH već 'iskrvavljen i slomljen'."

(...)

Ono što u srpskom slučaju posebno brine jeste identifikacija sa antidemokratskim vertikalama prošlosti, a kad je Drugi svetski rat u pitanju, sa onim strujama koje su se u tom ratu našle na strani gubitnika. Jasna je logika koja antijugoslovenstvo i antikomunizam pretvara u anti-antifašizam, što može biti opasan doprinos opštem ideološkom i političkom lutanju Srbije. Ipak, još više brine činjenica da nastava istorije i dalje može biti područje najvećih manipulacija, pa čak i da udžbenici mogu imati, da tako kažemo, avangardnu ulogu. Reč je o tome da su ovakve interpretacije nastanka Jugoslavije i Drugog svetskog rata ušle u udžbenike pre nego što su se pojavile u naučnoj istoriografiji, što nije uobičajeni put. Uz to, udžbenici istorije postali su i politička prethodnica. Tako je, u Narodnoj skupštini, posle usvajanja zakona u kome se izjednačavaju četnici i partizani, na pitanje novinara na kojim naučnim činjenicama se temelji takva politička odluka, jedan uticajni poslanik tada vladajuće stranke Vojislava Koštunice odgovorio da to piše i u udžbenicima za osnovnu školu. Tako su udžbenici postali više od prostora za manipulaciju prošlošću, postali su argument u političkoj borbi, čime su se još više udaljili od svoje obrazovne funkcije.

(Dubravka Stojanović u: "Kultura sjećanja 1941", Zagreb, 2009)

Podeljeno sećanje

HRVATSKI UDŽBENICI POVIJESTI su tijekom posljednjih deset godina prošli kroz sadržajne i metodološke promjene, što im je omogućilo da se u većoj ili manjoj mjeri udalje od snažno kritizirane interpretativne paradigme koja je dominirala u devedesetima. No u tumačenjima Drugoga svjetskog rata u javnom diskursu i dalje postoji snažna ideološka polarizacija koja je osobito vidljiva u debatama o dvije neuralgične točke – 1941. i 1945. godini. U fokusu analize su dva aspekta: prvo, ima li u najnovijim udžbenicima razlika u odnosu na interpretativnu matricu iz devedesetih godina; drugo, odražava li se u udžbeničkim narativima – u okolnostima udžbeničkog pluralizma – podijeljeno sjećanje na rat. Analiza pokazuje da među proučavanim udžbenicima postoje interpretativne razlike koje u značajnoj mjeri ovise o tome kako se njihovi autori pozicioniraju u odnosu na problematično nasljeđe devedesetih: da li se nastavljaju na one elemente koji su dominantno oblikovali politiku povijesti tog razdoblja ili od nje čine odmak te u određenoj mjeri čak i propituju njezine ključne elemente.

(...)

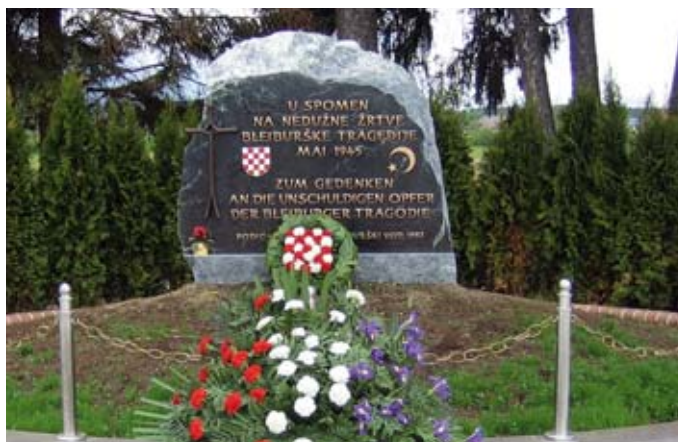
Od početka devedesetih nijedna tema nije pokrenula toliko rasprava i kontroverzi kad je riječ o udžbenicima i programima povijesti poput Drugoga svjetskog rata. Ta je tema bila od osobitog značaja u komunističkoj Jugoslaviji jer se ideja o zajedničkoj borbi svih jugoslavenskih naroda i narodnosti protiv okupatora i njihovih pomagača nalazila u temeljima dominantne ideologije “bratstva i jedinstva”, povezivanje NOB-a i socijalističke revolucije trebalo je pružiti legitimitet komunističkom režimu, a žrtve koje su jugoslavenski narodi podnijeli u ratu bile su zalag koji obvezuje buduće generacije. Preko programa i udžbenika prenosila se službena i strogo kontrolirana verzija povijesti koja je u svojoj osnovi bila teleološke i pragmatično-odgojne prirode, a njezin je zadatak bio oblikovati i usmjeravati učenička mišljenja i stavove u željenom smjeru i tako osigurati lojalnost državi i vladajućem poretku.

Sjećanja na ključne događaje iz doba rata postajala su tako instrumentalizirane

predodžbe – slike – kojima se pogled u prošlost stavljao u funkciju ovladavanja sadašnjosti. Prikazi narodnooslobodilačke borbe (dalje: NOB) u udžbenicima su u cijelom poslijeratnom razdoblju zadržali “šablonsku podjelu sudionika rata na heroje, mučenike i izdajnike”, dok je pamćenje pratio paralelan proces zaborava u obliku prešućivanja neugodnih sjećanja: tijekom 45 poratnih godina u udžbeničkim prikazima nije bilo mjesta za problematične strane ratne povijesti, a partizanski zločini bili su tabuizirana tema. Riječima L. Steindorfa, to je “otežalo prebrođivanje ratnih trauma, što je u godinama rastućih nacionalnih napetosti od sredine osamdesetih omogućilo da se upravo sjećanja na Drugi svjetski rat uspješno

Ključni elementi danas dominantnog udžbeničkog narativa o Drugom svjetskom ratu oblikovali su se od 1991. do 1995. Usprkos nekoliko reformskih pokušaja, u Hrvatskoj (do danas) nije provedena reforma obveznog obrazovanja, pa je jedina veća promjena u hrvatskom školskom sustavu bilo vraćanje na stari dvojni sustav gimnazija i strukovnih škola početkom devedesetih. No istovremeno su se vršili snažni zahvati u sadržaje tzv. nacionalnih predmeta – hrvatskog jezika, geografije, glazbene kulture i osobito povijesti. Snažan politički utjecaj bio je primarno usmjeren na udžbenike povijesti, a tek potom na programe: u njima su prvo 1991. provedene izmjene, a zatim su 1992, u okolnostima snažnog političkog pritiska, zamijenjeni novima.

Iako je postojala realna potreba da se poučavanje povijesti, osobito ratne, postavi na drugačije osnove, nove historije u udžbenicima i programima nisu bile ništa manje selektivne i isključujuće od prethodne verzije, jedna je ideologija zamijenjena drugom (što se, ironično, početkom devedesetih nazivalo “deideologizacijom”), a ciljevi i način poučavanja ostali su isti kao u prethodnom razdoblju. To je prije svega

SPORNA TAČKA: Blajburg

iskoriste kao sredstvo za buđenje neprijateljskih osjećaja prema drugima”.

Političke promjene početkom devedesetih omogućile su da alternativna sjećanja i protusjećanja na rat nađu svoje mjesto u programima i udžbenicima, no rekonstrukcija sjećanja na rat koja se u nastavi povijesti dogodila nakon 1990. bila je tek dijelom posljedica dotad prešućivanih tema, a dijelom nastojanje da se podupru političke ambicije nove elite. Historija tog razdoblja iznova se ispisivala i u političkim dokumentima, javnom diskursu i historiografiji kako bi se “rekonstruirala prošlost te organiziralo iskustvo sadašnjosti i budućnosti”. Iznova pronalazeći kontinuitet s prikladnom prošlošću, historiografija i nastava povijesti trebale su pružiti potporu procesu izgradnje države i nacije te poslužiti kao jedan od instrumenata promicanja nacionalnog identiteta utemeljenog na etničkim osnovama.

došlo do izražaja u problematičnim prikazima Drugoga svjetskog rata: javne kontroverze u devedesetima o ulozi partizana i ustaša odrazile su se na udžbeničke interpretacije. Broj nastavnih jedinica posvećenih NOB-u snažno je reducirano, a osobit značaj dobile su one teme koje su tijekom 45 poslijeratnih godina bile namjerno prešućivane, pri čemu je pitanje kompleksa događaja poznatih kao Bleiburg i Križni put u Hrvatskoj dobilo posebno mjesto. Zatim su na temelju tako izmijenjenih udžbenika 1995. izrađeni i novi programi, koji su oblikovani tako da su u njih prepisani naslovi i podnaslovi iz postojećih udžbenika. Program iz 1995. zadržao se u osnovnoj školi sve do 2006, kada je zamijenjen novim, dok su programi za srednje škole u trenutku pisanja ovog teksta još uvijek na snazi.

(Snježana Koren
u: “Kultura sjećanja 1945”)

Kultura sjećanja i službena politika

Bez prošlosti nema budućnosti

Projekat “Kultura sjećanja – Bošnjaci, Hrvati i Srbi u komparativnoj perspektivi”, nemačke fondacije “Fridrih Ebert” u Bosni i Hercegovini, od 2006. godine, kada je nastao, okupio je istoričare, politikologe, antropologe, književnike, filozofe i komunikologe iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije

Piše: Tanja Topić, Fondacija “Fridrih Ebert”, Banja Luka

NAUČNO DOKAZAN KRIVAC: Slobodan Milošević

OSNOVNO PITANJE OD kojeg se pošlo u projektu bilo je pitanje o tome koji se elementi istorijskog sjećanja prenose u sferu političke kulture i kako djeluju na građansko povjerenje. Naime, pošlo se od pretpostavke da je građansko povjerenje osnovna pretpostavka uspostavljanju stabilnog demokratskog poretka, a upravo istorijska sjećanja mogu izrazito negativno uticati na uspostavljanje

povjerenja i to na tri nivoa: između građana, između tri nacije: Bošnjaka, Hrvata i Srba, ali može uticati i na povjerenje građana prema institucijama političkog sistema. Godinama se propitivalo koji elementi istorijskog sjećanja čine prepreku, a koji potiču i omogućavaju izgradnju stabilne demokratije, jer bez prevladavanja prošlosti nije moguća ni demokratska budućnost. Projekat je imao za cilj da

ukaže na istorijske “lomove”, koji otežavaju uspostavljanje povjerenja, te da pokaže kako su se slomovi imperija i nastanak novih država i političkih poredaka, u godinama 1918, 1941, 1945. i 1992. odrazile na istorijsku i političku kulturu sve tri nacije.

Komparativna analiza trebalo je da ukaže na ulogu istorijskog sjećanja i politika istorije na oblikovanju nacionalnog identiteta. Trebalo je,

zapravo, razriješiti jedno od ključnih pitanja, koje posebno potresa Bosnu i Hercegovinu, a odnosi se na dvije sukobljene teze. Po jednoj je Bosna i Hercegovina duboko podijeljeno društvo, a vjerski i etnički rascjepi su duboko ukorijenjeni u njezinoj istoriji i bitno određuju bosanskohercegovačko društvo.

U drugoj tezi se razmatra da su vjerske i etničke podjele, ako ih je i bilo, prevladane u socijalističkom razdoblju "bratstva i jedinstva" u kojem je oblikovano uzorno multikulturalno društvo. Pristalice ove teze naglašavaju da je ono razoreno vanjskom agresijom: Hrvatske i Srbije, koje su izmanipulisale svoje sunarodnike iz BiH. Podjele između pristalica dviju navedenih interpretacija istorije Bosne i Hercegovine pretvorile su se u svojevrsan diskurzivni rat s namjerom da pobjednik ima monopol nad interpretacijom prošlosti i usmjeravanjem budućnosti Bosne i Hercegovine.

Kako u sjećanju pojedinca i kolektiva ratovi često imaju središnju ulogu i predstavljaju jasan istorijski lom s prošlošću, tako se i rat započeo 1991. godine, a vođen u Hrvatskoj i BiH, našao u središtu pažnje ovog višegodišnjeg istraživačkog projekta. Sjećanja na ovaj rat bolan su dio memorije sve tri nacije.

Naučnici su vrlo decidno odredili da taj rat nije bio izazvan nekim neizbježnim usudom istorije, nego ga je započeo Miloševićev režim. Pokazalo se da je u nacionalističkoj mobilizaciji važnu ulogu imala manipulacija prošlošću, koja je služila kao djelotvorno političko oružje. Svi istraživači su zapazili važnu ulogu istorije u nacionalističkoj mobilizaciji masa, a odnos prema prošlosti takođe je imao važnu ulogu u konsolidaciji novih demokratija. Autori su u analizama ukazali ne samo na sjećanja koja je rat ostavio za sobom nego možda još više na način tumačenja istorije koji je korišćen u ratnoj propagandi i legitimaciji tadašnjih vladajućih politika.

Na teoretskom nivou, autori projekta, koji

ISTORIJA I INTERPRETACIJE

su propitivali 1992. godinu u memoriji nacija, pokušali su pokazati odnos kulture sjećanja, historiografije i njihove funkcije u legitimaciji političkog poretka, s naglaskom na propitivanje uloge kolektivnih sjećanja i istorije u politici parlamenta i političkih stranaka. Studijama slučajeva nastojalo se istražiti u kojoj mjeri su mediji izmišljali nova sjećanja i novu istoriju, te kako je legitimirana aktuelna politika u novim udžbenicima istorije.

Studije su pokazale da je rat razorio i zajednička sjećanja. Potpuno jasno se pokazalo da postoji snažna veza između kulture sjećanja i službene politike, te načina sjećanja i političke kulture. Sjećanja su izraz nacionalne homogenizacije, neka sjećanja mogu, zaključuju autori, postati utemeljiteljski mit države i nacije, herojska tačka nacionalne istorije, a druga se mogu potisnuti iz javnog diskursa i prepustiti zaboravu. Na kraju, prilozi ne pokazuju samo važnu političku ulogu sjećanja nego i napetost

koja postoji između individualnih i porodičnih na jednoj te službenih sjećanja na drugoj strani. U odnosu službene politike prema tim sukobima sjećanja ogledaju se i karakteristike političkog poretka, njegova politička kultura, te način na koji se oblikuje i razumije nacionalni identitet. Istraživači, koje su od početka vodili i organizovali idejni začetnici projekta Olivera Miroslavljević sa Filozofskog fakulteta u Beogradu i Tihomir Cipek sa Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, nisu se uvijek i u svemu slagali. Međutim, dijeli su zajednički stav da je za oblikovanje djelotvorne demokratije potrebno djelotvorno suočavanje s prošlošću. Na kraju su zaključili da prošlost ne smije ugušiti sadašnjost, nego da treba ovladati prošlošću da bi se krenulo dalje, u izgradnju demokratskog društva. Pitanje je koliko će njihovi nalazi naići na razumijevanje i biti sprovedeni u djelo od strane aktuelnih političkih elita u ove tri zemlje bivše Jugoslavije.

Studiranje u Indoneziji

Mnogo više sličnosti

Godine 2002. Vlada Republike Indonezije počela je sa programom stipendija Darmasiswa, koji je omogućio studentima iz Srbije da godinu dana borave u Indoneziji i studiraju jezik, muziku ili umetnost. U 2010. godini te mogućnosti su dobile još jednu perspektivu. Naime, 2010. Vlada Republike Indonezije dodelila je pune stipendije za master studije različitih studijskih profila

Piše: Jelena Majstorović

SA POČETKOM DEMOKRATIZACIJE Srbije i njenog otvaranja ka savremenijim tokovima razvoja, među studentima je postao trend da, zarad boljih uslova obrazovanja, materijalnog prosperiteta, većih izgleda za kasnije zaposlenje i napredovanja u karijeri, svoje profesionalno usavršavanje nastavljaju negde u svetu. Kada se pomenutim razlozima doda i

mogućnost da se odlaskom iz zemlje iskuse čari samostalnog života i upoznavanja drugih kultura i običaja, studiranje u inostranstvu postaje opcija koju nijedan student neće odbiti. Ipak, da li zbog aktuelnih političkih ili medijskih tokova, prilikom ispunjavanja svih ovih ciljeva, studenti se uglavnom okreću zemljama zapadne Evrope ili Sjedinjenih Američkih Država. Dok svaki treći Srbin sanja o letovanju na Baliu, svaki drugi bi trebalo da se zapita

nije li samo nedostatak informacija učinio da zaboravimo na zemlju sa kojom prijateljstvo gradimo i održavamo već punih pedeset godina, na zemlju koja je 1961. godine stajala rame uz rame sa slavnom Jugoslavijom u borbi za nezavisnost, iskorenjivanje siromaštva, ekonomski razvoj i suprotstavljanje imperijalizmu i kolonijalizmu, zemlju koja pored prelepih turističkih destinacija može da se pohvali i izuzetno kvalitetnim uslovima obrazovanja,

ekonomskim razvojem i privredom u usponu. Blede li naše uspomene na Indoneziju ili tek sad počinjemo da stvaramo nove, mnogo jače i mnogo bolje?

Godine 2002. Vlada Republike Indonezije počela je sa programom stipendija Darmasiswa, koji je omogućio studentima iz Srbije da godinu dana borave u Indoneziji i studiraju jezik, muziku ili umetnost. U 2010. godini te mogućnosti su dobile još jednu perspektivu. Naime, 2010. Vlada Republike Indonezije dodelila je pune stipendije za master studije različitih studijskih profila. Među pet studenata, uživaoca ovakve privilegije, sam i ja, student Fakulteta političkih nauka na Univerzitetu Pađađaran u Bandungu. Kao diplomirani politikolog Fakulteta političkih nauka u Beogradu, sa izuzetno visokim prosekom, mogla sam da se odlučim za bilo koji univerzitet u svetu, ali sam, ipak, odlučila da svoje obrazovanje nastavim u gradu koji nazivaju “javanskim Parizom”,

gradu koji je odigrao značajnu ulogu u istoriji Pokreta nesvrstanih. Sa tom odlukom moj život je počeo da poprima oblike dokumentarnih filmova o Aziji, koje je do tad bilo moguće posmatrati samo na televiziji.

Bandung je temperaturni raj Jave. Smešten u podnožju vulkana, grad je poznat po klimi koju će većina Azijata okarakterisati kao hladnu, većina Evropljana kao tropsku, mada bih je ja, iskusivši koliko zaista može biti toplo na Javi, svrstala u umerenu. Tokom godine, temperatura varira između 25 i 30 stepeni Celzijusa i izuzetno podseća na temperature koje u Srbiji vladaju u periodu proleća ili rane jeseni. Ne samo da će to olakšati izbor garderobe prilikom pakovanja, već će ostaviti i dodatno mesto u koferu za brojne suvenire i garderobu koju je u Bandungu moguće kupiti po, poređeno sa Srbijom, niskim cenama, i to uz obavezno cenjanje. Brojni tržni centri, tekstilne fabrike, pazari i pijace omogućavaju ne samo šarolik izbor robe, već predstavljaju prava mala carstva tekstila i tkanina najrazličitijih boja i dizajna.

Ma koliko se činilo da naše zemlje karakterišu razlike koje su nepremostive, ipak ćete otkriti da imamo mnogo više sličnosti nego što se to na prvi pogled čini. Indonežani su poznati po otvorenosti i prijateljstvu koje lako uspostavljaju sa ljudima ma iz bilo kojih religija, kultura ili krajeva sveta da dolaze. Ne samo da će svakidašnje navike dobiti jednu novu dimenziju već će se ovde otvoriti mogućnosti za sticanje nekih novih, nesvakidašnjih i samo Indoneziji svojstvenih. Sasvim obična aktivnost poput odlaska na pijacu postaće nezaboravna uspomena jer će za vama potrcati gomila dece, utrkujući se ne bi li vam pomogla u nošenju namirnica. Papaja, mango, durian, voće strasti, zmaj voće ili tempe, tahu, bakso i gehu samo su neki od mnogobrojnih primera hrane koja se ovde može probati. I mada će vas mešavine slatko-slanih ukusa zaneti, pa ćete jednostavno pasti u iskušenje da ne odbijete ništa što vam se od sunda specijaliteta ponudi, najveća opasnost, pored opasnosti po kilažu, jeste činjenica da je hrana, za naše uslove izrazito ljuta. Tako bi u restoranima ili improvizovanim kioscima brze hrane, poznatim kao varunzima, trebalo izbegavati sve označeno kao “pedas” ili “ljuto”. Makar dok vam organizam ne razvije dovoljno snage za borbu sa ovim ljutim neprijateljima. I dok će vrsni gurmani na Javi pronaći svoj raj na zemlji, ni ljubiteljima muzike i plesova neće biti dosadno. Angklung ili aruba su neki od instrumenata u čijim se

zvucima može uživati, a predstave Vajang lutaka ili plesova pod maskama deo performansa koji će, pored zabavnog karaktera, dati uvid u tradiciju i kulturu. Brojni hindu i budistički hramovi zadovoljiće i potrebe za arhitektonski velelepni zdanjima i pokazati da, Indonezija, iako većinski islamska zemlja, zna kako da neguje i poštuje i ostale religije, ali i da ima arhitektonsko nasleđe na kom joj mogu pozavide mnogobrojne zemlje. Uporedo sa kulturnim uzdizanjem i bogaćenjem i akademska dostignuća neće ostati zapostavljena.

Stipendija, prvobitno, pokriva osmomesecni kurs indonežanskog jezika koji se odvija svakog dana, ali i ukoliko koristite engleski jezik, nepoznavanje istog neće biti izgovor za lokalno stanovništvo da ne ispolje ljubaznost ili pomognu. Druželjubivost je nešto što ovde dolazi do izražaja i kada je reč o učenju, pa tako nije čudno videti grupe studenata koji zajedno sede po slušaonicama ili hodnicima fakulteta i obrađuju predeno nastavno gradivo. I sami profesori su upoznati sa činjenicom da ste strani student koji se prilagođava novoj sredini i načinu života i kao takvi su otvoreni za bilo koju vrstu saradnje ili kompromisa, ne bi li studiranje i boravak ovde učinili pristupačnijim. To, naravno, ne znači da su lenjost ili neodgovornost nešto što se da tolerisati. Poput bilo kog drugog, čak i najboljeg univerziteta u svetu, kvalitet nastave i obrazovanja na indonežanskim fakultetima ne zaostaje za svetskim trendovima. Mnogobrojni istraživački radovi, obilje literature, što na indonežanskom, što na engleskom jeziku, gostujući profesori, mnoštvo konferencija, seminara, tempo rada, samo potvrđuju činjenicu da sistem obrazovanja u Indoneziji apsolutno ispunjava svetske kriterijume.

I naravno da prvih nekoliko nedelja po dolasku bude teško. Naravno da padne i po koja suza i naravno da se javi sumnja u ispravnost izbora. Ali i tih prvih nekoliko nedelja prođu, a za njima dođu neke nove, ispunjene smehom, uživanjem, nekim novim iskustvima i znanjima, ali i kontaktima, ne samo sa Indonežanima već i ovde prisutnim brojnim studentima iz drugih azijskih i evropskih zemalja ili australijskih i američkih univerziteta. Nedeljama koje će doneti život bez stresa. Život koji se živi polako i spontano. Život koji se živi “po indonežanski” i koji će doprineti da odnosi Srbije i Indonezije i njihovog stanovništva nastave putem razvoja, prijateljstva i kooperacije. Baš onako kako su i započeli pre pola veka. ◀

Veće školarine

VIŠE OD DESET fakulteta Univerziteta u Beogradu predložilo je veće školarine o čemu će od ove godine prvi put mišljenje i saglasnost dati Vlada Srbije. Stomatološki fakultet povećaće iznos za upis sa 180.000 na 240.000 dinara, ako Vlada to odobri, dok će za prijem na Filozofski morati da se izdvoji 130.720 dinara, umesto nešto više od 118.000. Brucoši Tehnološko-metalurškog fakulteta najverovatnije će umesto 60.000 dinara morati da plate 72.000, dok će za upis na Učiteljski biti potrebno 10.000 dinara više, jer će školarina koštati 90.000. Veće školarine predložili su i Elektrotehnički fakultet, Fakultet organizacionih nauka, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Geografski, Pravni, Matematički, Hemijski i Pravoslavni bogoslovski fakultet. Dekani fakulteta kao opravdanje za takav potez navode da školarine nisu menjane poslednjih godina zbog ekonomske krize, smatrajući da ove škole ne treba da budu socijalne ustanove. Rektor Univerziteta u Beogradu Branko Kovačević preporučio je na nedavnoj sednici Senata UB da se školarine ne povećavaju ili da to bude samo u visini inflacije. Na sednici je bilo i dekanata koji su se protivili većim iznosima školarina. Univerzitet u Beogradu predložio je da upiše nešto više od 14.000 budžetskih i samofinansirajućih bruća, približno kao i prošle godine.

Napuštanje, izostanci, jedinice

PORAŽAVAJUĆI PODACI FORUMA beogradskih srednjih stručnih škola govore da 11 odsto srednjoškolaca u tim ustanovama u prestonici ne završi srednju školu. Veliki je broj jedinica i izostanaka. Prema istom izvoru, svaki treći učenik ima jednu ili više jedinica, a najviše je nedovoljnih ocena iz fizike, matematike i hemije, rekao je Tanjugu predsednik foruma Milorad Antić, navodeći podatke za 51 srednju stručnu školu – medicinske, mašinske, pravne, ekonomske struke. Na kraju prvog polugodišta pokazalo se, na primer, da od oko 400 učenika na jednoj godini, njih više od 130 ima jedinice, naveo je Antić. Prema njegovim

rečima, pored jedinica iz prirodnih nauka, loše ocene beleže se i iz filozofije i sociologije, ali i iz stručnih predmeta. Takođe, u beogradskim školama beleži se i veliki broj izostanaka – oko 80 po učeniku, rekao je Antić, navodeći da đaci donose loše znanje iz osnovnih škola, da su udžbenici nerazumljivi, neprilagođeni, kao i da su nastavni planovi i programi zastareli.

Prvi pravopis romskog jezika

VISOKA ŠKOLA ZA obrazovanje vaspitača u Vršcu, koja je pre dve godine uvela i romske studije, objavila je "Pravopis romskog jezika".

U ovom, prvom stručnom delu te vrste u

svetu, čiji je autor prof. dr Rajko Đurić, izloženi su principi i pravila romskog pisma i pravopisa, njegov glasovni sistem i data su opširna objašnjenja glasovnih promena i pojava u njemu, zaključno sa pravopisnim pravilima i upotrebom interpunkcije. Knjiga sadrži i objašnjenja lingvističkih i pravopisnih termina i pojmova, kao i etimologiju romskih glagola i njihovih značenja, što je originalan naučno-istraživački rad dr Đurića i njegov doprinos romologiji, koja je postala akademska disciplina na većem broju evropskih i vanevropskih univerzitetskih centara.

Više se čita

KNJIGE SE MANJE kupuju, ali više čitaju. Belestika je najpopularnija, dok se interesovanje za stručnu literaturu, to jest obrazovanje – prepolovilo, ključni su rezultati istraživanja tržišta knjiga i kulture čitanja u zemlji, saopšteno je juče u Narodnoj biblioteci Srbije, koja je i bila naručilac ovog posla, a Ministarstvo kulture finansijer. Zabeleženo je i da se knjige više kupuju u knjižarama, nego na ostalim mestima, kao što su kiosci ili sajmovi. Kiosk izdavaštvo je potpuno utihnulo u odnosu na pre pet godina kada je bilo u ekspanziji, rekao je Aleksandar Drakulić, direktor preduzeća MC Most, koje je zajedno sa agencijom Synovate sprovelo istraživanje.

► lisica i ždral

piše: Ljubomir Živkov

Talenat i obožavaoci

Lisica i ždral u prilici su da doista bez dozvole, autorizacije i blagoslova prvi objave stenogramе razgovora u Drugoj otadžbinskoj upravi

Sv. Toma: Blagosloven neka bude dan kad mi je anđeo blagoporučio: "Tomislave, ne prinosi ustima ni mrvu hleba, ni kaplju vode, dok Srbiju ne izbaviš iz ropstva..."

Ini: Šefe, u interesu Srbije je da se odmorite...

Ini: Ta nje radi ste i dopali komice, daleko joj lepa kuća...

Sv. Toma: Pa jeste, ma koliko kontrolisana bila ipak može da ispadne put bez povratka...

Ini: Ali si nam se vratio, i sad se samo odmaraj, vođo....

Ini: Svima koji su razumeli tvoj podvig stranka je zahvalila...

Ini: Dušmanima, đavolovim šegrtima i režimskim slugama natrljali smo nos...

Ini: Aca je ukorio i Svetu materu...

Ini: Rekao je da iz Crkve stižu glasovi koji nam nisu po volji...

Ini: Crkva je rekla da mučiti telo nije hrišćanski...

Ini: A onda si naprečac postao hrišćanin broj jedan, sećaš se ko ti je sve dolazio?...

Ini: Onaj zbog koga si život svoj prežalio...

Sv. Toma: Sećam se kao kroz maglu. Hvala što mu niste dozvolili da usisava, kad bubna opna dehidrira i najmanji šum jači je od jernih trubla!

Ini: Pamтите šta ste mu rekli o VMA?

Sv. Toma: Šta?

Ini: Pa ono, da nećete u ustanove koje on kontroliše, nego ćete u privatnu kliniku, da pacijent koga su imali ne bude sam za Uskrs...

Sv. Toma: To sam rekao?! Mora biti da još nisam bio dehidrirao, duh mi je još znači bio na zavidnoj, standardnoj visini...

Ini: Sveštenici i lekari zajedno su bdeli i nad tvojim organizmom i nad tvojom dušom...

Ini: Došlo im je da ne kažem odakle u glavu za koga se izgladnjuješ i presahnjuješ

Ini (svi): Da Srbija ne bude nikad gladna i žedna...

Ini: Kao što se Sin Gospodnji žrtvovao za ondašnje ali i buduće čovečanstvo, tako si ti sam sebe razapeo za srpski rod...

Sv. Toma: Ali i za ostale građane Srbije, koje god vere i nacije bili, to ne zaboravite!

Ini: Ne zaboravljamo naravno, a neće zaboraviti ni korisnici ovog tvog podviga kad bude kucnuo čas da zaokružuju mučenike koji će predvoditi Srbiju...

Ini: Šefe, možda nije trenutak, ali dolazili su i ovi iz Ginisove fondacije...

Ini: Dvaput si se pričestio za tri dana...

Ini: Crkva je žrtvu tvoju priznala kao punopravan, pravosnažan post, a dosad nam se javilo skoro četiri hiljade gojaznih ljudi koji bi da pođu tvojim blagoslovenim stopama...

Ini: Evo šta piše jedan Banaćanin koji je nekad bio uzor vitkosti a danas ne može da zakopča nijednu svoju košulju: "Znam da nisam jedini, ali želeo bih da gladujem i žeđujem pod budnim okom sa-

vremene medicine i savremene crkve te da u rekordnom roku skinem sedam i po kila..."

Ini: Gospođa koja je dvaput bila u "Čigoti" i oslabila ukupno četiri kilograma evo šta piše: "Put Svetog Tome je put sviju nas čiji se metabolizam usporio a apetit se razvio preko svake hrišćanske mere. U nekoliko navrata pokušavala sam da živim bez zalagaja hrane, žeđovanje mi, priznajem, nije palo na pamet, ali i to gladovanje nije potrajalo nikad više od jednog ili dva dana, ubrzo bih pregrešila i navalila na jelo još više nego pre tog žalosnog pokušaja. Do fijaska dolazi iz dva razloga: živim sama, i ako mi pozli neće biti nikoga da mi pritekne u pomoć. Drugo: pošto nemam nikakvu medijsku pažnju, nemam ni društvenu obavezu da u tom mom ličnom štrajku istrajem. Kad se zavetuje pred celom državom, kad nad njegovom dijetom bdiju i najbolji lekari i ceo crkveni vrh, čovek dobija snagu koju pojedinac u osami jednosobnog stana jednostavno nema."

Sv. Toma: Hteo sam samo da ubrzam izbore, a koliko sam dobra doneo Srbiji!

Ini: To ti priznaje i staro i mlado, u stranku se, mada je praznik, učlanilo dvanaest novih članova...

Ini: Na prvi pogled nije mnogo, ali broj dvanaest je sto puta simboličniji nego na primer sto četrdeset sedam...

Sv. Toma: Sve je to lepo, nego ne kažete mi kako u miloj Evropi gledaju na moje podvižništvo...

Ini: Iskreno, isprva su naseli slugama režima da ne kažem čijeg, ali smo mi baš njegovu doktrinu okrenuli na našu vodenici i tvoj veličanstveni mukotrp predstavili kao naš identitet.

Ini (svi, smeju se): U Evropu da – ali sa naši identitetom!

Sv. Toma: Ovaj trijumf duha, volje i ljubavi za Srbiju daje mi krila za nova ispaštanja: želim da stojim na simsu, ne mogu go, ali umotan u srpsko platno samo oko pasa; stojim na simsu neke višespratnice dok ne obamrem, ovi koji ne daju Srbiji da glasa neka dole postave vatrogasce sa onim gumenim čebetom, a ako ih nije stid neka puste da tresnem o beton...

Ini: Nemojte, šefe, još to sa simsom, dok vam se ne povрати vaša snaga...

Sv. Toma: Ili da budem u ledenoj vodi dok mi ne otkažu vitalne funkcije, ali ne da mi se u Skupštini montira kada i da se tu iz restorana donose kofe i kofe sa ledom, nego da sam u Dunavu, do pojasa zakopan u pesak, u srpski mulj kod Ratnog ostrva, da me struja ne odnese...

Ini: Odlična ideja, ali ne treba da žurimo, ovo što ste postigli do Velikog petka slava je velika i potrajace nam do izbora!

Sv. Toma: ...voda da mi dopire do usana, na Kalemegdanu teleskopi kao u Empajer Stejt Bilingu: publika gleda moje lice kako ga zapljuskuju talasi kad god prođe neki šleper i kladi se da li sam umro ili sam zadremao...

Ini: Brzo patrijarha i glavnu sestru, šef opet ima vizije!

“Noću sam u bolnici sanjao proju. Ali ne onu debelu, nego onu skroz tanku koja izgleda kao kora.”

TOMISLAV
NIKOLIĆ,
lider SNS-a
("Alo")

Srđan Đoković,

otac slavnog tenisera Novaka, otkriva javno-
sti kako se u njegovoj porodici dele poslovi:
“Ovo je stvarno retka prilika, pošto smo
otprilike 350 dana u godini na putovanjima,
turnirima... Divno je kad možete bar na ne-
koliko dana da se opustite u krugu porodice,
napunite baterije. Bilo je baš veselo, po srp-
skim običajima, moja supruga i njena majka
su bile domaćice, farbale jaja, a mi muški
smo tu uglavnom da konzumiramo.”

O sebi u trećem licu: “Za Novaka je Kosovo
sveta srpska zemlja, ali i deo porodične
istorije jer su njegov otac i stric rođeni dole,
u Kosovskoj Mitrovici, i on tu činjenicu
izuzetno poštuje. On pokušava da pomogne
svom narodu gde god da se nalazi, a najteže
je svakako tim ljudima na Kosovu.” (“Alo”)

Vuk Jeremić,

ministar spoljnih poslova Republike Srbije, “objavio je autorski članak u ma-
gazinu Ministarstva spoljnih poslova Ruske Federacije “Međunarodni odnosi”:
“Potpuno sam uveren da će prijateljstvo koje već osam stotina godina postoji
između naša dva naroda odoleti svim iskušenjima. Verovatno nema osećajnijeg
svedočanstva o našim bratskim vezama do plemenitih reči koje je Dostojevski
zapisao u svom dnevniku: ‘Veliki ruski duh će ostaviti tragove u njihovim srci-
ma, a iz ruske krvi koja je prolivena u Srbiji izrašće i srpska slava. I Srbi će znati
da je ruska pomoć bila nesebična, i da Rusi ginući za Srbiju nisu imali nameru
da osvajaju.’

Bez obzira sa kakvim se promenama i potresima svet bude suočavao, specijalni
odnosi koji gaje Srbija i Rusija ostaće stabilni i čvrsti, bliski kao i onog dana
kada je princ Rastko postao monah Sava, rukopoložen u ruskom manastiru na
obroncima Svete Gore.” (“Press”)

Seka Aleksić,

pevačica, slavila je ovih dana rođendan i
nije propustila priliku da pohvali supruga:
“Veljko je izuzetno pažljiv muškarac. Nikada
ne zaboravlja datume koji su važni u našim
životima i trudi se da uvek bude autentičan
kada je u pitanju odabir poklona. Kada
sam se probudila, na krevetu me je pored
prelepog cveća čekala i divno dekorisana
kutija u kojoj su se nalazili prsten i minduše
od briljanata iz poslednje Chopard kolekcije.
Naravno, na podu su stajale i cipele Lanvin,
i to moj omiljeni model. Ali, pored svih tih
materijalnih stvari, Veljkov osmeh i poljubac
su ono što je taj dan učinilo najlepšim i po-
sebnim! Uzalud je sve ako nemamo ljubav i
poštovanje voljene osobe.”

Ali to je bio tek početak: “Moj suprug je
poznat po takvim neočekivanim gestovima. Kada sam ustala iz kreveta i krenula ka dnevnom
boravku, koračala sam po laticama belih ruža, sve do stola na kome se nalazila torta u obliku
mog omiljenog crtanog junaka Mini Maus. U istom trenutku osećala sam se kao dete i kao
najvoljenija žena na svetu. Bila sam najsrećnije biće, okruženo ljubavlju i nežnošću pravog muš-
karca.” (“Gloria”)

Aleksandar Vučić,

zamenik predsednika SNS-a, otkrio je “koliko
čovek može da izdrži” ako ne jede, a leži u
bolnici: “Pa ja to ne mogu da znam. To što će
da mu ubrizgavaju, ali znate kakav je to život
na cevčicu ili na slamčicu, više ne znam ni
sam, to prosto nije život!” (“Kontra”)

Aca Lukas,

pevač narodne muzike: “Pesma me podseća na neku reklamu za prašak. Trebalo je da na
Evroviziju pošaljemo nekoga poput grupe Briz, taj neki fazon, samo da im je pesma bila
drugačija.” (“Blic”)

Jelena Karleuša,

pevačica, govori o kćerki: “Nedavno smo bili na ručku na
jednom lepom salašu, gde su svirali tamburaši. Snimila
sam Atinu kako prilazi tamburašima, pruža jednom od
njih novčanicu od dvesta dinara i počinje da igra, sve puc-
kajući prstima. Ne znam od koga je to videla, ali ne treba
zaboraviti da ona ima samo dve i po godine.”

O mogućnostima za zaradu: “Imamo mnogo planova u
vezi sa preseljenjem u novi dom. Moj suprug je posle
stana kod Belog dvora kupio i divnu porodičnu vilu u
Zemunu sa ogromnim dvorištem i drvećem. Najverovat-
nije ćemo se tamo preseliti, a stan iznajmljivati jednoj
zainteresovanoj ambasadi. Još ćemo videti.” (“Hello”)

Sonja Kolačarić,

glumica, na pitanje prija li joj to što važi za jednu od najljepših glumica i u koliko joj je lepota pomogla u karijeri, kaže: "Kad je lepota u pitanju, svi smo mi pomalo snobovi, priznajmo. Na primer,

kada biramo kućnog ljubimca, mi ćemo uvek izabrati iz okota onog najljepšeg, a kljakavog ili ćoravog ćemo prepustiti njegovoj životinjskoj sudbini. Takođe, kada vidimo decu, mi ćemo uvek da se naslađujemo lepotom onoga koje ima, recimo, bademaste okice i rumena usta (iako je i debeli klempa isto takvo nevino stvorenje). Tako je i u mom slučaju. Bog mi je dao lepo lice, pa sam zbog njega verovatno i bila nekom reditelju prioritet. Pa dobro. Ja svoje lice nisam stvorila, nego sam ga dobila na poklon." ("Press")

Stanko Crnobrnja

reditelj, uradio je tokom svoje karijere, „ekskluzivni intervju sa najpoželjnijom modernom plavušom Pamelom Anderson u kojoj je odmah prepoznao nešto": "Ona je zapravo, prava hipi devojka. Jedva čeka da se razgoli i trči bosa po plaži. Voli prirodu i zdravu hranu. Prava je i autentična rokenrol nevesta. I veoma posvećena samohrana majka. Bavi se zaštitom ugroženih životinja. Nije ni čudo što se tako dobro snašla u serijalu 'Čuvari plaže'. Skansinavskog je porekla što se vidi i po njenom izgledu i po njenom prirodnom ophođenju prema stvarima koje i jesu sama suština, ne samo hipi pokreta, već i svega onoga što je alternativa, ali i progresivno u današnjem društvu. Od ekologije do umetnosti, od ljubavi do seksa." ("Gloria")

Jasna Jojić,

novinarica, koja piše knjige o vlaškoj i balkanskoj magiji, na pitanje da li naš narod veruje u sve to, kaže: "Poznajem i takve. Među njima je najveći broj karijerista. Oni kod sveštenika ili vračara ne idu da traže sreću, dobrotu, spokojstvo, već zahtevaju da im se obezbedi zadati cilj.

Uglavnom su to političari. Mnogi iz stranaka odlaze kod sveštenika da im da blagoslov za neku akciju, ima i onih, pre svega, okupljenih oko Vuka Draškovića, koji su do pre dvadesetak godina prizivali duhove u jednoj kući na Vračaru. Lično znam naše političare koji se intenzivno bave Silva metodom i kliringom, metodom čišćenja uma Čarlsa Bernera. Ali, i one koje idu kod žena da im izljavu olovo. Političari, dakle, čine ono što često javno osuđuju pa čak i zabranjuju. Zato ovu temu volim da zaključim tvrdnjom kako su nam političari sujeverni a ljudi lakoverni." ("Kontra")

Sabina Sakić,

supruga Sinana Sakića, pevača koji je bio sledbenik Sai Babe, koji je preminuo pre nekoliko dana, kaže o smrti duhovnog vođe: "Čula sam da je Sai Baba izjavio da je ova njegova iznenadna bolest i smrt posledica svega što se desilo u Japanu. On kao duhovni vođa preuzima na sebe ljudske nedaće, pa je, po njegovim rečima, preuzeo i patnje ljudi u Japanu, što je ubrzalo smrt." ("Alo")

Jovana Janković,

TV voditeljka, nedavno je proslavila rođendan, pa kaže: "Znači, mislim da je trideseti rođendan stvarno poseban kao i svaki jubilar. Sećam se, prvo je bio osamnaesti, pa dvadeseti, pa nekako dolazi taj trideseti. Stalno sam slušala te priče kako je u tridesetima sve drugačije. Tako da sam ja čekala taj trideseti da vidim šta će se promeniti. Mnoge moje drugarice imaju više od trideset godina i kažu da žive lepše nego ranije. Tada si mlad, ne znaš šta hoćeš i tražiš se. Od tridesete do četrdesete si u najboljim i najzrelijim godinama. Tako da se ja radujem tridesetom rođendanu." ("Hello")

Zvonko Marković,

modni dizajner, govori o rođendanskim odlukama: "Ovog proleća napunio sam 36 godina i prestao sam da razmišljam da ću postati zreliji, stariji, iskusniji, jer praktično to već jesam. Sada preispitujem ideale koje sam imao pre deset godina. Verovao sam da ću u ovim godinama imati kuću, porodicu, decu, kola. Nisam to ostvario i sada sam odlučio da se više posvetim sebi. Kada uradim dobar posao, osećam se poletno, i odlučio sam da tu pozitivnu energiju iskoristim na najbolji način. Ovog proleća sam zato krenuo da se više bavim sportom, da se oslobodim viška kilograma, da redovno idem na laserske tretmane." ("Gloria")

Intervju: **Emir Kusturica**

Ja sam učen, uspješan

Mogu da pišu koliko hoće da su moji filmovi i muzika sranje, ali kada se pređe na ličnu biografiju, jedino što mi preostaje je da potražim zaštitu suda. Nema mjesta na svijetu gdje može neko da vam kaže da sarađujete sa ubicama, a da se za to ne snose posljedice, ako to nije istina

Teško nekome u ovom trenutku može pasti gora stvar na pamet od pravljenja intervju sa Emirom Kusturicom. Dobro sad, neko je za Tadića, a drugi podržavaju Nikolića, jedni se raduju Čedomiru Jovanoviću, a drugi vesele Vesni Pešić, pojedini trče u Evropu, a nisu retki ni oni koji hitaju prema Rusiji, navija se za Zvezdu ili Partizan, sluša se Ceca ili Goribor, ali će pre ucveljena udovica zavapiti kako ima dušu crnca, Babović prestati da priviđa ustaše usred Beograda, Moskva postati glavni grad EU, Vesna Pešić glasati za protivnike kabinalizma, a predsjednik postiti sve do raspisivanja izbora nego što će oni koji ne vole ovog reditelja priznati da nisu bolesni svi oni koju mu ne psuju četničku majku, a poklonici njegovog lika i dela prestati da se spremaju za odlučujući juriš sa Mečavnika na dekadentni Beograd. Zato će jedan beogradski sud uskoro postati arena gde će se sukobiti dva koncepta sveta, a onome ko će morati da donese bilo kakvu odluku bolje je da već sada počne da pakuje kofere i beži u Baden-Baden, što je običavao da radi onaj koji je nešto petljao oko naslova knjige o tome ko će biti junak našeg doba.

“VREME”: Šta je razlog vaših sukoba sa Beogradom?

EMIR KUSTURICA: Taj sukob je vrlo limitiran, on uključuje beogradsku kvazielitu, on je, između ostalog, prouzrokovan istinom da je prostor mog djelovanja i življenja svijet, moje tržište je od Japana do Sjeverne Amerike. Predstavnicima te elite tužno izgledaju kada pišu na plakatima da je Beograd svijet. Očigledno je da smetam onima koji nisu u stanju da prevladaju vlastitu provincijalnost. Sreća pa je Beograd veliki grad, naša zajednička luka koja je u stanju da apsorbuje svašta uključujući i provincijalnost o kojoj govorim.

Ko pripada tim krugovima sa kojima ste u svadi?

Beogradski šminkeraj čije su duhovne vertikale robne marke *prada* ili *guči* i kvaziintelektualci iz nevladinog sektora koji sprovode interese grupa koje određuju svjetski ambijent.

Da li i vi podstičete te sukobe svojim ponašanjem?

Moja odgovornost je što ne pripadam *diznjevom* modelu nekonfliktnog sveta. Često me pripadnici te elite optužuju da sam nacionalista,

a oni koji me napadaju delegirani su od strane vladajućih krugova koji upravljaju svijetom po načelima ratne ekonomije. Sporan sam jer ne govorim ono što se od mene očekuje.

Šta je to?

Ne pjevam horske laži koje idu u prilog predstavnicima ratne ekonomije, pa se onda ideja da li se nekome sviđam ili ne, često pretvara u velike uvrede.

Mislite da je sud mesto gde ćete to rešiti?

Naravno.

Tako što ćete tužiti medije i tražiti nadoknadu za duševnu bol?

A šta da uradim kada neko objavi tekst u kome vam napiše “pička li ti materina četnička”, ili da sam bio kurir između Službe državne bezbjednosti i ubice kome sam nosio novac? Mislim da je sud najbolje mjesto da se utvrdi da li je to tačno.

Postojale su i neke druge mogućnosti.

Koje?

Da pošaljete demanti u kome biste rekli da niste bili kurir između Veska Vukotića i Joviće Stanišića.

To mogu da uradim jednom kada se izrekne laž, ali se ovakvi napadi ponavljaju. Godinama sam izložen pljuvanju i lažima. Legitimno je da neko kaže “gadi mi se Emir Kusturica”; svako može da napiše “gadi mi se on lično, povraća mi se od njegovih izjava, a filmovi koje snima su najveći treš”. To sve može, ali kada se

i znam da ošamarim

FOTO: D. TEODOROVIC

konstruišu brutalne lažu o meni, to postaje blaćenje ličnosti koje se mora poravnati na sudu.

Neke stvari o vama izrečene su u satiričnom kontekstu, gde je teško primenjivati kategorije istinitosti i laži?

To mi je novo. Prvi put čujem da je satira kada neko kaže “pička ti materina, jado,

jadovane, ti si nosio novac ubici Vesku Vukotiću po Evropi”? Možda će se teorija književnosti mijenjati, ali satira sigurno ne trpi ovakve diskvalifikacije i optužbe.

Ali Zakon o informisanju je proglašen neustavnim upravo zbog drakonskih kazni za medije, čak je Ustavni sud utvrdio da

njegove kaznene odredbe predstavljaju kršenje slobode medija i izražavanja?

Ja se i ne pozivam na Zakon o informisanju, već na obligaciono pravo. To što je iznijeto je teška uvreda i клевета. U jednom trenutku se nagomilalo toliko đubreta ispred mojih vrata da je to moralo da se očisti, jer više nije moglo ►

da se diše.

Možda ste mogli da tražite da se sve činjenice utvrde na sudu bez tužbe?

Koliko god da je svijet otišao daleko u svoj brutalnosti, ovo je ipak bilo previše. Mogu da pišu koliko hoće da su moji filmovi i muzika sranje, ali kada se pređe na ličnu biografiju, jedino što mi preostaje je da potražim zaštitu suda. Nema mjesta na svijetu gdje može neko da vam kaže da sarađujete sa ubicama, a da se za to ne snose posljedice, ako to nije istina.

Pa jeste li nosili novac Vesku Vukotiću?

Naravno da nisam.

Da li ste sretali Vukotića koji je, po svemu sudeći, bio profesionalni ubica SDB-a?

Ja sam sreo toliko ljudi u svom životu da im više i ne znam broj. Potpuno je nevažno da li sam ga sreo ili ne.

Možda je drugima važno da li ste ga sreli?

Ja sam se viđao sa najvećim umjetnicima, državnicima i probisvjetima. To, naravno, nema nikakve veze sa nečijom idejom da sam čovjek tajne službe.

Ali poznajete šefa BIA Sašu Vukadinovića?

Sašu Vukadinovača sam upoznao prije dva-naest godina kao načelnika kruševačkog MUP-a gdje sam snimao *Plavog Ciganina* za UNICEF. Sprijateljili smo se na osnovu zajedničke ljubavi prema nekim filmovima i muzici, i nakraj pameti mi nije bilo da će on postati šef BIA. Šta, treba da prestanem da budem sa nekim prijateljem ako ga imenuju za šefa BIA?

Sretali ste se i sa Jovicom Stanišićem dok je isto tako bio načelnik tajne službe?

Naravno, i ne samo s njim. Ako vas to baš toliko zanima, jednom prilikom sam ručao i sa Džonom Gotijem, jednim od najvećih kriminalaca na svijetu. To je moja sloboda.

Šta je u tome sloboda?

To je sloboda Maradoninog tipa, da radim ono što mi se sviđa.

Da li to uključuje i da srećete ljude iz sveta kriminala?

A što da ne? Moram priznati da su oni uvijek kod mene izazivali osjećanje autentičnosti koje kod drugih ljudi ne postoji, kao u Skorsezeovom filmu *Dobri momci*.

Koje vrste autentičnosti?

Sile, snage i maligne narcisoidnosti koja se kasnije razvija do monstruoznih dimenzija. Oni su za mene bili literarni i filmski modeli.

Koji su to modeli?

Ljudi koji su se zvali Arkan ili Darko Ašanin od koga se pravi lik Darkana koga autentično glumi Srđan Todorović u *Crnoj mački*, a

da nikad prije ni poslije toga nije vidio te ljude, a stvorio je nezaboravni lik kriminalca u ovom filmu.

Da li to znači da je Cimerman morao da upoznaje ubice da bi snimio *Tačno u podne*, a Hičkok da se druži sa poremećenim ljudima zbog *Psiha*?

To je previše pojednostavljeno. Ja sam reditelj koji nije učio zanat u kinoteci, već u životu, što ne znači da sam provodio dane sa sumnjivim tipovima. Živio sam na Zapadu dvadeset šest godina, tako da druženje sa takvim ljudima sigurno nije moglo biti dominantno.

To su bile usputne epizode?

Ja nisam nikada želio da postanem pred-

Jesam.

Na osnovu čega?

Između ostalog, i što je moj otac Murat, koji je bio stub moje životne arhitektonike govorio: da nema Miloševića, nas partizane bi zapišavali po ulicama. Ne zaboravite da je to bilo vrijeme kada je Vuk Drašković, kao vodeći opozicionar, poručivao da će svako ko Raškom zemljom bude nosio turski, ili bilo čiji drugi barjak osim srpskog, ostati i bez ruke i bez barjaka.

I hteli ste da istetovirate Miloševićev lik na ramenu?

Jesam. Volio sam da mogu tako nekome intenzivno da pripadam, ali on nije do kraja ispunio tu moju želju.

► **Ekonomski sam nezavisan, snimam filmove, pjevam ono što želim, gradim gradove, pišem i ostavljam tragove. Sloboda podrazumijeva da se u vokabular filmova i pjesama unosi ideja *outlawsa*, onih koji su iznad zakona**

sjednik republike, pa utoliko nisam ni pazio s kim ću da se srećem i da se čuvam poznanstava koja mogu da smetaju mojoj karijeri. Ja sam učen, uspješan, ali znam i da ošamarim.

Da li ste zbog toga u svojoj knjizi govorili da ste u jednom trenutku poverovali da je Slobodan Milošević čovek koji ima viziju?

Koju želju?

Da vodi zemlju koju volim i kojoj pripadam, i koja me do kraja stavlja pod nečiji autoritet. On nije bio taj.

Kada ste shvatili da je Milošević čovek koji nije u stanju da vodi supermarket, a ne državu, kako ste potom govorili?

Kada su svi njegovi napori da srpski narod održi u koheziji, što su nastojali i drugi, propali pod pritiskom njegove žene i šahovske igre koju je gubio i počeo da se ponaša kao direktor preduzeća koje je bankrotiralo, a na kao neko ko je branio do kraja interese svog naroda.

Dugujete li nešto Miloševiću kada ga tako branite?

Ne dugujem.

Ali što vas je onda majka stalno pitala da li mu nešto dugujete?

Ne dugujem njemu, niti bilo kome drugom, i to je dio one slobode koju mogu sebi da priuštim, jer mi niko ne ispostavlja bilo kakve račune.

FOTO: D. TEODOROVIC

Zbog čega su vam onda bila potrebna prijateljstva sa političarima?

Na koga mislite?

Miloševića, Koštunicu, Tadića...

Pomagali su mi, između ostalog, da ostvarim svoju misiju.

Uključujući i to da se premijera *Doma za vešanje* održi u Sava centru kada su hteli da vas strpaju u "Kozaru"?

Milošević tu jeste pomogao, kao što mi je Cvijetin Mijatović omogućio da snimim *Oca na službenom putu*.

A Milošević vam je omogućio da dobijete državljanstvo u ovoj zemlji?

Da, ali sam to državljanstvo SRJ preveo na crnogorsko kada sam shvatio da počinje bezumna Miloševićeva igra u kojoj su njegova žena i njena frizura postajale cilj njegove životne borbe. Milošević je i na kraju svoju ideju i životnu viziju iskazivao u Hagu kao zbir posveta svojoj ženi, gdje je najvažnije bilo da svojoj Mirjani, gimnazijskoj ljubavi, ostavlja utisak nepobjedivog čovjeka koji je sve što je imao posvetio njoj. No prije toga sam postao meta Marka Miloševića.

Kako?

Bio sam označen kao neko ko predstavlja Srbe u najgorem svjetlu, ali sam saznao da je autor tog pamfleta bila gospođa Marković. To je išlo dotle da su me tokom jednog od putovanja za Pariz fizički izbacili iz prve klase na avionskom letu za koji sam imao uredno kupljenu kartu. Ja sam tada rekao da u Srbiju, kao ni u Sarajevo, nikada više neću zakoračiti.

I niste?

Nisam.

Dok Miloševića nije zamenio Vojislav Koštunica?

Nije samo stvar u tome što je Koštunica postao predsjednik, već što me je on lično pozvao da dođem.

I da dobijete, kako kažu oni koji vas kritikuju, nešto što drugi ne bi mogli?

Šta to?

Upravljanje parkom prirode "Šargan – Mokra Gora".

"Šargan – Mokra Gora" je jedan jedinstven ekološko-socijalni projekat, zajednički poduhvat u kome je Vojislav Koštunica kao premijer pomogao da se obavi ta zaštita uz saglasnost Borisa Tadića. Tako je izvojevana istorijska pobjeda nad engleskom korporacijom koja je htjela da zagospodari i da nas u eksploataciji nikla podavi i potruje. Nezadovoljni užički policijski doušnici su uspjeli da svojim nezadovoljstvom tim projektom proizvedu najveću laž. Oni su fabrikovali priču kao da sam ja dobio na poklon čitavu planinu. Pošto su njihovi životi bespravna gradnja i kako nisu naučili da traže dozvole, oni su uvođenje reda doživjeli kao pravo neprijateljstvo, tako da su čak u Parizu kada se po slavama podnapiju pričali, "jebaću mu mater, Kusturica otima zemlju našim ljudima". Stvorena je mitologija koja je obilato korišćena i u jeziku beogradske kvazielite. Ništa nisam dobio. Izborio sam se za jedan veliki ekološko-socijalni projekat uprkos napadima koji su stizali iz Kremena, užičkih doušnika i beogradskih kvaziliberala. Park prirode "Šargan – Mokra

Gora" je uspio da umjesto eksploatacije nikla od Mokre Gore napravi značajan kulturno-turistički centar. Nismo povjerovali da je niklovani paradajz bolji od jabučara.

Ali vi imate veća ovlašćenja od onih koja postoje u bilo kom drugom parku prirode?

U svim parkovima vladaju isti zakoni, samo je pitanje da li se oni primjenjuju.

Vaši kritičari kažu da je u Mokroj Gori uspostavljen spahijski sistem?

Nije spahijski sistem, već slatka diktatura.

Mogu li te stvari da se urade bez pijateljstva sa onima na visokim državnim funkcijama?

Ne može se napraviti 20 kilometara kanalizacije, 15 kilometara vodovoda, 25 kilometara optičkog kabla i ostalo bez saradnje sa državom. Svuda na svijetu kada se dobije ova vrsta infrastrukture građani se time hvale i ponose, jedino je u Srbiji to sporno. Svaka budala ovdje može da se dokopa mikrofona i javno govori šta hoće na televiziji, što je jedinstven slučaj u svijetu. Zbog toga nastaje i problem u artikulaciji političkog jezika. Čim bilo ko može da sere po vama, znači da niko nema odgovornosti za to što se govori. Zato je i rođen fantazam da je meni država dala planinu, što je ordinarna laž, ali je teg koji me i u tome vuče krajnje ličan.

Koji teg?

Mislim na ljude koji generišu tvrdnje da sam bilo šta dobio ili oteo...

...kao neko blizak onima na vlasti.

Pošto sam ja jedan od rijetkih u Srbiji koji svu svjetsku zaradu ulažu u srpsku livadu, za razliku od većine koji pljačkaju zemlju i iznose bogatstvo vani, onda meni pripadaju optužbe da sam od države dobio planinu.

Ali vam sada spočitavaju da ste od Dodika dobili Višegrad za nove filmske eksperimente?

Naravno da sam dobio od Dodika, to mi sigurno neće omogućiti neki od onih koji me stalno napadaju, bez obzira šta radim.

Čime je Dodik zaslužio da postane vaš najbolji prijatelj, kako su preneli mediji?

Dobro sad, nije baš najbolji prijatelj. Njega je Milošević gotovo trebalo da ubije. On je bio protiv nacionalista, protiv Karadžića, a zajedno smo učestvovali u reformatorskom pokretu koji je trebalo da spasi Bosnu od rata.

A što ruši Bosnu?

Ruši li?

Ruši.

Mislim da se on boji majorizacije, a ovi koji su protiv njega, kidišu na Dodikove fondove jer je on dobar ekonomista.

Ako umrem jednog dana

Piše: Emir Kusturica

Ako jednog dana umrem, i odem "rego", potrudicu se da ovi "ledo", oni koji će javiti tu vijest birajući samo politički nekorektne prijatelje, budu tuženi. Ni kada umreš, kultur-tregeri korporativnog kapitalizma, ne ostavljaju te na miru. Potrude se da kao prave tužibabe nabroje imena svih onih koji su, po njihovoj propagandnoj šemi, kompromitujući po ovoga što je otišao "rego". Oni zaborave brojne prijatelje koji nemaju nikakve veze s politikom. Tako je za pojedine medije, kada je Momo Kapor otišao "rego", bilo najvažnije što je on bio blizak Radovanu Karadžiću, mnogo važnije od toga da je on u srpskoj kulturi ostavio snažan trag. Ja ću se potruditi da vijest o mom odlasku "rego" za ove "ledo" bude vijest o kontroverznoj smrti. Zapravo, već sada se borim da ne umrem prije svoje smrti, a svi ljudi koje sam upoznao, i koji su ostavili utisak na mene i moju dušu, ući će u spektar te kontroverze. Tačno znam kako će ta vijest da zvuči: Čovjek koji je režirao "Sjećaš li se Doly Bell" i druge filmove, kasnije osoba vrlo sumnjivog političkog profila je... Biće zbunjeni kada već negiraju sve poslije "Doly Bell" pa će birati koji su to sve ljudi sa kojima sam se družio, i čija će politička pripadnost biti važnija od mog djetla. Ali imaće šta da biraju. Od Maradone do Čaveza, od Boška Radonjića do Novaka Đokovića, od Širaka do Putina, od Miterana do predsjednika Jermenije ili Paše, Njege i Belog. Siguran sam da kada odem "rego", a oni ostanu "ledo", da će se ponašati onako kako su navikli, jer oni su grobari naše kulture i kultur-tregeri korporativnog kapitalizma.

Ali zašto vas onda majka stalno u knjizi pita "čiji si ti čovjek, sine"?

To je bilo samo metaforičko poigravanje.

Pa dobro, čiji ste čovek?

Svoj.

Na koji način?

Svaki.

Na primer?

Ekonomski sam nezavisan, snimam filmove, pjevam ono što želim, gradim gradove, pišem i ostavljam tragove. Sloboda podrazumijeva da se u vokabular filмова i pjesama unosi ideja *outlawsa*, onih koji su iznad zakona. Mi smo u pjesmama Zabranjenog pušenja obrađivali likove onih koji nisu po volji svjetske policije.

Da li je to neka vrsta provokacije?

Nije provokacija, već dramatizacija koja je nekada neophodna, kako na filmu tako i u životu. Ja sam odrastao uz filmove gdje sam, kada se formira potjera, uvijek bio na strani onih koji su tjerani. To mi je ožiljak koji nosim iz djetinjstva.

Jeste li zbog toga na koncertima pevali "ko ne voli Dabić Rašu, popužio karu našu"?

Jesmo, i to u Njemačkoj, gdje je to najopasnije. Ali smo pjevali i "ko ne voli Gotovinu popuši mi polovinu".

Pevali ste o Karadžiću koji je osumnjičen za najteže ratne zločine uključujući i genocid?

Nismo pjevali o Radovanu Karadžiću kao istorijskoj ličnosti, već o Draganu Dabiću koji

fascinira svojom pojavom, poput gospodina Verdua Čarlija Čaplina, koji je istovremeno divna ličnost i monsturni ubijatelj.

To je estetizacija lika ratnog zločinca?

Nije.

A šta je?

Dramatizacija. Ja nisam djelio njegova politička mišljenja ni u Sarajevu, gdje su se s njim slizali ovi koji ga sada proglašavaju monsturnim. Marko Vešović je, na primjer, kliktao od uzbuđenja nakon što je bio na jednoj promociji SDS-a u Trebinju. Karadžića sam prvi i posljednji put sreo u Budvi nakon tog stranačkog skupa. Ja sa njim nikada nisam dijelio zajedničke ideje da bih se sada distancirao od njega. On je meni interesantan jedino kao progognjen čovjek.

Zar Karadžić nije bio komandant onih koje ste u "Mondu" 1992. nazivali besnim psima koji ispaljuju granate sa okolnih brda na Sarajevo?

Jeste, kao što je Izetbegović bio general bez vojske. Govorio sam sve ono što sam u tom trenutku mogao da kažem znajući da rat nisu podstakli samo Izetbegović, Karadžić i Ključić, već da su stvoreni uslovi za to, jer Zapad nije želio da sačuva Jugoslaviju i time je postao saučesnik u zločinu.

Gde je sada tu mesto za Rasima, rudara iz Lopara, koga ste sreli u Amsterdamu nakon što su ga mučili i potkovali četnici?

Rekao sam da je pred Rasimom, koji me je gledao očima mučenika, klonula moja duša, i da ću pred njim klečati kao pred uzvišenom svjetlosti, što i sada mislim.

Ali vi više ne govorite o četnicima koji su potkovali rudara Rasima i besnim psima koji su bombardovali Sarajevo?

To mogu da ponovim u svakom trenutku.

Zašto to ne činite?

Zato što nisam imao govornicu na kojoj sam to pitanje.

Ali ste napisali knjigu koja je prodana u tiražu većem od sto hiljada, mogli ste i te stvari da spomenete?

Sto dvanaest hiljada, što odgovara tiražu svih ostalih knjiga koje su protekle godine prodane u Srbiji, ali je ona potpuno prećutana u većini medija.

U njoj govorite o bošnjačkom nacionalizmu, zašto nije bilo reči o odgovornosti srpskih političara za rat u Bosni?

Ja sam govorio o klimi koja je bila antisrpska. Moja pozicija je tu bila vrlo jasna o tome ko snosi najveću odgovornost za rat.

Kakva je bila vaša pozicija?

Internacionalistička.

A građanska, jer kažete da su "Muslimani, Srbi i Hrvati porazili vas građane"?

I jesu.

Zašto onda govorite samo o bošnjačkim tutumracima?

Ne samo o njima, već o svima onima koji su uništili Bosnu. Tutumrak je proizvod teških životnih uslova, klime i nedostatka sunca, koji dovodi do manjka vitamina D. Sarajevo je time obilovalo. Utoliko je moja pojava bila nešto što se u to nije uklapalo. Tim prije su razočaranja Sarajeva u mene proizvod neuzvraćene ljubavi. Trebalo je da se žrtvujem za multietničko Sarajevo bez obzira što će biti gotovo nemoguće da se uspostavi multietnički život.

Ali vi ste jednom prilikom rekli da ste počinili grešku kada ste poistovetili Sarajevo sa političarima koje niste poštovali?

Nakon toga me je stvarnost demantovala. Sarajevo je postalo monolitan etnički grad, koji simulira multietničnost. Utoliko Sarajevu ne pripadam ovakav kakav jesam.

U kom smislu?

U svakom. Intelaktualnom, emocionalnom i nacionalnom. Nema nijedan od znakova koji bi činili moje uporište intelektualne stabilnosti, što je bio slučaj tokom mog odrastanja, sazrijevanja i prvih filмова koje sam uradio braneći duh toga grada koji više ne postoji. Sarajevo je

stvarni multietnički koncept doživljavalo kao jedan od rijetkih gradova u periodu titoizma koji je u ravnopravnosti između nacija i harmonizaciji njihovih odnosa doveo do rezultata. Harmonizujući odnose između Muslimana, Srba i Hrvata, Sarajevo je dobilo simptome građanskog života.

Kada se to izgovorilo?

U onom trenutku kada sam vidio da se valja rat, kada su u ratu počele da se spaljuju Andrićeve knjige, a njegova bronzana glava kotrlja u Drinu.

Kako ste zamijenili vaš građanski identitet nacionalnim?

Kroz porodicu. Oca prije svega, koji je bio zagledan u ideale.

To je izvor vašeg identiteta?

Jeste. Moj otac se zvao Murat, ali on je prije svega bio Srbin, čak i više od onoga što moj ukus može da primi. Drugi aspekt, kulturološki, je mnogo značajniji, jer se i Andrić, koji je moj literarni i filozofski ideal, vezao za ovu stranu, ona stradava najviše i kada čovjek bira gdje će, logično je da je uz one kojima je najteže. To je bila moja odluka.

Kada ste doneli tu odluku?

► **Pošto sam ja jedan od rijetkih u Srbiji koji svu svjetsku zaradu ulažu u srpsku livadu, za razliku od većine koji pljačkaju zemlju i iznose bogatstvo vani, onda meni pripadaju optužbe da sam od države dobio planinu**

Kada sam shvatio da je nemoguće biti Jugoslaven.

Ona je bila teška?

I jeste i nije. Moja ideja krštenja je bila više socijalnog porijekla, jer je moje shvatanje religije bilo uspostavljeno više na nivou kulture religioznosti, tako da mi pripadanje tradiciji nije teško palo. Dapače.

Zbog čega ste uopšte morali da izaberete bilo koji nacionalni identitet, zašto niste ostali građanin, što ste već bili?

Mislim da su svi građani svijeta nešto. Kada prihvatate koncept građanske kulture kojoj ja pripadam po definiciji, morate biti neko u osnovi na koju se naslanjate. Odbrana identiteta je suštinska stvar kod svih nas, o čemu ne odlučujemo.

Ali ste na taj način, zajedno sa Andrićem, Crnjanskim, Pekićem... i drugim nespornim vrednostima poneli i hipoteku koja se nosi od rata u Bosni?

Koju hipoteku?

Hipoteku genocida u Srebrenici.

I Tomas Man je živio sa hipotekom pripadnosti njemačkom narodu. Siguran sam da će se, u svjetlu presude hrvatskim generalima u Hagu, otvoriti i pitanje srpskih žrtava u Sarajevu.

Ali od vas se očekivalo da se odredite prema masakru u Srebrenici.

To sam već učinio u tekstu o potkovanom Rasimu iz Lopara. Kada su ozbiljne stvari u pitanju ja se nisam izražavao prigodno, nego sam reagovao emocionalno kada god bih na to bio podstaknut.

Slobodan Kostić

ЗА ИЗНОС ПРЕКО 3.000,00 ДИН. МОГУЋНОСТ ПЛАЋАЊА ЧЕКОВИМА НА 6 МЕСЕЧНИХ РАТА

ЗАВОД ЗА УЧБЕНИКЕ
Кућа знања

Београд
Обилазнички венац 5
011 26 38 405

Краља Милана 19
011 32 35 409

Косовска 45
011 32 27 088

Вукасовићева 50
011 35 94 835

Нови Сад
Сремска 7
021 66 24 433

Ниш
Трг краља Александра 3
018 511 428

Косовска Митровица
Владе Петковића 1
028 425 111

Интернет продаја
www.zavod.co.rs
e-mail: prodaja@zavod.co.rs

Strip esej: **Afričke pustolovine Julesa Radilovića i Zvonimira Furtingera**

Dragi kamen iz Afrike

Dragulji opusa Julesa Radilovića jesu *Kroz minula stoljeća*, *Afričke pustolovine*, *Kapetan Leši* i *Herlok Šolms*. Četiri stripa i četiri žanra, historijski, avanturistički, ratni i humoristički. U njima je nadišao zanat realizma i ponudio magiju vizuelnog pripovedanja. Radilovićeva i Furtingerova priповest *Afričke pustolovine* kreirana pre pola veka postala je sama srž egzotičnog pojma *afričkog* kod tadašnjih čitalaca. Ova vrsta egzotizma ima zanimljivu komponentu – vrsta je postkolonijalnog čitanja Afrike mnogo pre nego što su postkolonijalna čitanja ušla u akademsku modu

Piše: Zoran Đukanović

Šta ima egzotičnije od samog naslova *Afričke pustolovine*? O naslovima se može mnogo razgovarati i razmišljati, to zaslužuju svojom snagom ili slabošću, punoćom ili prazninom, prepoznatljivom bojom koju smatram ekvivalentom boje glasa kod osobe. Furtingerov i Julesov naslov *Afričke pustolovine* je egzotičan gotovo koliko i *Kroz pustinju i prašumu* (1912) Henrika Sjenkijevića, jedan među kraljevskim naslovima egzotične literature, poetički etalon avanture i egzotike. Ili, oslušnite samo naslove iz “Arapskog ciklusa” Karla Maja o avanturama Kara Ben Nemsija i njegovog prijatelja Hadži Halefa Omara, inspirisane njegovim dugim putovanjem po Bliskom i Dalekom istoku 1899: *Kroz pustinju*, *Kroz divlje Kurdistan*, *Od Bagdada do Stambola* i *Kroz balkanske gudure*. Da li je to Maj imitirao naslov Sjenkijevića nobelovca? S obzirom na to

da se privatni život Karla Maja dosta dugo kretao oko manjih krađa i prevara, zbog čega je više nego jednom završio u zatvoru, bio bih sklon takvom zaključku samo da pisac *Vinetua* nije umro baš 1912, godine u kojoj je Sjenkijević objavio svoj roman. Siroti Maj, reklo bi se da je u ovom pogledu zaista nevin. Obojica su bili majstori egzotizma avanture, pa i u davanju naslova.

EGZOTIKA: Koncept egzotičnog datira još iz sedamnaestog veka. U devetnaestom veku je, s povećanim mogućnostima putovanja i istraživanja vanevropskih teritorija, doživio svoju kristalizaciju. Otkriće egzotičnog bilja, minerala i ljudi pobudilo je osećanje razlike između Zapada i ostatka sveta, povećalo stvarnu i metaforičku snagu, kao i bogatstvo zapadnih imperija. “Egzotika” je bila učestalo izlagana na mestima kao što su botaničke bašte, koje su doživjele svoju ekspanziju između 1841. i 1885. godine, kada su biljke i minerali mogli

biti posmatrani od strane publike u sigurnom domaćem okruženju. Velika izložba 1851. godine u Londonu u Kristalnoj palati bila je samo najčuvenije pokazivanje imperijalne moći sa eksponatima iz kolonija i protektorata. Ljudska bića su takođe izlagana u Evropi, kao naučni kurioziteti. Britanija je bila predvodnik industrijske revolucije i osećala se veoma sigurnom u tom idealu. Da je *privlačnost egzotičnog* (šarm neupoznatog – reprezentacija jedne kulture namenjena za konzumiranje od strane druge) podjednako odrednica kako trivijalne tako i elitne kulture, pokazuje i samo nasumični spisak tako raznovrsnih pisaca i pesnika koji su krajem osamnaestog i tokom devetnaestog veka bili okupirani egzotičnim: Viktor Igo, Artur Rembo, Žerar de Nerval, Teofil Gotije, Gustav Flober, Henrik Sjenkijević, Edvard Vilijam Lejn, Ser Ričard Fransis Barton i Karl Maj. Svi ovi pisci, svako na svoj, veoma različit način, na Zapadu su popularizovali efekte stranog,

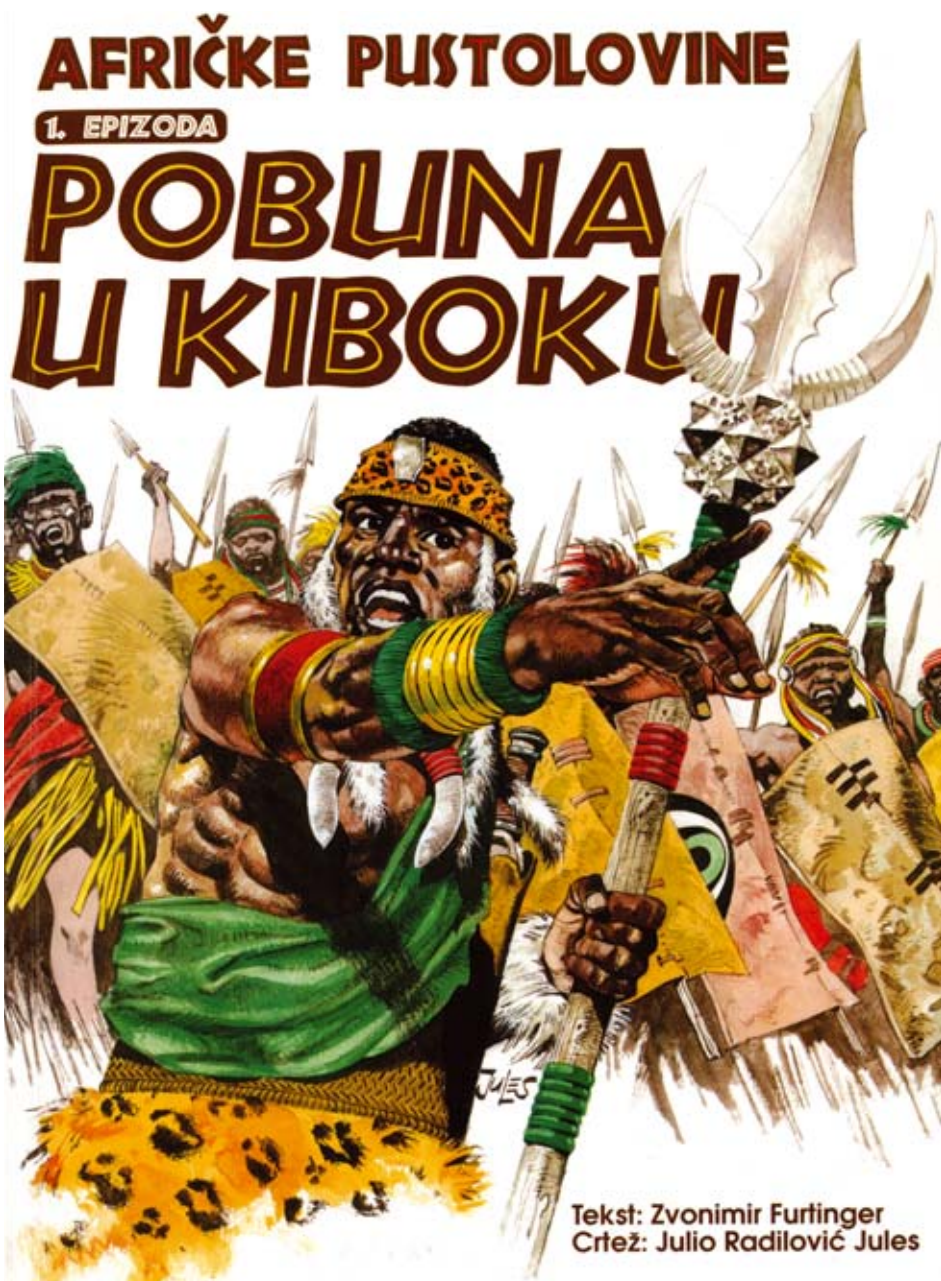
DEKOLONIJALIZACIJA
AVANTURE: Kadrovi iz
Afričkih pustolovina

TANDEM: Jules Radilović i Zvonimir Furtinger

egzotičnog, ponekad okrutnog, neshvatljivog i upravo zato tako fascinantnog i neodoljivog u nezapadnim kulturama.

U domenu vizuelnog, naći ćemo ne mnogo manje različitih i različito vrednovanih slikara i ilustratora koji su označeni kao *orijentalisti*: Johanes Vermer (1632–1675), da, zašto ne čak i on, pa zatim Žan Ogist Dominik Engr (1780–1867), Ežen Delacroix (1798–1863), Dejvid Roberts (1796–1864), Čarls Barg (1826/1827–1883), Leopold Karl Miler (1834–1892), Žan-Leon Žerom (1824–1904), Gustav Bauernfind (1848–1904), Edwin Lord Vix (1849–1903), Arтур Melvil (1855/1958–1904), Ser Lorens Alma-Tadema (1836–1912), Hoze Vilegas i Kordero (1848–1922), Žan Lekont di Noj (1842–1923), Ludvig Dojč (1855–1935), Antonio Marija Fabres i Kosta (1885–1938), Edmon Dilak (1882–1953), Meksild Periš (1870–1966)... Nemali broj autora sa ove podugačke liste može se naći u vizuelno važnoj i intrigantnoj knjizi *Orijentalisti* ▶

(2005) Kristijana Davisa (Kristiana Daviesa).

Zašto pisati o egzotizmu, pa i orijentalizmu u tekstu o *Afričkim pustolovinama*, važnom strip-skom epu nastalom šezdesetih godina? Zato što su to ključni koncepti za doživljavanje ne- uobičajene avanture koju su priredili Zvonimir Furtinger i Jules – Julio Radilović, avanture stvaranja u koju su se upustili odmah nakon eposa-triptiha *Kroz minula stoljeća* (1956–1960). *Stoljeća* su bila egzotika rimske, franačke i tatarske dominacije u periodu od sedmog do devetog veka, *Kapetan Leši* egzotika partizanskog, i uopšte ratnog žanra. *Afričke pustolovine* su bile nešto potpuno specijalno. Povratak u samo srce egzotike – Afriku, a na jedan postkolonijalni način. Realistički tretirati srce egzotike, a ne ubiti moćni osećaj stranog i nepoznatog koji zrcali gotovo u svakom prizoru, impresivno je postignuće ovog stripa. Na tom paradoksu počivaju *Afričke pustolovine*. Radilović je zastupnik realističkih preferencija u vizuelnoj naraciji, kao što je to većina autora s one dugačke liste. Svi oni poseduju narativnu komponentu u svom slikarskom, ilustratorskom ili strip-skom radu. Svima im se, međutim, potkrada egzotičnost kao princip interpretacije svetova koje prikazuju. Kod Julesa u *Afričkim pustolovinama* to mogu opisati kao postkolonijalni realizam u kombinaciji sa još žestokom egzotikom. Realizam u *Afričkim pustolovinama*, i u Julesovom opusu kao takvom, ima više različitih lica koja se ne iscrpljuju jedno u drugom, zato ću se njegovoj realističkoj stilizaciji u ovom tekstu još vraćati.

POETIKA NASLOVA: Džon Bart u svojoj zbirci nefikcionalnih tekstova *Knjiga petkom* (*Friday Book*, 1984) u eseju *Naslov ove knjige* raspravlja o poetikama naslova knjiga, postmoderno se poigravajući dok navodi kojekave primere iz književnosti i nefikcije. Govori o neposrednim, direktnim naslovima kao što su *Kanterberijske priče*, *Proces*, *Idiot* ili *Mobi Dik*. Pominje komične knjige koje nemaju komične naslove. Iza privlačnog naslova može se kriti privlačna knjiga. Ali, to ne ide uvek nužno jedno s drugim. Isto tako, ima naslova koji su mnogo bolji od samih knjiga koje se kriju iza njih. Neki pak naslovi urezali su se gotovo svima u sećanje: *Sunce se ponovo rađa*, *Zima našeg nezadovoljstva*, *Kako zelena je bila moja dolina*, *Dželatova pesma*... S druge strane, ima naslova koji su poprilično kičasti: *Agonija*

i *ekstaza*, *Lepa i prokleta*... Ipak, čak i oni koji nimalo ne dele Bartove postmoderne sklonosti složili bi se sa jednim njegovim zaključkom – bolje da je delo privlačnije nego što je to sam naslov. Nema naslova koji može iskupiti delo slabije od sebe. Taj princip, naravno, važi za svaku knjigu, pa i za naslov *Tomas Man ili Filip K. Dik*, koji pada potpisniku ovih redova na dušu.

Kakva vrsta naslova su *Afričke pustolovine*? Direktan, u njima se događa upravo ono što nam on poručuje. Ako je tako, zašto ga ne bismo promenili u *Pustolovine u Africi*? A ne, nikada i nikako, reč je o pustolovinama koje su suštinski *afričke*, a ne pustolovinama koje se slučajno odigravaju na tom kontinentu. Ono što je ispričano nije se moglo dogoditi negde drugde. *Život* (te stripske pripovesti) *nije drugde*. Pripovest koju su ispričali Jules i Furtinger postala je sama srž egzotičnog pojma *afričkog* kod tadašnjih čitalaca. Ova vrsta egzotizma, kao što rekoah, ima zanimljivu komponentu – vrsta je postkolonijalnog čitanja Afrike mnogo pre nego što su postkolonijalna čitanja ušla u akademsku modu. Uostalom, ovaj strip je izlazio u periodu 1962–1966 u državi koja je predvodila pokret nesvrstanosti. Knjiga *Orijentalizam* Edvarda Saída, kao protivreakcija na kulturno nasleđe kolonijalizma, pojavila se 1978. godine, a njen uticaj na postkolonijalizam kao kritički pristup odigrao se tek osamdesetih godina. Diskurs nesvrstanosti kojim je zasejana pripovest *Afričkih pustolovina* daleko je prethodio akademskoj “dekolonijalizaciji” Afrike u doživljaju

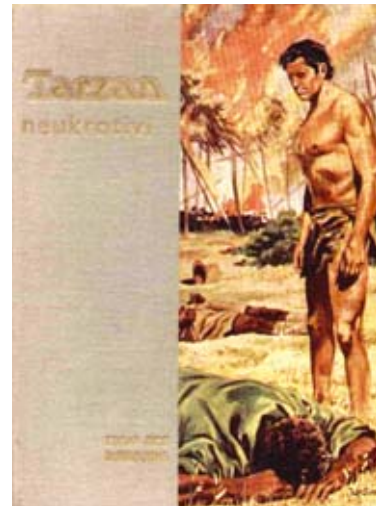

i promišljanjima neafrikanaca. Tito se tu dosta pragmatično ponašao, mada ga ne možemo baš smatrati intelektualnim pomeračem granica. Kardelj je bio uglavnom zadužen za “teoriju”, šta god to u to vreme značilo, dok je Tito bio pre svega praktičar i šarmer u belom odelu i isto tako beloj uniformi, vođa. U svakom slučaju, *Afričke pustolovine*, nastale u takvom kulturološkom, a ne samo političkom okruženju, nimalo nisu patile od kolonijalnih natruha kojih možemo naći u jednom drugom strip-skom remek-delu, *Grobu u prašumi* (1943–1944) Andrije Maurovića, Franje Fuisa i Marcela Čuklija.

Kada govorim o naslovu *Afričke pustolovine*, zašto ne kažem jednostavno Furtingerov naslov? On je ipak scenarista ovog stripa i njemu pripada i sam naslov, zar ne? I da i ne. Ukupna punoća naslova, njegov pun radijus zračenja, njegova boja, taktičnost i kontrastnost zadobijeni su tek kada smo zatvorili ovaj strip nakon čitanja. Čin vizuelne naracije utkan je u konotacije naslova i ne da se izbrisati i pretvoriti samo u zvuk. Reći ćete, pa to se dešava i nakon čitanja svakog romana, celina romana ima povratni uticaj na značenje i zvuk svoga naslova. Moj odgovor je – ne u svakom romanu, samo u ponekima u stepenu da bi to postalo od krucijalne važnosti. Kada izgovaram *Afričke pustolovine* u ovom naslovu ne samo da čujem nego i vidim afričku noć, crnoću afričke puti, mnogo oružja i uniformi koji se ne mogu naći nigde drugde nego baš u

Africi, posebno u Africi Julija Radilovića ili pak Africi britanskog strip crtača Franka Belamija. Njihova opredmećenja i otelotvorenja Afrike obeležila su šezdesete, kao što je to osamdesetih učinio Matijas Šulthajz s trilogijom *San morskog psa*, čiji je prvi tom *Mravinjak Lagosa* (1986) vratio egzotiku Afrike na jedan potpuno svež način, koji se, ovaj put, nimalo nije obazirao na političku korektnost. Na Šulthajza mi je pravovremeno skrenuo pažnju slikar i strip crtač Mladen Đurović, negde u drugoj polovini osamdesetih, dok smo se družili u Zemunu.

Kada već pominjem ekscentričnije ili radikalnije varijacije afričkih

MIRISI I BOJE DETINJSTVA:
Korice za roman *Tarzan neukrotivi*
E. R. Barouza sa ilustracijom J. Radilovića

TOUR DE FORCE ORIJENTALIZMA:
Ilustracije Ludviga Dojča, 1892.

pustolovina, jednu od njih zateći ćemo u drugom delu pustolovina Đuzepea Bergmana, u *Danima Gneva – Afričkim pustolovinama Đuzepea Bergmana* (1983). Milo Manara, vrstan crtač kakvog ga je majka priroda dala, a nespособan da do kraja artikulise svoje talente, poigrao se percepcijom Afrike stvarajući persiflažu od same te percepcije. Naravno, čak i nadrealno persiflirajući, ostao je tek jedan od autora koji tvrde da su izašli iz šinjela Huga Prata, eksplicitno smestajući Pratov fiktionalizovani lik u svoj strip. Simpatično i “ludo”, ali ipak više volim ono što je Prat ispričao o Africi u mnoštvu svojih stripova nikada se ne baveći direktno temom političke korektnosti.

GRAFIZAM: Već prvom tablom, ili baš ako insistirate, sa prva četiri kaiša prve epizode *Afričkih pustolovina*, Jules je pokazao da crna u ovom stripu neće biti tek crna. Ona ovde poseduje “masnoću” koja će tako sugestivno dominirati noćnim tminama *Afričkih pustolovina*. Još jedan strip u kome je Jules trijumfovao akcentima crne bio je *Kapetan Leši* (1960–1964). *Afričke pustolovine* poseduju još nešto, mekoću linije koja će ostati neprevaziđena unutar Julesovog opusa. Reč je o bogatom korišćenju *chiaroscuro*, a s mnogo manje šrafure. Istina, u prvoj od tri epizode *Afričkih pustolovina* Jules koristi “belamijevska” poentilistička tačkanja tušem (ne bojom), što je ekvivalent senčenju. U druge dve epizode, ovaj efekat će iščeznuti. Tretman odeće, opipljivost tkanina je ono što

me snažno privlači u *Afričkim pustolovinama*, prevoji na njima i senke koje se uvlače u te prevoje. Istovremena “izlomljenost”, izgužvanost i mekoća te odeće. “Punomasnost” tame nastale u Julesovoj igri dočaravanja tekstura.

Četiri stripa jesu Julesov trijumf i doseganje svetskog kvaliteta: *Kroz minula stoljeća*, *Afričke pustolovine*, *Kapetan Leši* i *Herlok Šolms* (*Herlock Sholmes*). Ovome moram da dodam i krunu njegovog ilustratorskog rada – deset bogato ilustrovanih knjiga o Tarzanu, kao i naslovne strane za knjige “Arapskog ciklusa” Karla Maja. Nisam slučajno na početku teksta pomenuo knjigu *Kroz balkanske gudure*, čija mi je naslovna stranica urađena Julesovom rukom ostala arhetipski urezana u sećanje. Govoreći o nabrojanom, ne mislim na profesionalni kvalitet, jer njega je Jules uvek imao, nego na onaj drugi, mnogo teže dosežan, kreativni kvalitet. Recimo, razlika između Julesovih *Partizana*, koji su inače tako dobro prolazili u Holandiji, i *Kapetana Lešija* je upravo u finoj, ne lako prelaznoj granici između profesionalnosti i najviših kreativnih dometa u stripskoj vizuelnoj naraciji. Tu granicu većina velikih majstora zanata ne uspe da pređe više od nekoliko puta u svojoj karijeri.

GOVOR TELA: Govor tela jedan je od najvažnijih elemenata govora stripa. Užasno je bitan način na koji ljudi u stripu sede, kreću se, rotiraju u prostoru, osvrću se, smeše ili pokušavaju da sakriju svoja osećanja, kako se dodiruju.

U pogovoru za album *Grob u prašumi* (“Vreme” br. 970) ponešto sam napisao o Maurovićevom govoru tela. Pokušaću da govorim o dva govora tela u *Afričkim pustolovinama*. Pokušati objasniti njihovu telesnost i eventualno seksualnost. Kao i uvek kada je reč o interpretacijama, nužno se nalazimo na skliskom terenu. No, nije prvi put da se izlažem ovakvom riziku eksplikacije neizgovorenog. To mi je deo esejističkog i kritičarskog posla.

Naravno, govorim o dva glavna lika *Afričkih pustolovina* vodiču Hardiju i Ljiljani, studentkinji hemije, zagrebačkoj kolegici Toma N’keme, studenta geologije. Postkolonijalni narativ *Afričkih pustolovina* ipak nikada neće otići toliko daleko da bi realizovao prelazak seksualno-rasne barijere između Toma i Ljiljane. Oni će, naravno, ostati drugari tokom afričkih avantura. Šezdesete dvadesetog veka nisu bile spremne za više od toga. Uostalom, Tom i nije glavni lik, nego su to Hardi i Ljiljana. A ova dva lika su “asimetrična”. Ne pripadaju standardnom paru junaka koji bi razvili stereotip očekivane privlačnosti muškarca i žene. Postoji generacijska, može se reći biološka i socijalna razlika između Hardijevih procesa starenja i zrenja njene mladosti.

Interesantan je način na koji je prikazana muževnost jednog šezdesetogodišnjaka. Govor tela otežanog godinama, hranom i alkoholom, a opet tako spontan i negde gibak, primer je bravure diskretnosti u Julesovom crtačkom

portretisanju jednog lika. Koliko je Radilović imao godina kada je kreirao Hardija? Trideset i četiri. Ne sećam se kada sam video da tridesetogodišnjak ovako savršeno portretiše dvostruko stariji lik od sebe, ušavši do detalja u telesnost u kojoj nikada sam nije bio. U jednom intervjuu Radilović, na pitanje da li mu se u vezi sa stripom dogodilo nešto neobično, odgovara: “Kada sam završio skiciranje vodiča iz *Afričkih pustolovina*, žena i ja smo nakon šetnje otišli na večeru u gostionicu Vinodol. Odjednom sam za jednim stolom vidio čovjeka koji je podsećao na netom završenog vodiča. Mislio sam da mi se to pričinilo pod utjecajem višesatnoga crtanja, no mnoge su se osobe, premda ih nisam poznao, prepoznale i u strip-serijalu *Kapetan Leši*.”

A šta je sa govorom tela studentkinje hemije Ljiljane? U čemu je hemija njenog govora tela? Još kao dečak sam znao da je ona lepa i – erotična. Nisam u to vreme imao ime za ovaj osećaj, ali znao sam da proizvodi neku vrstu dodatka uzbuđenja u mom čitanju i da tu razliku nije moguće zaboraviti. Ljiljana iz *Pobune u Kiboku*, *Mongoa* i *Čarobnjaka s Mjesečevih planina* bila je kombinacija klasičnosti, građanski učtive (gotovo puritanske) elegancije i erosa. S krivina i mekote njenih nogu i ruku (da, baš tim redosledom) nisam mogao da odvojim pogled.

Ona je sa srdačnošću skojevke/partizanke/posleratne omladinke (lanac istorijskih transformacija ženskih uloga na našim prostorima četrdesetih, pedesetih i šezdesetih, tri zanimljive decenije dvadesetog veka) u stvari jedno biće koje tek treba da otkrije punoću svoje seksualnosti. Ne bih se zakleo da bi se Jules nužno složio sa ovom seksualnom ekonomijom vilhelmrajhovskog tipa čitanja Ljiljaninog lika, ali to i nije najbitnije. Glavna junakinja *Afričkih pustolovina* ima više nego senzualno telo zrele žene, psihologiju prostosrdačne drugarice sa fakulteta i, ponekad, gotovo detinju bezazlenost.

Mnogo toga strip nam pripoveda neeksplicitno, bez objašnjavanja, kroz jezik tela. Jedna ruka koja se penje od kolena ka preponama ženskog tela, iako je stavljena u kontekst žanr scene “kafanske poročnosti” (*Pobuna u Kiboku*, kaiš k-24), snažno je prisustvo senzualnog i erotskog u *Afričkim pustolovinama*, koje su neki pogrešno pročitali kao tek eto “priču o nesvrstanim”. Ne, slojevi *Afričkih pustolovina*

nimalo se ne iscrpljuju političkom korektnošću svog površinskog sloja...

KIŠOM OKUPANI PRIZORI: Postoji uvek razlika između onoga što radimo i onoga kako to racionalizujemo. I tu nema principijelne razlike kada govorimo o kritičaru ili o umetniku. Julesova racionalizacija je bespogovorna vera u realizam. Kada govori o nerealističkim stilizacijama on zapada u simplifikaciju, uobičajene stereotipe doktrine realizma, doktrine koja gotovo izjednačava realizam sa zanatstvom. Ono, što, međutim, Jules sam radi u svojim najboljim delima nešto je mnogo suptilnije i moćnije od “čistog zanatstva realizma”. Reč je o transcendenciji do kreativnih vrhunaca u kojima crtačka magija ostavlja zanatstvo (kao svoj predušlov) miljama iza sebe. Dakle, da ponovim, i to istim redosledom, da bih izbegao bilo kakvu dilemu oko vlastitog pozicioniranja unutar Julesovog opusa. Dragulji ovog opusa su *Kroz*

minula stoljeća, *Afričke pustolovine*, *Kapetan Leši* i *Herlok Šolms*. Četiri stripa i četiri žanra, istorijski, avanturistički, ratni i humoristički. U njima je nadišao zanat realizma i ponudio magiju vizuelnog pripovedanja. Između Julesa zanatskog profesionalca i Julesa čarobnjaka, uvek biram čarobnjaka. Kako je postigao magiju? Prepuštajući se hedonizmu i bravurama vizuelnog pripovedanja, a ne propovedanju zanatstva realizma, što je Jules u nekim intervjuima činio. Time nam, međutim, nije odgonetnuo tajnu svojih najboljih stripova. To i nije zadatak umetnika i ostaje na drugima da se ovim odgonetanjem muče. Jedan od mogućih odgovora potpisnika ovih redova: ono što je pretpostavka crtačkog zanata najbolje je tek kada

iščezne u magmi priče. Kada je ogoljeno, onda dobijamo rutinu profesionalizma bez magije.

Ovde je takođe reč o onome što povremeno pokušavam da objasnim kao specifičnu razliku (*differentia specifica*) svojstvenu za crtače kao što su Den Beri, Voren Tafts ili Serđo Tarkvinio. Oni su stvaraoci kao kišom okupanih, bistrih stripskih prizora. Iako je intuitivno poslušao savet Noela Siklesa (a da ga verovatno nikada nije ni čuo) da njegovi junaci treba da imaju izgužvane pantalone, Julesov vizuelni svet delimično pripada i toj, ali i jednoj drugoj paradigmi, dakle ne samo onoj u kojoj su suvereni kraljevi Milton Kanif i Frenk Robins. Julesov crtački svet se nalazi između dva pola realističke stilizacije, Kanif-Robinsonovog, sa jedne strane i Beri-Tafts-Tarkvinijevog, sa druge. Ipak, osećam da je bliži crtačima koji su stvarali blistave prizore i kod kojih crnoća tuša nema toliko miris prašine nego pre intenzivan sjaj. Dakle, uloga crne koja postaje sjajna pod rukom nekih crtača, a nekih drugih ne, mogla bi biti deo odgovora na pitanje da li je realistička stilizacija jedan jedinstveni blok, ili se mnogo poludogonetnutih tajni krije ispod “generičkog imena” realizam.

NOVE PARADIGME: Šezdesete godine su decenija koja je napravila puni luk od procvata do stagnacije domaćeg stripa. Godina 1960, godina je kada “Plavi vjesnik” – najznačajnije izdanje u istoriji stripa u Hrvatskoj, koje je zasluživalo moju nepodeljenu odanost isto onoliko koliko i “Politikin zabavnik”, nakon šest godina od svog prvog pojavljivanja – ulazi u svoj zlatni period. Grupa autora okupljena oko “Plavca” je fascinanta: Maurović, braća Nojgebauer, Bori-voj Dovniković, Julio Radilović, Zvonimir Furtinjer. Krajem šezdesetih situacija će biti radikalno drugačija: Jules ostaje jedini crtač originalne grupe iz “Plavog vjesnika”. Novih značajnijih imena nema. Strip će favoriti u oseci sve do nove plime koja nastupa sedam godina kasnije (1976) sa “Poletom” i “Novim kvadratom”. No, o toj drugoj i drugačijoj priči pisao sam, verujem, dovoljno drugim prilikama.

Postoji mogućnost da je Belamijev *Frejzer iz Afrike* (1960–1961) poslužio kao motiv da se kod nas uradi nešto srodno. Dok je Belami u periodu između 1959. i 1960. preuzeo *Dena Darija* od Frenka Hempsona, neposredno nakon toga se, takođe u “Iglu” (magazin “Eagle”), pojavio Belamijev *Frejzer iz Afrike* po scenariju Džordža

Birdmora. Nastale su ukupno tri priče, *Izgubljeni safari*, *Kradljivci slonovače* i *Vlasnici robova*. Britanski reprint sve tri epizode izašao je 1990. godine u jednoj knjizi (64 stranice) s predgovorom Normana Rajta. O uticaju ovog Julesovog možda i nesvesnog uzora, dok je započinjao da stvara *Afričke pustolovine*, nemamo nikakvih direktnih dokaza. Čak i ako bi bilo tako, *Afričke pustolovine* ne bi imale nimalo razloga da budu snishodljive pred ovom mogućom početnom inspiracijom. U svojim najboljim pasazima, one staju rame uz rame ili čak nadmašuju *Frejzera iz Afrike*. I *Frejzer iz Afrike* i *Afričke pustolovine* poseduju osvežavajući izostanak kolonijalnog rasizma. To su bile nove paradigme egzotike.

O mogućim uticajima "Afričkih romana" Edgara Valasa (dvanaest romana o junaku Sanderu su objavljenih između 1911. i 1928. godine) na *Afričke pustolovine* ima, međutim, nekih tragova. Prvi trag pronašao sam na webu u odrednici o Juliju Radiloviću koju daje Kaukapeda, a koju prenosi Lambikova inače dosta pouzdana Comiclopedia. Obe, međutim, donose pogrešnu informaciju tvrdeći da je reč o adaptaciji Valasovog romana *Sanders iz Afrike*, što jednostavno nije tačno. Ipak, iako su Valasovi romani smešteni u drugačiju deceniju i pripadaju znatno drugačijem duhu vremena, sam Radilović kaže da je početna inspiracija za *Afričke pustolovine* potekla iz dugih večernjih razgovora sa Furtingerom. Jules je sam predložio Furtingeru strip na temu vodiča u Africi, razgovor se nadovezao na romane Edgara Valasa, a Furtinger, mađioničar stripskog scenarija, započeo je smesta da ispređa priču iz koje će nastati prva epizoda *Afričkih pustolovina* – *Pobuna u Kiboku*. Obilje likova kojima je Furtinger zasuo svog najboljeg crtačkog sadruga, dakle upravo ono što je druge crtače umelo da dovede do očajanja, za Julesa je predstavljao izazov sa kojim se bez straha već susreo u trilogiji *Kroz minula stoljeća*. Rad na detaljnim prizorima konjičkih borbi u *Minulim stoljećima* platio je totalnom psihičkom i fizičkom iscrpljenošću koja ga je na više meseci udaljila od crtačkog posla 1959. godine, ali ga to nije odvratilo od rada na *Afričkim pustolovinama*. I opet je Furtinger, avanturista u stvarnom životu u godinama pre Drugog svetskog rata (izviđač, učitelj gitare, grobar, lučki radnik u Aleksandriji), sa dioptrijom naočara minus 4,5, znao da nam sa Julesom ispričava novu priču. Zaplivali su zajedno u jednu od najvećih vlastitih avantura i podarili nam dragi kamen iz Afrike.

► tv manijak

Piše: Dragan Ilić

4B na Studiju B

Jedna od najčešće pominjanih tema u Srbiji je **Evropska unija**. To je tačka u odnosu na koju se definišu stavovi političkih stranaka, pogled na budućnost zemlje i sistem vrednosti. Takođe, EU se koristi kao ideal, regulatorni element ili **zahtevni roditelj** koji nas prisiljava da se ponašamo pristojno. Ipak, na ovdašnjim televizijama gledaoci veoma retko imaju priliku da se upoznaju sa životom unutar granica EU. Na Pinku, recimo, apsolutno **nema detalja o svakodnevnom životu**. U Evropu se putuje isključivo ako tamo radite kao gastarbajter, ili ako pevate kao estradna zvezda – opet pomenutoj dijaspori. Zamislite, recimo, **Kursadžije** koje bi se bavile temama recikliranja, poreza, obrazovanja, zdravstvene zaštite, radnih prava ili štednje.

Slično je i sa Prvom srpskom televizijom, gde je akcenat programa u ovom trenutku pomeren istočno, **ka Turskoj**, gde smo pronašli ne samo potencijalne političke i ekonomske partnere nego i sličan senzibilitet u sapunskim serijama. Serija "Kad lišće opada", čije sam dve epizode odgledao ne bih li shvatio uzroke ekstremne popularnosti, u suštini najviše liči na – "Bolji život". Samo ovde Giga Moravac ima gomilu ćerki (čitaj brigu oko miraza) porodičnu kuću na prodaju i status samostalnog referenta – poštenjačine u firmi. Kažem vam, **sve kao kod nas!** Ni tamo nema Evrope, a zavladao kapitalizam. Umesto Tite, više slike Atatürka.

Evropom se dakle kod nas bave samo tri televizije iz javnog servisa. Dve su to formalno (RTS i Studio B), dok je treća to po izboru – B92, ili preciznije ANEM. Nedavno je, očigledno rukovodeći se sličnom logikom – Evropska komisija u Srbiji finansirala **niz medijskih projekata** o Evropskoj uniji na ove tri televizije. Bilo je zanimljivo videti kako će isti domaći zadatak uraditi tri učenice, tri srpske televizije. Cilj je svakako upoznavanje gledalaca sa svakodnevnim životom u EU, svojevrsna demistifikacija ove teme, što je za svaku pohvalu jer se **oduzima tapija na temu** iz ruku političara. Činjenica je da naši građani, bez obzira na vizne olakšice, iz ekonomskih razloga ne mogu da putuju, pa je onda lakše da putem televizije vide šta ih čeka "tamo preko grane". Još tačnije, videće šta ih čeka kad "oni odande" dođu kod nas. RTS se opredelio za putopisnu formu, novinarka informativnog programa je putovala po Austriji i Nemačkoj. Videli smo **lepe predele**, ljude koji koriste solarnu energiju, kvalitetne puteve, ukratko, jedan izveštaj čija je najveća vrednost pokazivanje da i van velikih gradova tamo ljudi žive u sličnim zgradama i kućama kao i mi, samo je sve ispravno, čisto i planirano. Ako je to bio cilj – postignut je.

ANEM-ov serijal je nazvan "**Prepoznaj Evropu**" i nije ostavio poseban utisak. To je niz pozitivnih primera iz cele Srbije gde vidimo "Evropsku praksu, ili nivo kvaliteta" bilo da je reč o proizvodnji, društvenim akcijama ili uslugama. Ono što je pohvalno jeste proširivanje TV vizure na **lokalne teme iz Srbije**, ali serijal u celini deluje kao ciklus TV priloga za Info kanal B92.

Prvo mesto na ovom konkursu, po mom mišljenju, zaslužila je emisija na Studiju B koja se zove "**4B**". Umesto opštih tema, ili ličnog prikaza, ovde je napravljen logičan okvir – četiri podunavske prestonice i život u njima. Videli smo kako žive četiri prosečne porodice u Beču, Bratislavi, Budimpešti i Beogradu. **Lepo i profesionalno** su snimljeni gradovi, studenti, gradski funkcioneri i porodice u ova četiri grada. Ispostavilo se da bavljenje običnim (pežorativno nazvanim "komunalnim") temama nauči novinare da prepoznaju ugao, priče i sagovornike koji će najslikovitije ilustrovati život u nekom gradu. Rezultat je pokazao kako je lokalno – **u suštini univerzalno!** Kada svako od nas podvuče crtu, bilo da glasa na izborima, planira životne ili poslovne poteze, ono što nas zanima (ili će nas zanimati, a tiče se EU) jesu konkretna iskustva. Koliko košta obrazovanje dece i kakav je kvalitet školstva, da li prosečna porodica može da priušti letovanje ili zimovanje, kakve uslove imaju studenti, kakav je penzioni sistem, javni prevoz, cene u samoposlugama i na pijacama. Ovu emisiju je finansirao **Medijski fond** u okviru evropskih integracija, a realizovao *BBC World service Trust*. Ako su naši novinari u stanju da naprave ovakve emisije, potpuno u skladu sa standardima koji važe u EU, ili na BBC-ju, onda nema nikakvog razloga da ovakve emisije ne gledamo češće, ne samo na Studiju B.

Draga Katarina i vitez

Reda podvezice

Fotografije: REUTERS

Kao neka Diznijeva bajka, magija venčanja prelepe devojke Ketrin Elizabet Midlton iz časne i radne građanske porodice i njene ljubavi iz studentskih dana princa Vilijama opčinjava čitav svet, i decu i odrasle. Oni su nova lica Engleske za 21. vek, kraljevska robna marka kojoj je teško odoleti. Baš kao što je u prošlom veku maltene bio greh ne voleti lejdi Di, krhku plavušu koja nije mogla da se snađe u četvorouglu kruna-država-muž-svekrva. Čini se da nova generacija britanskih kraljevskih izdanaka, unukâ kraljice Elizabete II, ima više slobode, drskosti i pameti u izboru bračnih partnera, svidelo se to nekome ili ne. U svakom slučaju Ketrin i Vilijam su svetski hit

Već nedeljama svetski mediji nas obasipaju izveštajima o “venčanju veka”.

Vodeće televizije otkupile su prava da ceremoniju prenose uživo. Detaljno se analiziraju svi aspekti kraljevske svadbe princa Viliijama i građanke Ketrin Elizabet Midlton – znalo se da će mlada Kejt nositi verenički prsten lejdi Dajane sa dijamantima i safirima, ali ne i njenu venčanicu, spekuliše se koliko iskreno kraljica Elizabeta podržava buduću izabranicu svoga unuka Vilijama, devojku solidnog građanskog porekla koja nije imala veće ispade tokom zabavljanja sa princom, naširoko se piše o unosnom porodičnom biznisu dostave hrane i organizacije zabava Midltonovih, tabloidi se čak ne ustručavaju da ispredaju teorije zavere o susretu Vilijama i Kejt na fakultetu kao o konspiraciji planskog zavođenja princa, dok mnoge javne ličnosti iz sveta biznisa i estrade podržavaju buduće mladence i posvećuju im pesme, filmove, serije, kolekcije haljina za sezonu 2011/2012... Iako se britanski poreski obveznici otvoreno bune zbog troškova venčanja, a više od 80 odsto Britanki (prema nekim *ad hoc* internet istraživanjima) izjašnjava se da se navodno nikad ne bi menjalo sa Kejt Midlton, svi su ponosni zbog rastućeg interesovanja za britanski kraljevski par. Jer oni su pravi svetski hit – Vilijam i Kejt – mladi, lepi, zaljubljeni, opušteni, na njihovim licima se ne vide frka i grč, slikaju se kad moraju, ne daju suviše izjave.

Ako je sve to istina, super za njih. Ako nije, poen za Englesku.

Britanska imperija, kako se to nekad zvala, dobija novu prelepu princezu, jasno izvajanih odlučnih crta lica, iz bogate građanske porodice koja, kada se pažljivo proučava porodično stablo, ima neke daleke veze sa “miropomazanim” stablom koje čuva monarhiju. Njeni roditelji Majkl i Kerol Midlton više su nego uspešni ljudi koji su od dostave hrane “Party Pieces” napravili ozbiljan biznis – na fotografijama ih vidimo opuštene, vitke i nasmejane u farmerkama na porodičnom imanju u Baklberiju u Berkširu. Imaju troje dece – Ketrin Elizabet (29) zvanu Kejt, Filipu zvanu Pipa (27) i sina Džejmisa (23). Kejt je pre osam godina postala kandidatkinja za prinčevu “izabranicu” na Univerzitetu “Sent Endruz”, gde su oboje studirali istoriju umetnosti. Upoznali su se na nekoj humanitarnoj modnoj reviji, na kojoj je Midltonova navodno nosila izazovan veš

PARLAMENTARNA MONARHIJA: London spreman za venčanje iz bajke

ispod providne haljine (prema bla-bla novinskim izveštajima), a veza je obelodanjena 2004. godine. Kejt je jednom kasnije fotografisana u pozi nedoličnoj za možda-ću-biti princezu na nekoj humanitarnoj modnoj reviji (stropoštala se na rolerima), ali je to sportski podnela i smejala se zajedno sa ostalima. Mediji su prenosili i da je u nekoj drugoj prilici samouvereno izjavljivala nešto poput “on treba da bude srećan što se ženi mnome”. Aplauz za Kejt, molim!

Najvažnija svetska monarhija, “stara dama” Velika Britanija, ima velike troškove oko venčanja – najmanje 36 miliona evra, ali računa na još mnogo veću zaradu. Analitičari tržišta predviđaju dobit od oko 700 miliona evra, to jest 620 miliona funti – suveniri 26 miliona funti; turizam 216 miliona funti; hrana 360 miliona funti. U tu računicu nisu uračunati pokloni koje će pretendenti na presto i njegova mlada dobiti od prebogatih gostiju – šeika, milijardera, zvezda šou-biznisa... Najveći izdatak je obezbeđenje venčanja (najmanje 20 miliona funti), zbog toga što u London svakodnevno nadiru turisti iz raznih delova sveta (oko milion i po).

VERNA I DRAGA KATARINA: I mimo ove romanse, a pogotovo zahvaljujući njoj, britanska monarhija ponovo se uvukla pod kožu običnih ljudi. Najpre je film britanskog reditelja *Kraljev govor* zimus pobrao četiri Oskara i privukao pažnju celog sveta, a potom su sve značajnije televizije emitovale dokumentarne serijale o značaju kraljevog govora u ratu protiv nacističke abdikacije profašistički nastrojenog lakomnog Edvarda VIII zbog Amerikanke Volis Simpson, i odlučnoj reakciji britanske vlade. Zatim je britanska kraljica Elizabeta II dala svoj formalni pristanak na venčanje princa Vilijama i Kejt Midlton. Kraljica je ispod Velikog kraljevskog pečata utisnutog u crveni vosak potpisala povelju i odobrila brak između “voljenog unuka princa Vilijama” i “verne i drage Katarine”. Vilijam je morao da traži pristanak svoje bake zbog zakona iz 18. veka prema kojem su svi članovi kraljevske porodice dužni da pre venčanja dobiju odobrenje suverena. Zakon je 1772. godine doneo kralj Džordž III, nakon što se njegov mlađi brat, vojvoda od Kamberlenda, tajno venčao sa udovicom Anom Horton, koja je bila na lošem glasu. U praksi, kraljica

Venčanje lejdi Di

SREĆNA PORODICA: Lejdi Di i večiti princ Čarls

Stotine hiljada poslovično hladnih Engleza ležali su po trotoarima, smejali se i satima čekali da bi mahнули svojoj novoj princezi. Šest stotina hiljada ljudi bilo je tog 29. jula na ulicama Londona a prenos venčanja princa Čarlsa i Dajane Spenser pratilo je 750 miliona gledalaca. Buduća princeza je tek napunila 20 godina. Na ruci je imala prsten sa plavim 18-karatnim safirom, okruženim sa 14 dijamanta (isti sada nosi Kejt Midlton) i venčanicu sa širokom suknjom sašivenom od 13 metara svilenog tafta, stare čipke i 10.000 ručno ušivenih bisera. Haljina je bila dugačka 25 stopa (oko 7,5 metara) i teška više od deset kilograma. Venčali su se u Katedrali Svetog Pavla. Bilo je prisutno 3500 zvanica i sve je izgledalo idilično. Na balkonu Vestminsterske palate mladenci su se poljubili pred stotinama hiljada oduševljenih Engleza. Kenterberijski nadbiskup im je, tog dana, kazao: "Ovo su stvari od kojih su bajke sazdane... ali bajke se obično završavaju sa jednostavnom frazom 'živeli su srećno do kraja života'. Ovo je možda zato što one drže da je brak antiklimaks nakon romanse i udvaranja." Mudar i dalekovid savet. "Vašington post" još početkom jula 1981. objavljuje tekst pod naslovom "Lejdi Dajana se neće povinovati". Naime, ona je mesec dana pre venčanja najavila da će u njenom bračnom zavetu izostati tradicionalna formulacija o povinovanju mužu koju su do tada izgovarale britanske princeze (ostalo je, svakako, da će ga voleti, poštovati, čuvati i biti sa princom Čarlsom u zdravlju i bolesti).

ne bi mogla da se suprotstavi venčanju nekog od članova svoje porodice, osim kada bi joj to savetovao premijer. Čak i tada bi venčanje bilo moguće ako osoba koja traži odobrenje ima 25 godina i ukoliko parlament u roku od 12 meseci ne izrazi protivljenje. Od članova kraljevske porodice ne zahteva se da su njihovi budući su-pružnici "plave krvi", ali moraju da budu anglikanske vere. Da je Kejt kojim slučajem katolikinja, Vilijam bi morao da odustane od prava na presto.

Prema tumačenju britanskog istoričara Endrua Roberta, "verna i draga Ketrin" razume "važnost mistike" i po tome je slična kraljici Elizabeti II. Ako se istoričar ne vara, Midltonova nije tip osobe koja bi se žalila na užtogljenost, zatvorenost, konzervativnost dvora i neprilike u braku, poput princeze Dajane. Na dan veridbe, prošlog novembra, buduća princeza je pokazala strah od nepoznatog rekavši da je to "pomalo zastrašujući proces" kroz koji će proći uz pomoć sjajnog učitelja Vilijama.

Velom mistike obavijeni su i budući poslovni planovi buduće princeze, koja je otkako je diplomirala 2005. godine radila kao menadžer,

Kraljevska venčanja za pamćenje

Holandska princeza Beatris udala se 1966. godine za nemačkog aristokratu, što se dopadalo holandskim građanima. Princeza Beatris je postala kraljica. Najlepša živa princeza i kraljica je Ranija od Jordana, udata za kralja Abdulaha 1993. godine. Pre udaje bila je zaposlena u kompaniji "Apple". Norveški princ Haakon oženio se sa Mete Marit, samohranom majkom, koju su Norvežani smatrali neodgovarajućom prilikom. Danski princ Frederik, svojevremeno najpoželjniji kraljevski mladoženja, oženio se princezom Meri Elizabet u Kopenhagenu. Kćerka sultana Bruneja udala se za običnog službenika. Slavilo se deset dana u prisustvu više od 2500 zvanica koje su uveličale venčanje u palati od zlata. Prošle godine u junu švedska princeza Viktorija udala se za princa Denijela.

MIS PRINCEZA: Ranija od Jordana sa kraljem Abdulahom

10 najljepših princeza

Kada se uda za princa Vilijama, Kejt Midlton će biti jedna od najljepših princeza u istoriji, sudeći po obimnoj anketi sprovedenoj na sajtu za pronalaženje partnera *BeautifulPeople.com*.

1. Princeza Grejs od Monaka
2. Kraljica Ranija od Jordana
3. Buduća princeza Kejt Midlton
4. Dajana, princeza od Velsa
5. Princeza Šarlota od Monaka
6. Princeza Gajatri Devi
7. Princeza Madelin od Švedske
8. Krunisana princeza Meri od Danske
9. Princeza Margareta
10. Princeza Masako od Japana

Mlađe sestre: Pipa

Šta princeza Margareta, Ketrin Denev, Margaret Tačer i Pipa Midlton imaju zajedničko? One su sve mlađe sestre. Ovim zapažanjem jedne britanske novine počinju svoj dugi "izveštaj" o ličnosti Filipa Šarlote Midlton, dvadesetsedmogodišnje kume i svastike budućeg kralja Velike Britanije.

Pipa, kako je svi zovu, srednje je dete Midltonovih. Žuta štampa je opisuje kao "obrazovanu, besprekorno doteranu", ambicioznu devojkicu koja ispija šampanjac u najboljim klubovima od Kensingtona do Kana. Završila je engleski jezik na Univerzitetu u Edinburgu. Do sada je dala samo jedan intervju i u njemu je promovisala porodični biznis. Novinarica "Dejli mejla" članak o Pipi, od pre nekoliko meseci, naslovljava "Vili, jesi li siguran da si izabrao pravu sestru?". Likom veoma podseća na buduću princezu Velike Britanije. Kažu da se njih dve smeju, govore i hodaju na isti način.

Mediji se za Pipu usuđuju da kažu ono što nije primereno reći za njenu sestru, buduću kraljicu – da izgleda kao jedna od Bondovih devojaka, da je "mačkasta", luda za žurkama. Prošlog leta Pipa je pokrenula onlajn magazin o žurkama "The party times". Na sajtu se nalaze obavezne destinacije sa svim "što treba da znate o planiranju žurki", uključujući igre, recepte, ideje za poklone, ukrašavanje, uskršnje i eko proslave. Slika izgleda potpuna kada se tome doda da se mlađa sestra Midlton bavi i humanitarnim radom u organizaciji koja prikuplja novac za istraživanje kancera dojke.

"Prijatelji porodice Midlton" tvrde da je Pipa ambicioznija, da je Kejt bila ljubomorna na svoju sposobniju i komunikativniju sestru te da su roditelji pre mislili da će njihova srednja ćerka imati "spektakularno venčanje". Podgreva se priča o njihovom rivalstvu, kao i velikoj probirljivosti kada je reč o Pipinim momcima. Trenutno je u vezi sa Aleksom Loudonom, prijateljem princa Vilijama. Aleks Loudon (30) je bio igrač kriketa, završio je Iton, potom napustio sport da bi se posvetio biznisu.

fotograf i veb-administrator u porodičnoj firmi "Komadići zabave", zajedno sa bratom i sestrom. Pretpostavlja se da će se baviti humanitarnim radom budući da se u tom polju i ranije kretala, ali se za sada ništa konkretno ne zna. Da li je mana Kejt Midlton to što nije postigla značajne poslovne rezultate u 29. godini? Neko bi mogao da kaže da je karijera tek pred njom, dok drugi komentarišu da bi i sa uspešnom karijerom iza sebe i bez nje bila kriva u svakom slučaju.

Ketrin Elizabet Midlton rođena je 9. januara 1982. godine u Berkširu u građanskom braku, od oca Majkla Frensis Midltona, nekadašnjeg stjuarda i kontrolora leta u Britiš erveju, i majke Kerol Elizabet Midlton (rođena Goldsmit), takođe stjuardese zaposlene u istoj avionskoj kompaniji. Osam godina posle venčanja Midltonovi su 1987. osnovali kompaniju "Party Pieces", koja se bavi organizacijom zabava – dostava hrane i dekoracija. Pre osnivanja kompanije Midltonovi su dve godine proveli u Amanu,

u Jordanu, gde je Kejt pohađala englesku školu. Drugo dvoje dece, Filipa "Pipa" Šarlot i Džejsms Vilijam, rođeni su u Berkširu, i tada su pokrenuli porodični biznis. Firma je uspešna više od 20 godina, a od profita su odškolovali decu (godišnja školarina za koledž Marlboro iznosi 29.000 funti), kupili porodičnu kuću i mesto u istoriji Engleske.

Kejt je pohađala koledž Marlboro, a kasnije upisala istoriju umetnosti na prestižnom univerzitetu "Sent Endruz" u Škotskoj, gde je upoznala princa Vilijama. Radila je za modnu kuću "Jigsaw", a kasnije je poževela da bude fotograf i uzimala privatne časove od Marija Tesina, koji je svojevremeno načinio poznate portrete lejdice Di, princeze od Velsa. Kejt Midlton je dospela na liste najbolje odevenih javnih ličnosti 2006. godine, a u februaru 2011. modni magazini su joj dodelili najviše priznanje za izgled i stil. U međuvremenu bavila se porodičnim biznisom kao projektni menadžer, fotograf i

veb-dizajner i preživela raskid i pomirenje sa princem Vilijamom. Verili su se u oktobru 2010. u Keniji, gde su proslavljali Vilijamov uspešan završetak obuke za vojnog pilota helikoptera za spasavanje. Veridba je zvanično objavljena 16. novembra 2010. godine, a potom je određen i datum venčanja.

PRINC ZA NOVI VEK: Princ Vilijam je proglašen "Vindzorskim kraljem za novi vek" od trenutka kada ga je javnost videla u naručju majke, princeze Dajane. Već tada je nazivan budućim kraljem koji će dinastiju Vindzor odvesti u novo doba, te stoga niko nije iznenađen podrškom javnosti za venčanje i potencijalno stupanje na presto. Princ Vilijam nema otvorenih neprijatelja. Tih je, povučen, nema tipičan aristokratski akcenat već govori "običnim jezikom" i voli da se šali na sopstveni račun. Ima prijatelje iz vojske, gde je služio kao pilot helikoptera, bavio se humanitarnim radom i kao takav postao miljenik britanske javnosti,

Crna ovca porodice Midlton

Ujak buduće princeze Kejt Midlton, Geri Goldsmit, istetovirani IT milioner, živi u Londonu i u nekim medijima je najavljivan kao "osoba do koje biste najviše voleli da sedite na venčanju". On je mlađi brat majke Kerol, koji je u žiži javnosti bio 2009, kada je, po tvrdnjama tabloida, navodno prodavao kokain i nekom reporteru otkrio svoje veze sa kraljevskom porodicom. Dok su njegova sestra Kerol i zet Majkl gradili imperiju dostave hrane za zabave, da bi omogućili deci školovanje u skupim školama, mlađi brat je živio u Španiji, na Ibici, u vili "Maison de Bang Bang". Kada je čuo da će se njegova sestričina udati za budućeg kralja, prestao je da se viđa sa "plesaćicama", da konzumira alkohol i potpuno se promenio.

Ujka Geri je bio tema prilikom dogovora o detaljima svadbe u Bakingemskoj palati – da li ga pozvati samo na crkveno venčanje, a izbeći na kraljičinom popodnevnom prijemu i večernjem prijemu princa Čarlsa. Ipak, odlučeno je da prisustvuje svim događajima, ali... Izvor iz kraljevskog okruženja navodi za "NY Post" da nije naodmet biti oprezan i osigurati da ujka Geri ne bude previše blizu "veselog" princa Harija. "Niko ne želi da u novinama vidi naslov 'Kad je Hari sreo Gerija'", navodi neimenovani izvor.

za razliku od princa Harija koji baš i nema reputaciju "uzornog momka". Svestan je da postoji velika mogućnost da postane kralj, što za njega ne predstavlja pitanje želje, već budućnosti za koju je rođen – kako je objasnio u jednom intervjuu 2003. godine. To se vreme sada približilo, a princ do sada nije javno govorio o tome kako vidi budućnost svoje monarhije. Nikad nije govorio o razvodu svojih roditelja, o traumama koje je možda preživljavao, ali stalno govori da "ne prođe dan da ne pomislim na pokojnu majku".

Prema protokolu venčanja u Vestminsterskoj opatiji, kraljica Elizabeta II kao baka mladoženje Vilijama i drugi stariji članovi kraljevske porodice sede u prvom redu s jedne strane prolaza za mladence, a članovi porodice Midlton sa druge. Oni prisustvuju završnom činu venčanja dok mladenci zvanično izgovaraju sudbonosno "da". Ostale zvanice ne mogu da vide oltar, već prenos prate od trenutka kad Vilijam

Ko je ko na venčanju

Lista zvanica za venčanje bila je očekivana – britansko plemstvo, strani kraljevi iz bližih i daljih dinastija poput Svazilenda i Tonga, guverneri 15 država Komonvelta, vojni i crkveni lideri i predstavnici Britanske vojske. Zanimljivo je uočiti ko nedostaje, odnosno ko nije pozvan i zašto – na primer, zašto su pozvani monarsi zemalja u kojima se nedovoljno poštuju ljudska prava, poput Bahreina i Svazilenda, a nisu pozvani bivši premijeri Toni Bler i Gordon Braun, itd. Analizom liste zvanica najviše su se bavili britanski i američki mediji.

Britanski antimonarhisti kažu da je lista zvanica svojevrsan vodič "Ko je ko među kraljevima tiranima", jer dolaze kraljevska visočanstva ne samo Bahreina i Svazilenda, već i Saudijske Arabije, Omana, Bruneja, Katara, Lesota, Butana i Kuvajta. Iz palate Sent Džejms kažu da su se o listi zvanica konsultovali sa britanskim ministarstvom spoljnih poslova. Pored ovih prebogatih kraljevskih veličina, nalazi se i jedan od milijardera sa Forbsove liste – Gejlen Veston, drugi najbogatiji Kanađanin, čiji imetak vredi 7,1 milijardu dolara, u Velikoj Britaniji poznat kao vlasnik "Selfridgesa" i jedan od kraljičinih dobavljača hrane i ostalih kućnih potrepština. Među ličnostima iz sveta zabave spominju se muzičar Elton Džon, fudbaler Dejvid Bekam sa suprugom Viktorijom, glumac Rouan Etkinson, čuveni Mister Bin (prijatelj princa Čarlsa), i prijatelj kraljevskog para, reditelj Gaj Riči, i australijski olimpijski plivač Jan Torp, prijatelj princa Vilijama, prinčeve kolege iz Kraljevske avijacije, gde je princ služio kao vojni pilot helikoptera za potragu i spasavanje...

UVAŽENE ZVANICE: Crna Guja (Roan Etkinson), Sultan Bruneja Hasanal Bolkiah i Dejvid i Viktorija Bekam

i Kejt razmene zavete za budućnost. Na zvaničnom programu kraljevskog venčanja utisnut je grb porodice Midlton, koji je izradio otac Majkl za udaju svoje mezimice. Za dizajn grba Midltonovih bio je zadužen ekspert za heraldiku Tomas Vudkok, koji je nacrtao tri žira (po jedan za svako dete) zato što je hrastovo drvo tradicionalni simbol Engleske i naročito zapadnog

Berkšira, gde je porodica živela 30 godina. Zlatno obrnuto slovo V u centru označava Kejtinu mamu Kerol, čije je devojjačko prezime Goldsmit (na engl. "zlatar"). Bele trake koje uokviruju ovaj zlatni znak su simbol vrhova i planina i ljubavi Midltonovih prema oblasti Lejk i skijanju. Na vrhu se nalazi vezana mašina koja simboliše da je Kejt neudata žena. Grb je dizajniran

Moderna bajka i društvo spektakla

“Nekada davno, u dalekoj zemlji u Berkširu, živela je prelepa devojčica Katarina. Ona je bila rođena u porodici srednje klase Midlton. Kada je postala starija, sedela bi pored fontane želja i pevala ptičicama koje su se skupljale oko nje. Pričaju da su siromašni stanovnici sela Midltonovih slušali kako peva stihove ‘Jednog dana moj princ će doći’. Pesma je odzvanjala iz kuće gde se igrala mala Kejt. Vrlo brzo nakon što je Kejt počela da peva kako želi da je princ spase od samoće, on se pojavio. Uskoro su se sjedinili u svetoj tajni braka i živeli srećno do kraja života”, piše ovih dana Rej Filar, predsednica Feminističkog udruženja u Kembridžu, sve pucajući od cinizma. I dok je ostatak teksta posvećen feminističkoj kritici medijskog izveštavanja o venčanju engleskog princa i njegove izabranice i patrijarhalnog ponašanja kraljevske porodice, zanimljivo je osvrnuti se na medijsko podupiranje bajkovitog scenarija para Vindzor – Midlton. Arhetipska priča u kojoj “obična devojka” (iako je Midltonova iz vrlo dobrostojeće porodice) postaje princeza jeste nepresušan izvor za medije. I dok ogroman broj Britanki tvrdi da ne bi volele da su na mestu Kejt Midlton (“Svesne su da njen život neće biti bajka”, kazala je urednica sajta koji je napravio anketu “Da li ste ljubomorni na Kejt Midlton?”), vrlo je verovatno da je većina, kada su bile male, sanjale o tome.

Da li je priča koja pomalo podseća na scenario iz Diznijevih filmova usađena u kolektivnu podsvest ljudske vrste, te tako podstakla sveopštu opsjednutost venčanjem? Je li to moć arhetipa koji još može da rasplamsa maštu britanske nacije, a i sveta? Ili je reč o tome da se venčava član jedne od retkih dinastija koja i danas, kada monarhija

skoro nigde nije na ceni, ima ogroman ugled? Pritom je princ Vilijam, osim nekoliko manjih ispada, po svemu – od izgleda, ponašanja do izbora bračne partnerke – “po meri nacije”. Konačno, možda je okupiranost budućim brakom princa Vilijama i detaljima proslave, koji su do te mere iscrpni da postaju bizarni proizvod društva spektakla i medija koji ih stvaraju, kako bi davno rekao Gi Debor? Verovatno tu ima od svega pomalo.

Virdžinija Postrel, američki pisac, kulturolog i kolumnistkinja “Volstrit žurnala”, primetila je da fraza “svaka mala devojčica sanja o tome da postane princeza” generiše više od 300.000 pogodaka na Guglu. “Biti princeza nije titula, već ideal... Kada sam odrastala, moj otac me je zvao ‘princezo’. Kao nešto normalno. Sad shvatam da je to bilo čudno, jer ja uopšte nisam taj tip devojčice. SAD su republika već više od dva veka. Ipak, princeze su svuda, a arhetip ostaje uporan i profitabilan”, zaključuje ona.

U svojoj knjizi *Psihologija nesvesnog i arhetipovi* Karl Gustav Jung piše o obličjima koji se javljaju u snovima, fantazijama, sagama, bajkama. Oni su tipični i kroz istoriju se mogu pratiti daleko unazad te se obeležavaju kao arhetipovi. Kasniji psiholozi iz Jungove škole su nalazili dokaz da se bajke tako lako lepe za decu baš zato što su deca u nekom trenutku svog razvoja veoma bliska sa dubljim slojevima kolektivnog nesvesnog. Ono što je bitno jeste da te iskonske, opšte slike sadrže veliki energetski naboj. Ako smo pristalice švajcarskog psihologa, mogli bismo da zaključimo da mediji i kraljevska porodica na vrlo vešt način usmeravaju i raspiruju taj naboj.

S druge strane, nije naodmet podsetiti se i Gi Debor. Kontroverzni francuski filozof je davnih dana objavio čuvenu knjigu *Društvo spektakla*. Bila su to druga vremena i atmosfera, no neke stvari donekle zadržavaju aktuelnost. “U svim posebnim aspektima – vestima, reklamama, zabavi – spektakl predstavlja vladajući oblik života... Sam spektakl predstavlja sebe kao široku i nedostupnu stvarnost...”, piše on navodeći da spektakl predstavlja pogled na svet i da je moderno društvo “suštinski spektakularno”. Godina objavljivanja knjige je 1967.

Možda će neko na kraju reći da je venčanje princa Veličke Britanije, u stvari, samo jedan lep i bezbolan način da se pobegne od svakodnevice. Mlada siromašna Meksikanka, koja je 16 dana štrajkovala glađu kako bi dobi-la pozivnicu za venčanje kraljevskog para (jedan bogataš joj je kupio avionsku kartu), uživaće u Londonu u znak sećanja na majku koja je mnogo volela princezu Dajanu. Bolje je gledati lepe, nasmejane i bogate prinčeve i princeze nego baviti se mračnim temama koje će ionako doći na red nakon 29. aprila.

u obliku romboida a ne štita (koji je tradicionalan oblik za muškarce). Ova verzija grba, koju mogu da koriste samo Kejt i njena sestra Pipa – jer predstavlja ženskog neudatog člana porodice Midlton – utisnuta je na poledini programa venčanja, dok je Vilijamov grb na prednjim koricama.

Vilijamov grb je dizajn proistekao od grba njegovog oca Čarlsa. Glavnu značku, na kojoj se nalaze tri lava u nizu, jedan razjareni lav i harfa, podržavaju lav i jednorog – simboli Ujedinjenog Kraljevstva. U gornjem delu značke je bela traka (koja se nalazi i na okovratnicima konja i jednoroga) sa morskom školjkom,

preuzetom sa porodičnog grba princeze Dajane. Plava podvezica simboliše Vilijamovo pripadništvo vitezovima Reda podvezice.

VILIJAM VERSUS ČARLS: Uobičajeno je da posle venčanja prinčevi dobijaju neko vodstvo, i u tom slučaju princa Vilijama i njegovu suprugu oslovljavali bi sa “kraljevsko

Kumstvo Karađorđevića i britanske krune

I dok se svetska javnost iscrpno bavi zvanicama na "venčanju" veka, Srbija ima svoje "predstavnike". Naime, među više od 40 kraljevskih porodica diljem zemaljske kugle, pozivnicu su dobili i prestolonaslednik Aleksandar Karađorđević i princeza Katarina. Kako su saopštili, veoma im je drago što će prisustvovati venčanju, a mladom paru su poželeli sve najlepše. Nakon venčanja samo 300 zvanica, među kojima i Karađorđevići, prisustvuju večeri u Bakingemskoj palati. Potom sledi bal koji priređuje princ Čarls.

Što se protokola oblačenja tiče, princ Aleksandar kaže: "Ja neću nositi uniformu, već lepo, tradicionalno odelo koje se na engleskom jeziku zove 'morning suit', a moja supruga će biti lepa kao i sve dame."

Porodicu Karađorđević sa britanskom dinastijom povezuju kumstvo i rodbinske veze. Princa Aleksandra Karađorđevića krstio je patrijarh Gavrilo u Vestminsterskoj opatiji, a kumovi su mu bili Džordž VI i tada princeza danas kraljica Elizabeta. Takođe, Karađorđevići su potomci kraljice Viktorije. Na listi potencijalnih naslednika britanske krune 510 osoba potiče od kraljice Viktorije (kraljevi Norveške, Švedske, Španije, kraljica Danske, bivši kraljevi Grčke i Rumunije...), a prinčevi dinastije Karađorđević su na prvoj polovini liste. Vindzori su na čelu engleske krune od 1910. godine. Kralj Džordž V je vladao do 1936. godine. Njegov stariji sin Edvard je abdicirao. Mlađi Džordž VI bio je engleski kralj do 1952, od tada je na tronu njegova ćerka, kraljica Elizabeta.

visočanstvo," "kraljevsko visočanstvo vojvotkinja od X". Ako princ Vilijam ne prihvati vojvodstvo, onda bi njegova supruga Kejt bila "njeno kraljevsko visočanstvo princeza od Velsa". Treća mogućnost koja zavisi isključivo od kraljice Elizabete II jeste proglašenje Kejt Midlton "princezom Ujedinjenog Kraljevstva", i u tom slučaju njena titula bi glasila "Njeno kraljevsko visočanstvo princeza Katarina".

Prema rezultatima najnovijih istraživanja javnog mnjenja, princ Vilijam i Kejt rođena Midlton poželjniji su za sledećeg britanskog kralja i kraljicu od princa Čarlsa i njegove supruge Kamile. *Princ Čarls (62) upisao se u knjigu rekorda kao najdužovećnji prestolonaslednik u istoriji britanskog kraljevstva koji već 59 godina, dva meseca i 14 dana čeka da stupi na britanski tron, javljaju agencije.* Prethodni rekord držao je Čarlov čukundeda, kralj Edvard VII, koji je britansku krunu preuzeo od svoje majke, kraljice Viktorije, nakon 59 godina, dva meseca i 13 dana čekanja.

Kraljica Elizabeta II je nedavno napunila 85 godina i dobrog je zdravlja.

Biljana Vasić
i Jelena Jorgačević

Dr Ristić

dom zdravlja +

- OPŠTA MEDICINA
- MEDICINA RADA
- PEDIJARIJA
- GINEKOLOGIJA
- FIZIKALNA MEDICINA
- RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA
- BIOHEMIJSKA I MIKROBIOLOŠKA LABORATORIJA
- PREVOZ SANITETOM
- INTERNA MEDICINA
- KARDIOLOGIJA
- ENDOKRINOLOGIJA
- REUMATOLOGIJA
- UROLOGIJA
- OFTALMOLOGIJA
- OTORINOLARINGOLOGIJA
- NEUROLOGIJA
- OPŠTA HIRURGIJA
- MEDICINA SPORTA
- GASTROENTEROLOGIJA
- STOMATOLOGIJA

0-24

KARDIOLOGIJA

01.-31. maj

11070 Novi Beograd, Narodnih heroja 38, Tel. 011/2693-287, 2697-808 mob.tel. 063/205-764, Pregledi u ordinaciji od 08 do 21:30h
Kućne posete od 00 do 24h, www.dr-ristic.com, e-mail: zcentar@dr-ristic.com

NE DAMO NAŠEG ANTA: Protesti zbog osude Gotovine ne jenjavaju

Fotografije: REUTERS

Hrvatska u haškom bunilu

Muke po transkriptima

Svi se i dalje bave Tuđmanovim stenogramima sa Briona koji su završili u Haškom tribunalu. Ne zbog njihovog sadržaja u kojem ima svega i svačega, od isterivanja Srba iz Hrvatske za vreme “Oluje”, do njihovog svođenja na manje od tri odsto stanovništva. Već da bi se utvrdilo ko je taj izdajnik koji ih je dostavio tom sudu

TAMAN JE LIJEPO palo ovo uskršnje vrijeme, i to zajedno i katolicima i pravoslavicima, da se još jednom uvjerimo u to koliko stvarno navodni vjernici poštuju bar osnovne božje zapovijedi. Onu “ne ubij” u prvom redu, na osnovu koje bi danas širom bivše nam zajedničke domovine bar u uskršnje vrijeme valjalo misliti o žrtvama ratnog ludila devedesetih, čije god one bile.

Eto, u Hrvatskoj na primjer, danima se prosvjeduje zbog haške presude generalima Anti Gotovini i Mladenu Markaču (24 i 18 godina zatvora), vlasti – današnja i nekadašnji prvaci političke scene – svađaju se oko toga tko je Haškom tribunalu doturio stenograme razgovora Franje Tuđmana s raznim, a jedino se

pojedini mediji bave žrtvama, onim stotinama starčadi (više od 600) pobijenih tokom i nakon završetka akcije “Oluja” 1995. godine. O komentarima ispod tekstova o svemu tome ne treba ni trošiti riječi i energiju: vjerojatno, kad bi ta gomila slaboumnika morala staviti svoje pravo ime ispod bljuvotina koje pišu, stvari ne bi tako izgledale, ali ovako se čini da im ni sto *zdravomarija* ili sličnih pokora dnevno ne bi pomoglo da se prispodobe u normalno, a kamoli vjerujuće biće.

Nakon što se godinama ložila javnost – što iz političkih krugova, što iz advokatskih – da će se generali vratiti slobodni u domovinu (a vratio se samo Ivan Čermak, kojem se nije

dokazalo pripadništvo “zajedničkom zločinačkom pothvatu”), nakon prvog šoka, suza i nacionalnog zdvajanja nad nepravdom antihrvatskom presudom antisrpskog Haškog tribunala, nastavilo se traženjem unutrašnjih neprijatelja i krivaca. Krivaca, naime, za to što su Tuđmanovi stenogrami završili u Haškom tribunalu; ne zbog njihovog sadržaja u kojem ima svega i svačega, od istjerivanja Srba iz Hrvatske, do njihova svođenja na manje od tri posto (i to samo u ovom Brionskom, uoči “Oluje”, kojim se bavio Haški tribunal u ovom slučaju), već pitanjem tko ih je dostavio tom sudu.

MESIĆ UZVRAĆA UDARAC: Bivšeg predsjednika Stjepana Mesića u trenutku kad je javno

istjerivanje vještica počelo nije bilo u zemlji, pa se danima raspirivala slatka jeza i histerija po medijima i javnim govornicama. “Tko će Mesića dočekati na Plesu?”, pitali su se neki, aludirajući na Mesića kao izdajnika i krivca za dostavljanje stenograma. Onda se Mesić vratio, te odlučio riječkom “Novom listu” umjesto intervjua dati svoje pismo u kojem kaže da mu ne pada na pamet braniti se od optužbi, niti se spuštati na razinu rasprave s “inicijatorima i protagonistima te posve prozirne političke manipulacije u kojoj je general Gotovina postao sredstvo za stjecanje jeftinih političkih poena u izbornoj godini”.

Mesić kaže sljedeće: prva laž je da je, kako to tvrdi nekad bliska suradnica Franje Tuđmana Vesna Škare-Ožbolt, pri preuzimanju Ureda predsjednika početkom 2000. godine, preuzeo sve uredno popisane dokumente. Ona je, naime, tvrdila da u Tuđmanovu sobu nitko nije ulazio (Tuđman je umro uoči parlamentarnih izbora, u decembru 1999. godine), a da su svi transkripti bili u sefu, uredno spremljeni, te da mu je ona dala ključ od sefa i neophodne šifre.

Dokumentacija je bila, kaže Mesić, “na tri mjesta: u kancelariji Vesne Škare-Ožbolt, pomoćnice Predstojnika Ureda, u Pismohrani, i u Arhivu, u podrumu glavne zgrade gdje su radili službenici koji su se bavili presnimavanjem audio-vizualnih zapisa. Povrh toga, svaki savjetnik, kao i pomoćnici i pročelnici imali su u svojim kancelarijama i sefovima raznu dokumentaciju, uključujući i te famozne transkripte. Dakle, dokumenti su bili doslovno razbacani po cijelome Uredu. Da bi se uvelo reda i da bi se dobio pregled nad stanjem, u svibnju godine 2000. formirana je komisija sa zadatkom da popiše, preuzme i pohrani dokumentaciju što je zatečena u Uredu”. Tu je komisiju vodio Ivan Jarnjak, ministar policije u vrijeme “Oluje”, a te 2000. godine šef Ureda za nacionalnu sigurnost. “Iz zatečenih zapisnika mogli smo utvrditi da je Jarnjak osobno čitao i izdavao one transkripte koji su mu se činili, iz raznih razloga, zanimljivima. Riječ je o stotinama dokumenata, zapisnicima sa sjednica VONS-a, predsjedništva HDZ-a i osobnih razgovora predsjednika Tuđmana s najpovjerljivijim suradnicima. Jedan dio tih transkripata preuzeo je Vladimir Šeks, drugi Miroslav Tuđman, dok je treći dio na čudan način nestao, da – upravo tako: nestao. Na primjer: nema nijednog transkripta, osim dva ili tri kurtoazna razgovora, o susretima kojima je prisustvovao Jarnjak i Ivić Pašalić”, kaže Mesić u svom pismu.

Mesić kaže i da niti jedan transkript nije bio,

kako to tvrdi Škare-Ožbolt, u zapečaćenoj koverti, niti su svi imali oznaku državne tajne; naprotiv, vladao je kaos među razbacanim dokumentima.

PROZVANI PERU RUKE: Tko je transkripte dostavio Haškom tribunalu? Obaveza je po zakonu – donesenom još za Tuđmanove vladavine – suradnja s tim sudom, piše Mesić, te precizira da ni on, niti njegov Ured nije izravno dostavio neki od Tuđmanovih transkripata Haškom tribunalu. Dapače, kaže on, od januara 2001. godine Vlada je postala vlasnik cjelokupne dokumentacije, te su svi transkripti išli preko Vlade, temeljem njenog zahtjeva za dostavu. Kad je o Brionskom transkriptu riječ, njega je u podrumskom Arhivu našla (a riječ je o originalnom zvučnom zapisu i skraćenom video zapisu) Protuobavještajna agencija (POA) “čiji je ravnatelj tada bio Tomislav Karamarko”, današnji ministar policije.

“Izuzela ga je, te nakon što je utvrdila nje-

KO JE UKRAO TRANSKRIPTE: Stjepan Mesić

govu autentičnost, taj je zapis predan Haškom sudu. Tu, dakle, moj Ured nije igrao ni ulogu servisa, a kamoli da bih ja osobno s time imao bilo kakve veze. Ali, kada se već spominje taj dokument, a ponavljam: ključan je audio zapis, a ne transkript, baš bi me zanimalo, tek onako usput, zašto ga nisu izuzeli oni koji su prije mogega dolaska na mjesto Predsjednika pregledavali Tuđmanovu dokumentaciju iz koje je – ponovit ću – dosta toga nestalo. Ovaj dokument, međutim, nije”, kaže Mesić.

Sad su svi stali na zadnje noge: i Vesna Škare-Ožbolt, koja ostaje pri svome da su svi zapisi i transkripti bili sređeni i pečatirani kao tajna, Vladimir Šeks tvrdi da je preuzeo samo one transkripte koji su se odnosili na HDZ, Miroslav Tuđman da je uzeo samo ono što je vlasništvo obitelji (lične stvari oca), Tomislav Karamarko nema veze ni sa čime, jednako kao ni bivši ministar i šef službe za nacionalnu sigurnost Ivan Vekić, čiji je podređeni Mladen Markač osuđen haškom presudom za sudjelovanje u zajedničkom zločinačkom pothvatu. Ima još: upravo je premijerka Jadranka Kosor najavila da je krenula istraga o tome tko je Brionske transkripte dostavio Haškom tribunalu...

A MOGLO JE DRUGAČIJE: Sve to, očito, zbog onoga što je Mesić još rekao u svom pismu: da je Haški sud bio potreban Hrvatskoj, jer nije bilo političke volje da ona sama sudi “svojim” počiniteljima ratnih zločina. “Pri tome, nema nikakve sumnje da je državni vrh za te zločine znao. Dugo sam se dvoumio da li da to javno iznesem, ali sada ću reći: bio sam prisutan kada je jedan tadašnji ministar koji je također ovih dana prilično glasan, referirao Tuđmanu da se srpska sela u zapadnoj Slavoniji pale u tri smjene. Doslovno tako: pale se u tri smjene”, kaže Mesić i konstatira da “nema i nije bilo spremnosti pogledati istini u oči”. Replicirao mu je Jarnjak, bivši ministar čiji je podređeni Mladen Markač osuđen u Haškom tribunalu: paljene su četničke kuće, teroristička uporišta i “bile bi spaljene opet”.

A moglo je i drugačije. Evo mještani Čučeva kod Kistanja traže da se brigadir Hrvatske vojske Tihomir Budanko proglasi počasnim građaninom Općine Kistanje. “Da nije bilo njega, ne bi danas bilo ni nas”, svjedoče Kistanjci i kažu: “On je spasio nas, Srbe, od ubojica i palikuća nakon ‘Oluje’”, kaže 81-godišnji Ilija Kutlača i priča: “Nakon ‘Oluje’ ostalo je u selu nas 14. Danas nas je četvero živo. Došla je Hrvatska vojska, bilo je tu svakakvih, idu neki s kombijem, jedni u crvenom ‘stojadinu’ s automatskim puškama, razbiše vrata kuća, razbacali, tražili marke, prvu kuću u selu su zapalili, a onda je netko ubio slijepog Stevu Kutlaču. Mi već mislili gotovo je, sad će nas sve po redu. Ali onda je, bilo je to dva dana nakon Oluje, sa svojom postrojbom došao oficir HV-a Tihomir Budanko. Potjerali su te svakakve vojnike što su bili po selu. Bili su vojnici kao i oni, ali otjeraše ih. Budanko nam je rekao da se ne plašimo, jer će nas oni čuvati.”

Tatjana Tagirov

Život sa roditeljima i priče o ženama

Dvojica nemačkih studenata oduševljeno mi prepričavaju događaj iz Beograda. “Vozili smo se autobusom i bila je gužva. Hteli smo da probušimo karte za prevoz, ali nikako nismo mogli da dodemo do automata. A onda je čovek do nas dao naše karte drugom čoveku, ovaj trećem koji ih je potom ‘otkucao’. To je bilo neverovatno ljubazno.” Dok slušam, ne mogu da se otmem utisku da u tome nema ama baš ničeg neverovatnog, već se radi o uobičajenom gestu. Ili je i to ipak stvar mentaliteta

Nedavno je poznanik na predavanju koje se ticalo teme o “nama i njima” ispričao svoje iskustvo iz Skandinavije pre više od dve decenije. Živeo je neko vreme na hladnom severu Evrope. Jedno veče sedeo je kod kuće i gledao film *Paklena pomorandža*. Izašao je oko dva iza ponoći, bilo je pusto, nigde čoveka, nigde automobila. Sa druge strane ulice ugledao je tri mladića nekonvencionalne spoljašnjosti. Bili su, u najmanju ruku, obučeni neobično, a poznanik i danas pamti njihove frizure. Stajali su i gledali u njegovom pravcu. Sačekao je nekoliko sekundi, nisu se pomerili. Bio je zbunjen, a pod utiskom odgledanog filma koji obiluje “eksplicitnim scenama nasilja”, i uplašen. Trebalo je da pređe ulicu, ali bi to značilo da prođe pored njih koji su skoro ukočeno stajali. Napeto je iščekivao da se nešto dogodi, a onda su oni krenuli ka njemu. Tek tada je shvatio: sve vreme su tri mladića u dva ujutru, posle noćnog provoda, u ulici praznoj kao napuštena fabrika, čekala zeleno svetlo za pešake na semaforu ne bi li prešli ulicu “po propisu”. Kada se pogleda ponašanje ovdašnjih pešaka i uopšte u južnijem i istočnijem delu Evrope, jasno je da postoji nešto što je “stvar mentaliteta”. Ogleda se u svemu. Poštovanju saobraćajnih znakova, govoru tela, smislu za humor, razgovoru sa strancima, temama koje su prihvatljive za prvi susret.

Nedavno su u posetu Beogradu došla dva mlada Nemca, buduća politikologa. Hendrik Johaneman (23) i Fabijan Hinc (21) studiraju u Frajburgu, putovali su mnogo, obojica znaju po pet jezika. Fabijan govori i farski, pa će ove godine ići da provede dva semestra u Iranu, Henrik odlazi u Portugal da tamo studira i poboljša svoje, već veoma dobro, znanje portugalskog. Dok su u Beogradu, sve pažljivo osmatraju. Fabijan je pre dolaska u Srbiju već posetio druge zemlje regiona. Pričamo o utiscima koje će poneti odavde, o onome po čemu se razlikujemo.

“Vi stalno pričate o ženama. Hrvati pitaju šta mislim o hrvatskim ženama, Srbi o srpskim, Bosanci isto. To je prvo pitanje skoro svih. I uopšte na Balkanu, muškarci su nekako opsednuti seksom”, iznosi svoje opažanje Fabijan, dok Hendrik klima glavom.

Obojica su impresionirani ovdašnjom ljubaznošću. (Još je o Srbima čuveni Arčibald Rajs pisao: “Vaš narod je gostoljubiv i zna za samilost.”) Henrik mi oduševljeno prepričava “događaj iz gradskog prevoza”. “Vozili smo se autobusom i bila je gužva. Hteli smo da probušimo kartu, ali nikako nismo mogli da dodemo do automata. A onda je čovek do nas dao naše karte drugom čoveku, ovaj trećem koji ih je potom otkucao. Istim putem su nam ih vratili nazad. To je bilo neverovatno ljubazno, tako nešto ne može da se desi u Nemačkoj. Čini mi se

Foto: M. Milenković

da je ovde ljudima više stalo jednima do drugih.”

Kao drugi primer navode ponašanje prodavačice u obližnjoj radnji. Naime, “ona je bila toliko fina” da im je ponudila da probaju jagode pre nego što ih kupe. To je još jedna stvar koje se ne događa tamo, u njihovoj zemlji.

Fabijan priča o studentskom životu u Nemačkoj. Ističe kako skoro svi kada završe srednju školu idu od kuće i žive sami ili sa cimerima. “Deo studentske kulture je da živimo sami.” Čudno im je da ovde to ne radi niko “osim ako baš ne mora”.

Konačno, Beograd im se sviđa. Kada pogledaju kroz prozor solitera na novobeogradskoj strani ka centru grada, liči im na Tadžikistan, kad obilaze Zemun deluje im da su u Austriji, Novi Beograd sa mnoštvom zgrada u socijalističkom stilu s jedne, i lepim primerima savremene arhitekture sa druge strane.

Na prvom mestu spiska želja tj. znamenitosti koje su hteli da vide nalazio se Muzej “25. maj”. Došli su odande punih ruku suvenira, šolja sa likom Josipa Broza, razglednica – fotografija Jovanke Broz. “Jedna žena u Mostaru, Hrvatica, kazala mi je: ‘On nije bio naš predsednik. On to i dalje jeste’”, prepričava mi Fabijan.

Smeju se, sa simpatijama, našoj “urnebesnoj transkripciji stranih imena” i potrebi da svima dajemo nadimke. “Izraz bliskosti valjda”, smatra Henrik. On je, inače, vegetarijanac. Kada je dan pre toga išao da kupi sebi nešto za ručak, kazao je u prodavnici da mu daju nešto što nije meso i nije riba. Žena je hitro klimnula glavom i rekla: “Nema problema, imamo piletinu.”

JELENA JORGAČEVIĆ

Ovaj članak je napravljen uz podršku Evropske unije. Sadržaj ovog dokumenta je isključivo odgovornost nedeljnika “Vreme” i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije. Projekat (“Vrtine života u porodici evropskih naroda”) finansira Evropska unija kroz program Medijski fond u okviru evropskih integracija, kojim rukovodi Delegacija EU u Srbiji, a realizuje BBC World Service Trust.

ORUŽJEM PROTIV DEMONSTRANATA: Krvavi neredi u Siriji

DAMASK

Put bez povratka

Der Standard
Gudrun Harer

Libiji i Siriji, dvema zemljama u kojima se trenutno vodi najkrvaviji rat za slobodu, zajedničko nije samo što im režimi spadaju u najrepresivnije, nego i da su najneomiljeniji u regionu. Suprotnost tome je Saudijska Arabija, islamistička diktatura, međutim, visoko poštovana u okruženju, a prijateljski nastrojena i prema Zapadu (zbog čega je nazivaju "umerenom").

U slučaju Libije i Sirije sve zavisi i od ličnosti na njihovom čelu: verovatno nema nijedne arapske zemlje sa kojom se Muamar el Gadafi nije pokarabasio. Ali on je bar lično izveo svoju revoluciju za razliku od Bašara al Asada koji je predsedničku funkciju nasledio od oca baš kao i, kako kažu, neizmernu žudnju da popuje starijim arapskim vladarima, što je išlo na živce svima od Mubarak do kralja Abdulaha od Saudijske Arabije. Sigurno je da prema njemu nisu gajili nikakvo poštovanje.

A zatim je tu još i savez sa Iranom i šiitskim Hezbolahom u Libanu koji je sponzorisan iranskim novcem: taj savez Bašir al Asad, doduše, nije sam izmislio, ali dok je njegov otac Hafiz lukavo svoje saveze negovao za sopstvenu korist i jačanje ličnog značaja, Siriji pod njegovim sinom polako preti da se uruši u zastupnika iranskih interesa u regionu, a protiv sopstvenih, sirijskih interesa. A to sunitski

Arap nikako ne vole. U Persijskom zalivu isto vreme besni još i iransko-saudijska svađa oko hegemonije, a u Libanu ante portas stoji prva vlada koju će podržati Hezbolah. Saudijske pokušaje da posreduje između Hezbolaha i sunitskog tabora nije minirao niko drugi nego Sirija.

To znači: malena je volja u regionu da se učini išta u prilog Asada. Za razliku od Jemena, gde Savet država Persijskog zaliva pokušava da Aliju Abdulahu Salehu omogući kontrolisan odlazak, na adresu Damaska iz inostranstva stižu samo uobičajeni pozivi da se obustavi nasilje. SAD pripremaju prve sankcije, isto će uslediti od EU. U svetlu intervencije u Libiji uskoro će se postaviti pitanje da li se i u Siriji može samo pasivno posmatrati kako režimske snage pucaju u demokratski pokret.

Svojim upadom u grad Dera režim je definitivno krenuo putem sa koga povratka nema. Čini se da i sam shvata da će ili preživeti – i to po svaku cenu – ili propasti. Stotine i hiljade osoba i njihova klijentela, čije egzistencije zavise od opstanka na vlasti, boriće se do kraja. To znači da bi Sirija, ako istorija iznenada ne krene nekim drugim tokom, mogla da postane sledeća zemlja u kojoj se vodi građanski rat.

BUDIMPEŠTA

Bože, zaštitite Mađare

DPA

Mađarski parlament je u ponedeljak odobrio novi, sporni ustav: 262 poslanika glasala su za njega, 44 protiv, jedan poslanik se uzdržao od glasanja. Projekat je predložila desno-nacionalna, vladajuća partija Fides (Savez mladih demokrata), koja u parlamentu raspolaže dvotrećinskom većinom neophodnom za promenu ustava. Opozicione socijaldemokrate (MSP) nisu prisustvovala glasanju. Novi ustav treba da stupi na snagu 1. januara 2012. godine.

Ministarstvo spoljnih poslova u Berlinu izrazilo je sumnju da se novi ustav može uklopiti u "vrednosti Evropske unije". Zelena frakcija u Evropskom parlamentu je zamerila što se od članica EU ne zahteva poštovanje osnovnih prava. Fides je izjavio da svaki Mađar može da bude "ponosan" na svoj ustav. Predsednik mađarskih socijaldemokrata Atila Mešterhazi novi ustav nazvao je, međutim, "neligitimnim" i "prolaznim".

Na osnovu ovog ustava Fides može da preuredi zemlju, učvrsti sopstvenu vlast i svaku buduću vladu onesposobi da deluje. Ukoliko se blagovremeno ne prihvati državni budžet, predsednik države može da raspusti parlament. Savet za budžet, izabran na devet godina, a koji kontroliše Fides, svojim vetom može da blokira svaki budžet neke naredne vlade.

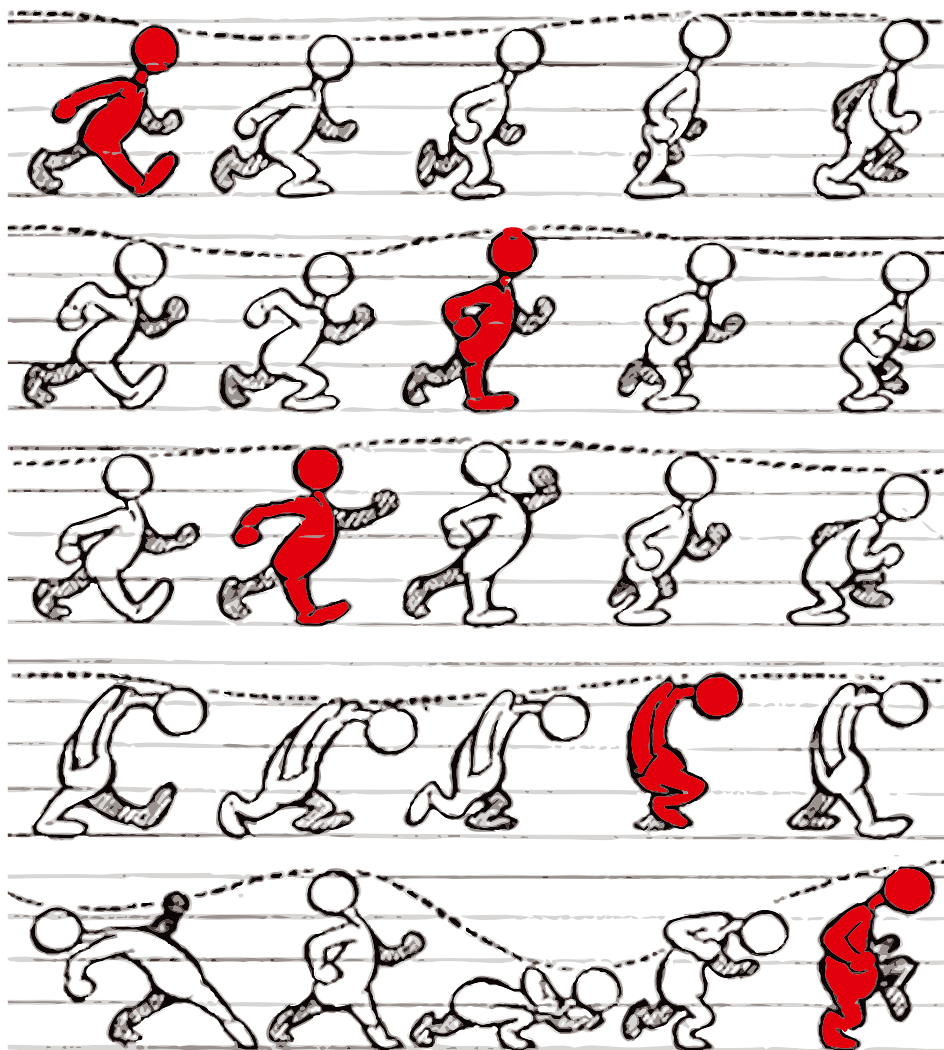
Ustav počinje prvim stihom mađarske nacionalne himne "Bože, zaštitite Mađare". Naslov preambula je "Nacionalno verovanje" i kao pravna merila utvrđuje Boga, hrišćanstvo, krunu, ponos na sopstvenu istoriju, kao i pobliže nedefinisani "istorijski ustav". Kritičare to podseća na fašističku ideologiju tridesetih godina.

Mađari više ne mogu da se žale ustavnom sudu, taj pravni put je zatvoren i za opštine. Samo predsednik države, vlada ili grupa koja se sastoji od najmanje četvrtine poslanika može da zahteva preispitivanje zakona na ustavnost. Ustavni sud više ne sme da sudi o zakonima, koji se tiču državnog budžeta.

Građani imaju manje mogućnosti da oblikuju politiku. Referenduma više ne treba da bude, potpuno su isključeni referendum i promena ustava ili izbornim zakonima. Lokalni izbori ne treba više da se održe svake četvrtre, već svake pete godine.

VREME

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

Dvadeset pet

Kako da uhvatimo korak? Jedan od najpoznatijih američki animatora, Preston Bler (1908–1995), koji je crtao i za Volta Diznija i za MGM, svojevremeno je napravio šemu za animiranje ljudskog koraka, danas poznatu kao “hod Prestona Blera” (na slici). Animiranje kretanja, kao i svako drugo oživljavanje slika, podrazumeva da se za stvaranje iluzije pokreta sukcesivno slože frejmovi koji će dovesti do persistencije, odnosno održanja slike. Moderni psiholozi odbacuju jednostavno objašnjenje po kome se bilo koja iluzija kretanja stvara samo zbog toga što oko u mrežnjači zadržava prethodnu sliku. Međutim, ovaj koncept je osnov za svaku od tehnika snimanja i emitovanja “živih slika”, bilo da je reč o filmu, televiziji ili kompjuterskom ekranu.

Koja je zapravo granica na kojoj se niz kadrova pretvara u “živu sliku”? Obično se smatra da je animacija sa šesnaest sličica u sekundi suviše isprekidana. Kada njihov broj raste iznad toga, kretanje postaje uverljivo, a korak gladak. Na ovom principu su radili takozvani fenaktistoskopi ili zoetropi, nekada popularne kružne

igračke koje su animirale kretanje nizom sličica. Kasnije je uspostavljena praksa da se na filmskoj traci beleže 24 sličice u sekundi, ali se kod recimo PAL standarda i većine savremenih ekrana odavno koristi i osvežavanje sa 25 frejmova u sekundi. Postoji i čitav niz drugačije uspostavljenih standarda.

No, šta biva ako čovek u poslednjim trenucima vidi ceo svoj život – kolikom brzinom mu tada slike promiču pred očima? Koliko slika je neophodno da bi se u njih smestio jedan život? Mada se na to ne može odgovoriti, nema zapravo tog fenomena koji nećemo moći da opišemo nizom diskretnih, sukcesivnih slika. Uključujući i život.

Naime, ako razmislimo o tome da se takvim nizom može opisati svaki proces, postaje jasnija sentenca *Natura non facit saltus* o tome da “priroda ne pravi skokove”, koja je toliko oduševljavala Čarlsa Darvina (1809–1882) dok je razmišljao o postupnosti evolucije. Naime, iz slike u sliku prelaz ne može biti drugačiji nego postepen. To ne znači da niz postepenih slika neće u krajnoj liniji dati – skok.

S. B.

Fotografija čistog uma

Pre tačno sto godina, u Briselu, u Belgiji, počinju da se organizuju Solvejeve konferencije, koje će postati verovatno najznačajniji skupovi svetskih fizičara i hemičara u istoriji nauke

Piše: SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Mada nisu dovoljno poznate u najširoj javnosti, Solvejeve konferencije su dugoročno obeležile naučni i tehnološki razvoj – u najbukvalnijem smislu vodeći svetski naučnici su tokom ovih skupova suočavali raznovrsne koncepcije i viđenja strukture sveta, koji su decenijama potom trasirali način razmišljanja o prirodi. Prva Solvejeva konferencija održana je pre sto godina, 1911, u hotelu Metropol u Briselu.

Na ovom kongresu raspravljalo se o zračenju i kvantima, a među dvadeset četiri učesnika bili su Ernest Raderford, Maks Plank, Hendrik Lorenc, Marija Kiri, Anri Poenkare, Arnold Zomerfeld i u to doba jedan od najmlađih, Albert Ajnštajn. U suštini posvećen

odnosu klasične i kvantne mehanike, kongres je pokazao da je u tadašnjoj nauci došlo do konačnog raskida sa Njutnovim pogledom na svet i da fizika ulazi u novo doba.

Skup je organizovao belgijski naučnik i industrijalac Ernest Solvej (1838–1922). U drugoj polovini XIX veka, Solvej je otkrio nekoliko značajnih hemijskih procesa, uključujući i postupak dobijanja sode, to jest natrijum-karbonata, koji je i danas poznat kao Solvejev proces. Na temelju svojih otkrića podigao je niz fabrika koje su mu donele ogromno bogatstvo, a jedan njegov ne tako mali deo uložio je u afirmisanje nauke i kulture. Godine 1911. Solvej je sazvao tada najpoznatije fizičare u Brisel, da bi i sam učestvovao na skupu koji je zapravo bio prvi svetski kongres fizičara.

Pošto se kongres pokazao kao uspešan, Solvej se odlučuje da

PETA SOLVEJEVA KONFERENCIJA: Park Leopold, Brisel, 1927.

GORNJI RED - SLEVA NADESNO:

AVGUST PIKARD (A. Piccard, 1884–1962, istraživanje atmosfere balonom), EMIL ANRO (E. Henriot, 1885–1961, otkrio prirodnu radioaktivnost i nuklearne centrifuge), POL EHRENFEST (P. Ehrenfest, 1880–1933, dao doprinos u spajanju kvantne i statističke fizike), EDUARD HERCEN (Ed. Herzen, 1877–1936), Teofil de Donder (Th. De Donder, 1872–1957, otac ideje nepovratnosti procesa u termodinamici), ERVIN ŠREDINGER (E. Schrödinger, 1887–1961, nobelovac, autor Šredingerove jednačine, centralnog principa kvantne mehanike), ŽIL-EMIL VEŠAFELT (J. E. Verschaffelt, 1870–1955), VOLFGANG PAULI (W. Pauli, 1900–1958, nobelovac, kreator Paulijevog principa, bazičnog zakona u opisivanju kvantnog sveta), VERNER HAJZENBERG (W. Heisenberg, 1901–1976, nobelovac, otac kvantne mehanike i Hajzenbergovog principa neodređenosti), RALF FAULER (R.H. Fowler, 1889–1944, značajan doprinos statističkoj fizici), LEON BRULIEN (L. Brillouin, 1889–1969, otkrio Brulienovo rasejanje i istoimene zone u kristalima).

SREDNJI RED:

PETER DEBAJ (P. Debye, 1884–1966, nobelovac, razvio Debajev model koji opisuje kvantno poreklo toplotnih pojava kod čvrstih tela), MARTIN KNUDSEN (M. Knudsen, 1871–1949, izučavao molekularne gasove), VILIJAM BRAG (W.L. Bragg, 1890–1971, nobelovac, otkrio Bragov zakon difrakcije X zračenja – ključni za razumevanje kvantne strukture čvrstih tela), HENDRIK KRAMERS (H.A. Kramers, 1894–1952, autor brojnih zakonitosti kvantne fizike), POL DIRAK (P.A.M. Dirac, 1902–1984, nobelovac, tvorac kvantne elektrodinamike, opisao fermione i predvideo antimateriju), ARTUR KROMPTON (A.H. Compton, 1892–1962, nobelovac, otkrio Komptonov efekat – eksperimentalni dokaz da svetlost ima čestičnu prirodu), LUJ DE BROLJ (L. de Broglie, 1892–1987, nobelovac, talasna priroda čestica), MAKŠ BORN (M. Born, 1882–1970, nobelovac, dao objašnjenje kvantnih veličina u Šredingerovoj jednačini), NILS BOR (N. Bohr, 1885–1962, nobelovac, otac kvantne fizike).

DONJI RED:

IRVING LANGMUIR (I. Langmuir, 1881–1957, nobelovac, otkrio koncentrični položaj elektrona u atomu), MAKŠ PLANK (M. Planck, 1858–1947, nobelovac, otkrio da je svetlost kvantovana), MARIJA KIRI (M. Curie, 1867–1934, nobelovac, otkrila radioaktivnost), HENRIK LORENC (H.A. Lorentz, 1853–1928, nobelovac, teorija elektromagnetnog zračenja – matematička osnova za Ajnštajnovu teoriju relativnosti), ALBERT AJNŠTAJN (A. Einstein, 1879–1955, nobelovac, otac moderne fizike), POL LANŽEVEN (P. Langevin, 1872–1946, dao značajan doprinos statističkoj fizici), ČARLS-EUGEN GAJ (Ch. E. Guye, 1866–1942, dao značajan doprinos teoriji relativnosti), ČARLS VILSON (C.T.R. Wilson, 1869–1959, nobelovac, napravio Vilsonovu komoru za snimanje elementarnih čestica), OVEN RIČARDSON (O.W. Richardson, 1879–1959, nobelovac, otkrio zakone termoelektronske emisije elektrona).

redovno finansira slične konferencije. Od tada na njima učestvuju samo naučnici po pozivu, izabrani tako da predstavljaju sam vrh svetske fizike i hemije. Na konferencijama nema samoprijavljenih učesnika, a samo nekolicini probranih belgijskih naučnika dozvoljeno je da sede u publici i slušaju diskusije. Za svaku od konferencija, na zadatu temu, materijali se spremaju unapred, tako da učesnici budu upoznati sa temom diskusije. Inače, konferencije se održavaju tako da se na svake tri godine okupljaju fizičari, zatim nastupa godina pauze, pa se sastaju hemičari, i onda se ciklus ponavlja.

U istoriji Solvejevih konferencija, bez sumnje je najznačajnija bila peta po redu. Ona je održana nakon Solvejeve smrti, u oktobru 1927. godine, i okupila je dvadeset devet svetskih fizičara, među kojima je bilo čak 19 dobitnika Nobelove nagrade. Oni su u okviru teme “Elektroni i fotoni” raspravljali o interpretacijama kvantne mehanike i o Hajzenbergovom principu, a skup je obeležila mitska debata između Alberta Ajnštajna i Nilsa Bora o tome da li “Bog baca

kočke”. Diskusije su bile tako napete i prepune terminoloških digresija da je austrijski fizičar Pol Ehrenfest u jednom trenutku izašao i na tabli napisao citat iz Biblije o jezicima Vavilona.

“Nespremnost da se odrekne determinističkog opisa prirode, u principu, najviše je pokazivao Ajnštajn. On nas je izazivao argumentima”, napisao je četrdeset godina kasnije tvorac kvantne mehanike Nils Bor. Naime, nakon pete Solvejeve konferencije kvantna mehanika postala je zaokružena kao nauka. Smatra se da je posle velike debate Borovo stohastično tumačenje prevladalo Ajnštajnov skepticizam i nova fizika je oživela – u narednim decenijama ona će, korak po korak, dovesti do razvoja nuklearne tehnologije i nastanka atomskih oružja, ali i razvoja tranzistora i elektronike koju danas poznajemo, kompjutera, digitalnih kamera i optoelektronike.

Bila je to jedna od najznačajnijih raskrsnica na putu razvoja moderne civilizacije. U jednom trenutku, učesnici konferencije su izašli u obližnji park Leopold i fotografisali se. Tada je nastala slika sa najviše nobelovaca fotografisanih na jednom mestu.

Ljudi koji grade instituciju

Piše: MARIJA VIDIĆ

Jedna od najnaprednijih naučnih ustanova u Srbiji, Institut za fiziku, početkom maja obeležiće 50 godina postojanja. No, slavlje je uveliko počelo krajem aprila, otvaranjem izložbe fotografija (postera) autora Vladimira Nenezića i Igora Smolića, pod nazivom “Physics4U” (“Physics For You”) u Galeriji nauke i tehnike Srpske akademije nauka i umetnosti.

Na izloženim fotografijama su uglavnom ljudi – mladi, stari, slikani pojedinačno ili u grupi. Svi oni su na neki način obeležili jedan period u razvoju ove ustanove, ili se očekuje da će to učiniti u budućnosti.

Na nekoliko fotografija su očevi Instituta. Tu je prvi direktor Aleksandar Milojević (1912–1986), koji je krajem pedesetih godina XX veka – onog trenutka kada je fizika u Jugoslaviji krenula u nagli razvoj – došao na ideju da okupi sve beogradske profesore fizike pod jedan krov da bi razvijali nauku i obrazovali nove generacije. Milojević je onda postavio temelje budućeg razvoja ustanove: mlade istraživače je razaslao u svetske laboratorije da stiču znanja, pa da se vrate u Institut i samostalno pokrenu istraživanja u najrazličitijim oblastima.

Do Milojevićeve je slika Radeta Antanasijevića (1938–2003), drugog direktora Instituta, vrsnog eksperimentalnog fizičara koji je najveći deo karijere posvetio nuklearnoj fizici ispitujući različite procese u atomskom jezgri. Antanasijević je bio direktor Instituta u njegovo zlatno doba – od kraja sedamdesetih do kraja osamdesetih, kada cvetaju istraživanja, a Institut razvija saradnju sa mnogim ustanovama širom socijalističke Jugoslavije i sa ostatkom sveta.

No, možda je najzaslužniji za ono što u ovoj ustanovi zovu “duh Instituta za fiziku” jedan od najpoznatijih i najcenjenijih teoretičara, akademik Zvonko Marić (1931–2006). On je uveo kvantnu mehaniku na Univerzitet u Beogradu i bio vrstan i svestran fizičar, mada nikad nije imao niti želeo zvanične funkcije u ovoj ustanovi. Međutim, možda još veći njegov značaj od doprinosa u nauci je bio u uticaju koji je imao na kolege – Marić je zagovarao stalno usavršavanje, insistirao je na širem sagledavanju svakog zadatka, kao i na svestranijem pristupu naučnom radu. Bio je motivator i pokretač na Institutu.

Kroz krizno vreme početkom devedesetih Institut je proveo treći direktor Marko Popović, koji je, inače, prvi istraživač zaposlen na Institutu 1961. godine, ubrzo nakon osnivanja. Njega je na poziciji

FOTOGRAFIJA SRPSKE NAUKE: Postdiplomci i mladi istraživači Instituta za fiziku u Beogradu

Foto: Vladimir Nenezić

direktora sredinom devedesetih zamenio Dragan Popović, koji je donedavno bio na čelu ove ustanove, učinivši je vrhunskim institutom. Zahvaljujući Draganu Popoviću, krajem devedesetih godina postepeno je obnovljena zgrada Instituta u Zemunu, tako da je izbegla sudbinu mnogih koje su u vreme sankcija i krize oronule i propale.

Delom zahvaljujući i tome, početkom dvehiljaditih godina Institut je prvi nakon izolacije Srbije izašao u *evropski istraživački prostor* pokrenuvši saradnju sa brojnim naučnim ustanovama. Kada je Srbiji konačno dopušteno da učestvuje u projektima Šestog okvirnog programa (FP6) za istraživanje i tehnološki razvoj Evropske komisije, Institut je osvojio ubedljivo najveći broj projekata, a više laboratorija Instituta označene su kao takozvani evropski Centri izvrsnosti.

Zahvaljujući ovim projektima i saradnjama, kao i velikim uspesima u istraživanju, Institut je u poslednjih desetak godina obezbedio značajna sredstva za obnovu laboratorija i instrumenata, što kroz fondove EU, što kroz Nacionalni investicioni plan. Neke od ovih laboratorija i aparatura – sudeći prema fotografijama sa izložbe u

Galeriji SANU – laicima zaista izgledaju kao “svemirski brodovi”.

U Galeriji su izložene i fotografije istraživača srednje i mlađe generacije koji su već ostvarili izuzetne rezultate u radu: jedan od najmlađih srpskih akademika Zoran Lj. Petrović, rukovodilac Nacionalnog centra izuzetnih vrednosti za primenu plazme u nano tehnologijama, medicini i ekologiji, zatim Milovan Šuvakov, koji u istoj laboratoriji radi na numeričkim simulacijama u kinetičkoj teoriji, kao i Nenad Vukmirović, koji se nedavno iz nacionalne laboratorije “Lorens Berkli” u SAD vratio na Institut da bi radio u Laboratoriji za primenu računara u nauci.

Konačno, tu su i 40 mladih doktoranata koji su tek nedavno započeli svoju karijeru na Institutu za fiziku – 23 njih zaposleno je u 2011. godini. Zahvaljujući pomenutim i ostalim ljudima koji rade u Institutu, danas se o njemu govori kao o ustanovi od nacionalnog značaja.

U takvoj, nadasve pozitivnoj atmosferi, ovih dana – od 21. aprila do 19. maja – Institut za fiziku, uz niz seminara, okruglih stolova, promocija i izložbi u Galeriji SANU proslavlja svoj pedeseti rođendan. I svi su dobrodošli.

Pametne ćelije rešavaju stvar

Postoje u mnogim vrstama tkiva odraslih ljudi, a njihova najveća koncentracija u telu odrasle osobe je u koštanoj srži i krvi. Međutim, i ono što se do juče smatralo biološkim otpadom, danas nas može spasiti smrti, dijalize, drhtavih ruku, ćelavosti, bora, starosti i – gubitka voljenih

Za "Vreme nauke" iz Milana, Italija

Ideja da naš organizam može biti izlečen i zaceljen delovima našeg tela zvuči pomalo naučnofantastično, međutim, istraživanja su dokazala da ljudsko telo zaista poseduje jedinstven oblik rezervi čija je svrha obnavljanje oštećenih tkiva. Reč je o matičnim ćelijama, ćelijama univerzalnog tipa koje se tokom razvoja embriona razvijaju u sve vrste ćelija, kao što su crvena krvna zrnca i ćelije kože, a u kasnijoj fazi života imaju sposobnost da popravljaju oštećena tkiva.

SPASONOSNI "OTPAD": Matične ćelije postoje u mnogim vrstama tkiva odraslih ljudi, a njihova najveća koncentracija u telu odrasle osobe je u koštanoj srži i krvi. Međutim, i ono što se do juče smatralo biološkim otpadom, danas nas može spasiti smrti, dijalize, drhtavih ruku, ćelavosti, bora, starosti i – gubitka voljenih. Posteljica i pupčanik koji su bili udobno sklonište našoj bebi dok nije došla na svet, naši zubi, čak i naše salo, u stvari su čuvari ovih dragocenih ćelija.

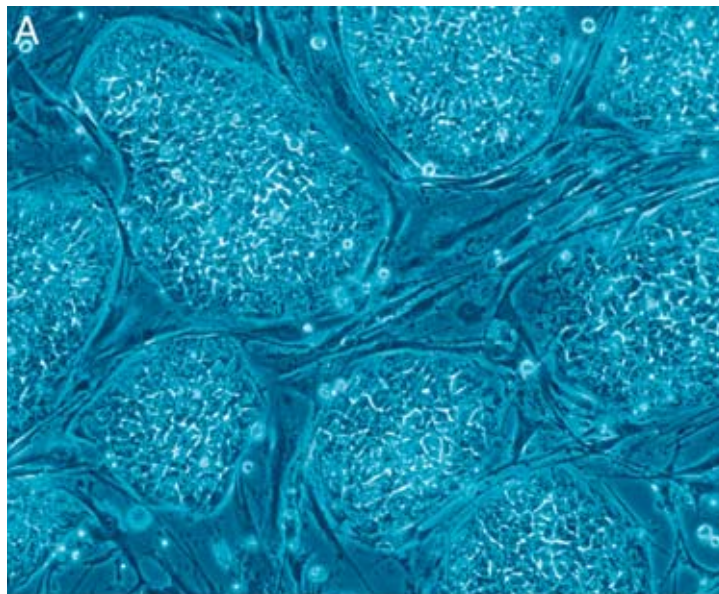
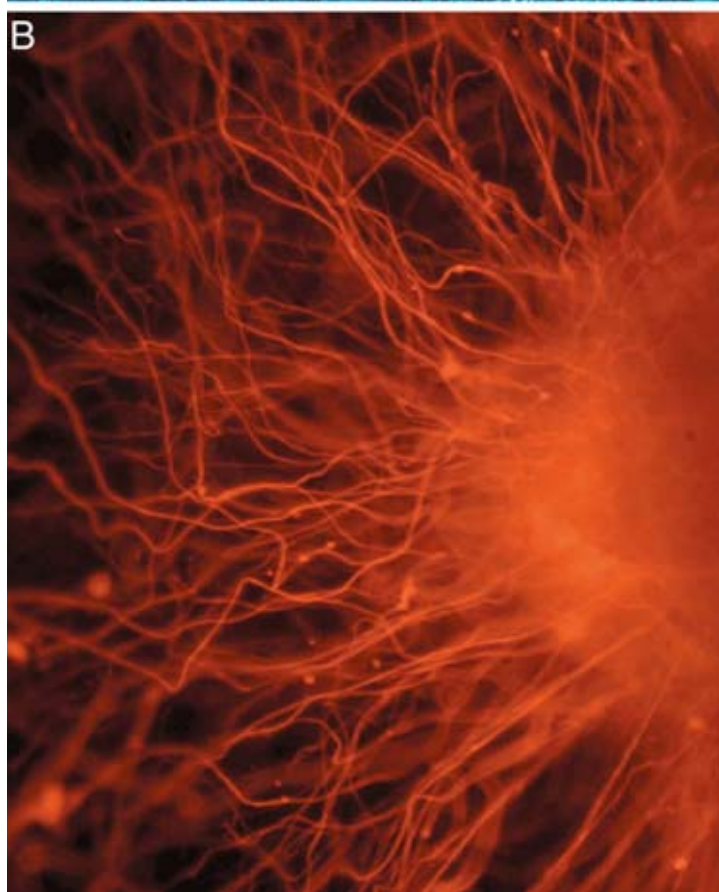
Znamo da su matične ćelije svuda, ali zašto je to tako? Razlog je taj što su svi organi vaskularizovani, odnosno prožeti krvnim sudovima. Na krvni sud se zakače periciti, iz tih pericita se izdvajaju matične ćelije i otuda objašnjenje otkuda matične ćelije u svakom organu našega tela. I pupčanik ima kapilare, a kapilari znače i matične ćelije. U toku su istraživanja koja bi mogla da potvrde da su ćelije koje se dobijaju iz samog tkiva pupčanika mnogo kvalitetnije i mnogo bolji izbor od brojnih drugih rešenja za neuroregenerativne procese koji se dešavaju u našem telu. Zakon u Srbiji dozvoljava čuvanje krvi iz pupčanika, ali ne i sam pupčanik.

Razlika između odraslih matičnih ćelija i onih koje se uzimaju iz pupčanika je njihova potentnost, odnosno mogućnost njihovog obrazlozavanja u određenu vrstu ćelija. Primera radi, matične ćelije pankreasa mogu dati samo ćelije pankreasa, dok matične ćelije uzete iz pupčanika mogu dati oko 200 tipova ćelija.

Kao što je "Vreme" pisalo u februaru prošle godine (br. 998), nakon posete autora najvećoj privatnoj banci matičnih ćelija u Evropi, "Cryosave" u Briselu, uzimanje uzorka krvi iz pupčanika je bezbolno, čuvanje dragocenog sadržaja pouzdano, a u slučajevima kada porodice žele da pohrane matične ćelije iz krvi pupčane vrpce svog novorođenčeta za teško obolelog člana porodice – i besplatno.

Međutim, da li uzorak od tridesetak mililitara krvi iz pupčanika može da obezbedi dovoljnu količinu matičnih ćelija za lečenje teških bolesti i može li se njihov broj po uzorku povećati?

Odgovor na ovo i mnoga druga pitanja "Vreme nauke" dobilo je u milanskoj bolnici "Ospedale maggiore policlinico" od dr Lorence Lazari, direktorke Fondacije za istraživanja u toj ustanovi i jedne od najpriznatijih stručnjaka iz oblasti regenerativne medicine.

KOKOŠKA I JAJE: Matične ćelije iz pupčanika (A) i nervne ćelije razvijene iz njih (B)

BEZBEDNO: Dr Lorence Lazari otvara frižider u kome se čuvaju matične ćelije

Vrste matičnih ćelija

Matične ćelije se svrstavaju u nekoliko kategorija u zavisnosti od porekla i po tome koje ćelije mogu od njih nastati. Postoje: **EMBRIONALNE MATIČNE ĆELIJE** – koriste se u laboratorijama kao sredstvo za istraživanje i bolje razumevanje prirode razvoja ćelija, ali se ne koriste u terapijske svrhe. Od njih može postati većina ćelija ljudskog tela. Međutim, kad se završi njihovo sakupljanje, embrioni moraju biti uništeni.

ODRASLE (ADULTNE) MATIČNE ĆELIJE – nalaze se kod odraslih osoba, ali i kod dece. Odrasle matične ćelije se takođe nazivaju i “određene” matične ćelije, jer imaju ograničeniji spektar specijalizovanih ćelija koje mogu od njih da nastanu. Tokom vremena, one takođe gube svoju vitalnost. Jedna vrsta odraslih matičnih ćelija su svakako i hematopoetične (krvne) matične ćelije (HSC): ove ćelije proizvode svu našu krv i ćelije imunog sistema (na primer bela i crvena krvna zrnca/ćelije). Kod odraslih osoba, HSC se najviše mogu naći u koštanoj srži i, u nešto manjim količinama, u samoj krvi. Mezenhimalne matične ćelije (MSC) se, s druge strane, nalaze u koštanoj srži, mišićima, kostima, masnoći i drugim organima, i pokazalo se da imaju sposobnost izgradnje mnogih različitih tipova tkiva, kao što je nervno tkivo ili ćelije za proizvodnju insulina. Kod potpuno odrasle osobe, MSC se takođe smatraju važnim u procesu obnavljanja organa.

MATIČNE ĆELIJE IZ KRVI PUPČANE VRPCE – ili “neonatalne matične ćelije”, takođe se smatraju prethodnicama “adultnih matičnih ćelija”. One nisu toliko zrele (manje su “određene”) kao matične ćelije koje nalazimo u koštanoj srži ili organima odraslih osoba ili dece. Iako su najvećim delom matične ćelije hematopoetične, krv iz pupčane vrpce takođe sadrži i rane mezenhimalne i druge rane matične ćelije u manjim količinama.

Javna banka (privatne italijanski zakon zabranjuje) za čuvanje matičnih ćelija iz krvi pupčanika osnovana je u toj ustanovi 1992. godine. Šest godina kasnije dr Lazari je sa svojim kolegama započela ozbiljno istraživanje – osmislila je i patentirala efikasan metod umnožavanja matičnih ćelija kako bi postotak uspešnosti lečenja bio još bolji.

“Količina krvi sakupljena iz pupčanika zavisi od njegove dužine i od samog pupčanika. Imajući u vidu da iz malog uzorka možemo uzeti malo matičnih ćelija, počeli smo da radimo na tome da ekspandujemo, umnožimo, matične ćelije koje dobijemo da bi se one mogle transplantirati u odraslog pacijenta”, objašnjava dr Lazari. Posle nekoliko godina istraživanja, rezultati su postali vidljivi, a troje pacijenata “Ospedale maggiore policlinico” je već učestvovalo u studiji. “Bili smo u mogućnosti da umnožavanje izvršimo 50 puta”, kaže dr Lazari, “procedura je prošla bez komplikacija i naša tri pacijenta – dečaci od šest i osam godina i sedmogodišnja devojčica – danas žive normalan život.”

PUT KROZ KAPILARE: Na koji način matične ćelije, zapravo, pomažu organizmu? Kako repariraju tkivo i kako ih naučnici programiraju da se pretvore baš u onu od 200 vrsta koja nam je u datom trenutku potrebna?

“Ako pričamo o srcu ili, na primer, o jetri, postoje komercijalne

ćelijske linije koje mi u laboratoriji prvo kupimo, a onda namerno oštetimo tako da, praktično, simuliraju oštećenje u organizmu i na taj način programiraju ćelije da repariraju oštećeno tkivo baš onog organa koji nam je potreban, odnosno, oštećen. Do sada smo koristili transplantaciju ovih ćelija u periferni krvotok i one su dovoljno pametne da odande ‘namirišu’ problem i da krenu na mesto gde počinju reparaciju. Kao što ekipe vatrogasaca idu da gase požar, tako i matične ćelije idu tačno na mesto koje bi trebalo reparirati. Važan detalj je da matične ćelije nakon ulaska u periferni krvotok dođu do oštećenog tkiva, ali se ne usađuju u njega. One dođu do mesta oštećenja, onda na tom mestu sekreću određene faktore koji matične ćelije – koje se inače nalaze u tim oštećenim tkivima, na primer, u plućnom tkivu – probude i javljaju im da im je okolno tkivo oštećeno, te da počnu da rade na njegovom saniranju. Jedino što naučnicima preostaje posle toga je da prate da se ćelije, koje su došle do oštećenog tkiva, ne šire dalje”, rekla je dr Lazari i pozvala sve zainteresovane za korišćenje ove vrste terapije da se jave bolnici “Ospedale maggiore polikliniko”.

U milanskoj bolnici kažu da nemaju direktne kontakte sa lekarima iz Srbije, tako da ovaj poziv važi i za njih.

JASMINA LAZIĆ

Da li vas oči varaju

Piše: ŽELJKO ĐURIĆ

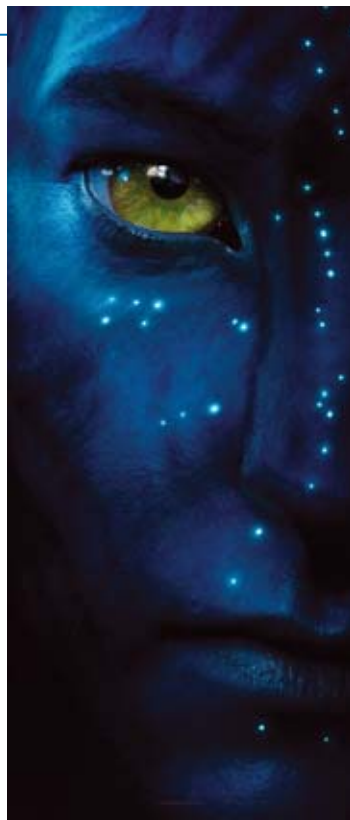
Da bi se u mozgu formirala 3D slika, koja ima dubinu, potrebno je da on od svakog oka dobije nešto drugačiju sliku. Ovo lako možete proveriti tako što pri gledanju u bliski objekat naizmenično zatvorite jedno pa drugo oko – videćete da se položaj predmeta razlikuje. A ako neki objekat posmatrate samo sa jednim otvorenim okom, biće vam teško da ispravno ocenite njegovu udaljenost. Sve trenutno poznate tehnologije koriste ovu činjenicu. I mada se razlikuju, svima je cilj isti – da prevare ljudsko oko.

Od svetske megapopularnosti Avatara 3D prikaz je doživeo veliki bum, između ostalog i zbog toga što su proizvođači videoopreme iskoristili šansu da povećaju prodaju uređaja.

Ideja o 3D nije preterano nova. Prvi filmovi sa takvim prikazom pojavili su se još pre Drugog svetskog rata, kada počele postepeno usa-

gledala 3D slika, potrebne su naočare. Da li su u pitanju crveno-plave kojih više skoro i da nema, polaroidne ili aktivne, nije bitno, važno je da morate nešto staviti na nos. Upravo ovo je jedan od razloga sporijeg omasovljavanja 3D prikaza – zamislite samo situaciju u kojoj ulazite u kafić da popijete piće i odgledate utakmicu, a tamo svi nose naočare. Postoji još jedan problem – ako su u pitanju aktivne naočare, koje koštaju između 100 i 200 evra, pitanje je ko može i želi da ih kupi.

Kod aktivnih naočara, inače, postoji sinhronizacija sa izvorom slike, pa se okna na naočarama nekih šezdesetak puta u sekundi zamračuju tako što tečni kristali u njima poprimaju crnu boju. Oni tako dozvoljavaju očima da vide samo onu sliku koju treba da vide. Kod polaroidnih naočara, svako okno prima svetlost

sadržaja. Postoje na desetine 3D filmova, neki sa boljim efektima, neki sa lošijim, ali na tome se priča završava. U Srbiji gde je HD (High Definition) signal TV još uvek pojam, o 3D TV kanalima, sportskim prenosima i sličnim poslasticama trenutno možemo samo da maštamo. Međutim, ni na Zapadu si-

dovoljno dobar da malo “produci” običan HD film. Treba naglasiti da je kvalitet početnog sadržaja veoma bitan – slika standardne definicije prebačena u 3D biće daleko lošija od HD signala sa kojim je urađeno to isto.

Još jedan od vrlo važnih faktora u razvoju 3D je cena. Donedavno su 3D televizori i monitori bili izuzetno skupi, ali cene u poslednje vreme polako padaju, a proizvođači u paketu poklanjaju više pari naočara i 3D filmove kako bi privukli nove kupce. Nažalost, tu nije kraj troškovima. Uz 3D televizor, potreban je uređaj sa koga će se taj 3D sadržaj puštati, bez obzira da li je u pitanju 3D Blue Ray plejer ili računar sposoban za takvu vrstu reprodukciju koji opet dodatno koštaju.

Za kraj, kako to i obično biva, ostalo je otvoreno pitanje standarda. Da ne bi plaćali troškove licenciranja, i da bi izvukli što više novca potrošenog za istraživanje i razvoj, proizvođači 3D uređaja još uvek ne koriste iste standarde. To naravno nije dobro, jer niko ne želi da potroši 1000 evra na televizor i još 250–300 na plejer, samo da bi ustanovio da nije kompatibilan sa najnovijim 3D filmom koji je skupo platio.

Pravac u kome se razvoj ove tehnologije kreće vrlo je jednostavan – *da* za 3D prikaz, *ne* za naočare. Iz godine u godinu po tehnološkim sajmovima moguće je videti sve bolje i bolje ekrane na kojima može da se gleda 3D bez naočara. Trenutni rezultati su već zadovoljavajući, problem je još “samo” visoka cena, koja će pasti, očekuje se, tek 2014. godine. ◀

vršavanje ove tehnologije, ali sve donedavno mogućnosti 3D prikaza su korišćene samo za “specijalne” filmove. Neki će se setiti kultnog filma *Ajkula* koji se gledao kroz crveno-plave naočare.

Trenutno komercijalno dostupne tehnologije takođe imaju istu karakteristiku – da bi se

različite polarizacije, pa je slika svetlija nego kod aktivnih, a i udobnije su za upotrebu na duže staze. Aktivne, ipak, daju bolji kvalitet prikaza, pogotovu kod sadržaja u visokoj rezoluciji kao što su računarske igre.

Drugi razlog za sporo usvajanje 3D prikaza je nepostojanje dovoljno odgovarajućeg

tuacija nije mnogo bolja. Nema dovoljno 3D televizora da bi se pravio 3D program, a nema 3D programa da se opravda nabavka novih 3D televizora. Zato i ne čudi što su se proizvođači okrenuli jednom triku – konverziji 2D slike u 3D, u hodu. Iako nije toliko impresivan kao kod namenski snimanog 3D materijala, kod novijih uređaja ovaj efekat je

Kako zabašuriti fijasko

Gladovanje i radovanje

VREME 1059

Tomislav Nikolić je obećao narodu da će tog dana (dana mitinga) sigurno izdejstvovati vanredne izbore, a pošto nije uspeo, postavlja se pitanje šta sada?

Jedini način da zabašuri svoj fijasko bila je Nikolićeva odluka da počne sa štrajkom glađu i žeđu, kojim bi bar na nekoliko dana skrenuo pažnju svojih birača koji su zaista verovali da Nikolić ima genijalno rešenje kojim bi naterao vlast na raspisivanje prevremenih izbora. Da je "gladovanje" Nikolića neubedljivo, videlo se i sa Meseca. Ukoliko je štrajk glađu i žeđu bio taj genijalni izum Nikolića i SNS-a, onda je trebalo celokupno rukovodstvo te stranke stupiti u taj čin kako bi izdejstvovali ono što su priželjkivali, tako bi nas možda ubedili da ovo sve nije farsa. Ovako, po onoj jevrejskoj: "Dok debeli smrša, mršavi je već umro".

Momčilo Vladičić, elektronskom poštom

Žalosna cena mira na Balkanu

Domoljubne egzaltacije i patriotski kič

VREME 1059

Kao što je Franjo Tuđman planirao čišćenje Hrvatske od srpskog življa, tako je isto Slobodan Milošević planirao čišćenje Kosova od albanskog življa. Tuđmanu i Anti Gotovini je to uspešno (na žalost ili radost, pitanje aspekta), a Miloševiću i generalu Perišiću (i drugima) nije.

Pitanje: da li bi general Perišić bio heroj ili zločinac u očima običnog sveta u Srbiji, da je "očistio" Kosovo od Albanaca? Samo u ovom

diskursu se može shvatiti (ali ne i opravdati!) reakcija dela Hrvatske. Istorija nas uči da je mir na Balkanu moguće uspostaviti samo ako se balkanski narodi fizički razgraniče, a svoje teritorije "očiste" od "problematičnih manjina" (nažalost, ali tačno). Hrvatska je ostala bez "problematične manjine" ali teritorijalno celovita, Srbija je takođe ostala bez svoje "problematične manjine" ali sa amputiranom teritorijom. Mir je zavladao u ovim zemljama. Ostala je Bosna.

Stipan Šarčević, elektronskom poštom

Neodgovorna vlast i posledice

Geografsko poreklo restriktivnih zakona

VREME 1059

Ovih dana gradske vlasti Beograda donele su Odluku o komunalnom redu prema kojoj se kažnjava sušenje veša na terasama.

Na prvi pogled Odluka je sasvim ispravna. Ovo što sledi otvara mnoga pravna i druga pitanja: godine 1988. donet je u Srbiji Zakon o nadzidiavanju zgrada i pretvaranju zajedničkih prostorija u stanove (objavljen u "Sl. glasniku SRS", br. 24/88 i "Sl. glasniku RS", br. 46/94).

Zajedničke prostorije, prema ovom Zakonu su perionice, sušionice i prostorije Kućnog saveta. Donošenje ovog Zakona usledilo je posle višegodišnjeg stihijskog zauzimanja, bespravnog useljavanja, otimanja, ovih prostorija. Na sasvim određen, zakonski, način ozakonjene su sve prethodne stihijske radnje i data su krila novim, sada zakonskim, otimanjem navedenih prostorija. Jedna zakonska pravna odredba

dobila je sada konkretnu materijalnu i fizičku dimenziju! Ovaj Zakon prestao je da važi 1994. godine, "Sl. gl. RS" 46-94.

Zakon koji je tada donet bio je u suprotnosti sa Pravilnikom koji je predviđao projektovanje zajedničkih prostorija, određivao parametre, veličinu, položaj ovih prostorija, bez kojih nije mogla da se dobije ni građevinska niti upotreba dozvola ovih objekata.

Danas, posle 23 godine, sušenje veša na terasama, kao direktna posledica Zakona iz 1988. godine, se kažnjava! Nije potrebno potezati pravnike, dokazivati, objašnjavati zašto se u Beogradu veš suši na terasama. Jasno je da je to direktna posledica Zakona iz 1988. godine. Jasno je da je to čisto zakonsko razbojništvo! Koliko je Odluka o komunalnom redu apsurdna vidi se po logici stvari koja sledi: ako je danas zabranjeno sušiti veš na terasama, onda je logično da vlast, odgovorna za svoje postupke, tj. zakone, vrati svim zgradama zajedničke prostorije! A to znači iseliti, osloboditi, remontirati sve ove prostorije i predati ih stanarima za sušenje veša. Kako je ovo apsolutno nemoguće, to je i najbolje objašnjenje koliko je Odluka o komunalnom redu apsurdna, koliko je vlast u Srbiji neodgovorna, stihijska, divljačka. Nije moguće prenebreći sopstveni Zakon i posledice tog zakona i donositi novi, a sve na štetu građana. Građani nisu dužni, u pravnoj državi, da snose materijalne i druge posledice neodgovorne vlasti, kakva je u Srbiji.

Zoran Veljović, arhitekta, elektronskom poštom

>> prodaja&pretplata

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurir]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	3500 din	3300 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	7000 din	6600 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

	bez PDF-a	sa PDF-om
6 meseci		
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	svet
VREME DVD komplet 1997-2010	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do kraja 2010. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

KNJIGE I DVD-ovi

Srbija	Svet
FILIP ŠVARM: knjiga i DVD Jedinica	790 din 34 USD
samo knjiga Jedinica	670 din 23 USD
DRAGAN TODOROVIĆ: Trupni portret	600 din 19 USD

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd**, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun - podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

Višnje

Većina mojih poznanika višnje i ne smatra nekim voćem: em su sitne, em kisele, em imaju košticu, a kad prsnu nika-ko se ratosiljati fleka. Ne znaš da l' su gore one po odeći ili one po telu, naročito posle par sati ozloglašenog "cepanja za zamrzivač". Veterani ove discipline tvrde da se one prve skidaju potapanjem odeće u mleko čim se isflekaš (ajd sad: još i u mleku da se kupam zbog višanja), a onih drugih se, navodno, možeš rešiti limuntusom. Nije baš, ali uz redovno pranje ruku tokom celog dana, iste možete komotno da izlažete očima javnosti već sutradan posle podne.

Kad malo bolje razmislim, možda je moja surevnjivost spram višanja i genetski predodređena. Sećam se jedne porodične priče, gotovo u rangi lokalnih legendi. U dvorištu kod mog dede i bake bila je jedna relativno mlada višnja, ali su ipak bile potrebne merdevine kako bi se obrala. Međutim, na mladu voćku se teško prisanjaju merdevine i uvek postoji opasnost da se polomi. Pošto je moja majka bila onako – kako to ovdašnji svet kaže – temeljne građe, opasnost je bila još veća ukoliko bi ona brala višnje. (Da l' za baku il' višnju – to je već bilo pitanje. Baka je tvrdila da je višnja osetljiva, mada smo svi slutili da je njoj od višnje ipak preče njeno sopstveno zdravlje, što je i bilo sasvim razumljivo, ali nam nikada nije bilo jasno zašto je od tako proste činjenice trebalo praviti toliku halabuku.) Povrh svega – ma koliko da je višnja rodila – ona je uvek gundala da je podbacila, ili se bojala da će jako uzreti, a "gre'ota je da rod ode u štetu."

Pod tim okolnostima bilo je za očekivati da će ovaj većini ljudi mrski posao dopasti dedi, koji ga je, gundajući što "mora da radi žensko pos'o", ipak obavljao tolike godine. Jednog junskog dana negde početkom osamdesetih sećam se dede kako, nakon jednog ovakvog razgovora, izlazi iz šupe i noseći testeru govori:

"Ne boj se, neće jako uzreti! Sa'ću je ja obrati!"

A potom je namignuvši mi promrmrljao sebi u bradu:

"Va vjeki vjekova."

Začudo sam gledala kako deda pod višnju donosi i ostale rekvizite: veliku korpu od vrbovog pruća, sekiru, baštenske makaze i šamlicu. Sledeće čega se sećam je jedno gromoglasno "Iiii-ju!" kada je baka izašla u dvorište i ugledala beli komšijski zid namesto krošnje koja je do tada bila tamo. Spustivši pogled videla je dedu kako sedeći na šamlici bere višnje sa krošnje koja mu je bila u krilu. Na bakine histerične proteste deda je samo mirno odgovorio da ta višnja sigurno više neće jako uzreti.

Možda bi se višnje u mojim očima i dalje nisko kotirale da mi moja prijateljica Margita sasvim slučajno nije otkrila jednu njihovu posebnu vrstu. Višnje prljuše – ime dovoljno kontroveržno da bi bilo zanimljivo – rode na jednom starom drvetu kraj njene vikendice u naselju Prljuša kraj Banoštora, na sremskoj strani Dunava, nekih četrdesetak minuta vožnje uzvodno od Novog Sada. Sa ovim višnjama sam se prvi put srela pre nekoliko godina istim povodom kao i ranije, u sezoni branja, a nakon priličnog broja godina apstinencije od njihovog konzumiranja u presnom stanju. Još kada sam videla koliko je drvo, odmah mi se smrklo.

Pri podeli poslova tada započete, a danas gotovo tradicionalne, višnjeve mobe meni je zapalo da kuvam za celo društvo, što je značilo da višnje nisam morala ni da pipnem. Kako je sunce upeklo, roštilj se zajapurio pod svojim mirisnim teretom, a berači na mobu ožedneli. Prvo sladostrasno "mmmmmm" začulo se sa vrha drveta, a da se nakon par minuta proširilo i na niže grane uz nečiji komentar da "ovaki' višanja nigdi nema." Vreme je odmicalo, a kofe sa višnjama u silaznoj putanji su se prorodile, valjda i stoga što se većina berača još ranije spustila sa drveta. Seli su u krug, kao pri nekom obredu, svako sa po vanglicom višanja u krilu, a u sredini je bila kofa za pluckanje koštica koja je sve manje zvečala kako se punila dok su oni uzdisali u transu posle svakog zaloga. Nisam odolela: probala sam te rajske višnje i od sezone radnika na višnjama naprasno postala njihova obožavateljka. Očekujući poznati kiseli ukus od koga čovek, kako bi moj deda rekao, "na rođenu mater namiguje", nesvesno sam već bila u poznatom "fuj" grču. Onoga trenutka kada se slatki ukus razlio mojim nepcem, grč je popustio i ja sam se pridružila onom obrednom horu u transu, sa ritualno crvenim rukama koje su letele između gajbica i usta, dok se roštilj pušio...

Margita kaže da od te sezone roštilj stalno "malko vuče na zagoreno", ali da su zato višnje prljuše postale brend. Prorodile su se od sledeće sezone zbog nužne amputacije jedne od dvaju najvećih grana, ali je to drvo i dalje mesto našeg godišnjeg gastronomskog hodočašća. Gre'ota je da višnje odu u štetu. Bolje da odu uz priču...

◀
Ankica Dragin

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec